

Hallituksen esitys eduskunnalle sisäministeriön hallinnonalan kansainvälisen avun antamista ja vastaanottamista koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi poliisilakia, rajavartiolaitoslakia, pelastuslakia, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annettua lakia, poliisin hallinnosta annettua lakia, ampu-ma-aselakia, puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettua lakia ja rajat ylittävän yhteis-työn tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta annettua lakia.

Esitykseen sisältyvillä lakiehdotuksilla muutetaan sisäministeriön hallinnonalan kansainväli-sen avun antamista ja vastaanottamista koskevaa lainsäädäntöä. Muutettavaksi ehdotetaan eri-tyisesti päätöksentekomenettelyä, toisen kansallisen viranomaisen antamaa tukea ulkomailla sekä sisäministeriön hallinnonalan virkamiesten toimivaltuuksia, voimankäyttövälineitä, voi-makeinojen käyttöä, siviili- ja rikosoikeudellista vastuuta sekä muuta oikeudellista asemaa koskevia säännöksiä. Muutoksia ehdotetaan myös muun ohella toisen valtion virkamiehen oi-keuksia ja velvollisuuksia Suomessa koskevaan lainsäädäntöön. Lisäksi poliisilakiin ehdotet-tavilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välillä tehty neuvoston niin sanottu Atlas-päätös.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	6
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	6
2.1.1 Euroopan unionin oikeuteen perustuva avun antaminen ja vastaanottaminen sisäministeriön hallinnonalalla.....	6
2.1.2 Kansainvälisiin velvoitteisiin perustuva avun antaminen ja vastaanottaminen sisäministeriön hallinnonalalla.....	13
2.1.3 Päätöksenteko kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä sisäministeriön hallinnonalalla.....	14
2.1.4 Virka-apu ja tuki toiselle viranomaiselle sisäministeriön hallinnonalalla.....	17
2.1.5 Sisäministeriön hallinnonalan kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen osallistuvien Suomen ja vieraan valtion virkamiesten oikeudet ja velvollisuudet.....	20
2.2 Nykytilan arviointi.....	23
2.2.1 Johdanto.....	23
2.2.2 Päätöksenteko kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä sisäministeriön hallinnonalalla.....	23
2.2.3 Virka-apu ja tuki toiselle viranomaiselle annettaessa ja vastaanotettaessa kansainvälistä apua sisäministeriön hallinnonalalla.....	23
2.2.4 Sisäministeriön hallinnonalan kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen osallistuvien Suomen ja vieraan valtion siviilihenkilöiden oikeudet ja velvollisuudet.....	24
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	24
3.1 Tavoitteet.....	24
3.2 Keskeiset ehdotukset.....	24
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	26
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	26
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	27
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	28
5 ASIAN VALMISTELU.....	28
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	28
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	29
5.2.1 Johdanto.....	29
5.2.2 Taloudelliset vaikutukset.....	30
5.2.3 Päätöksenteko.....	30
5.2.4 Viranomaisten tuki.....	30
5.2.5 Virkamiesten oikeudet ja velvollisuudet.....	31
6 AHVENANMAAN ASEMA.....	32
7 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	33
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	35
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	35
1.1 Poliisilaki.....	35

HE 107/2016 vp

2 luku	Yleiset toimivaltuudet.....	35
9 luku	Erinäiset säännökset.....	35
1.2	Laki Rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta	46
1.3	Poliisin hallinnosta annettu laki	46
1.4	Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille	46
1.5	Ampuma-aselaki	46
1.6	Pelastuslaki	47
1.7	Rajavartiolaki.....	48
1.8	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa.....	57
2	VOIMAANTULO.....	57
3	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	57
3.1	Sotavarusteiden tapahtuvaa asevoiman käyttöä sisältävä tuki poliisille.....	57
3.2	Täysivaltaisuus.....	59
3.3	Johtopäätökset.....	61
LAKIEHDOTUKSET		62
1	Laki poliisilain muuttamisesta	62
2	Laki Rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta annetun lain 2 ja 4 §:n kumoamisesta	67
3	Laki poliisin hallinnosta annetun lain 15 a §:n muuttamisesta	68
4	Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	69
5	Laki ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta	70
6	Laki pelastuslain 38 §:n muuttamisesta	71
7	Laki rajavartiolain muuttamisesta.....	72
8	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 §:n muuttamisesta.....	78
LIITE		79
RINNAKKAISTEKSTIT		79
1	Laki poliisilain muuttamisesta	79
3	Laki poliisin hallinnosta annetun lain 15 a §:n muuttamisesta	87
4	Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	88
5	Laki ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta	89
6	Laki pelastuslain 38 §:n muuttamisesta	91
7	Laki rajavartiolain muuttamisesta.....	93
8	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 §:n muuttamisesta.....	102

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Suomen ja Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden toimintaympäristö on nopeassa muutoksessa. Epävakaus EU:n lähinaapurustossa on tuottanut monia turvallisuusongelmia. Rajat ylittävä vakava ja järjestäytynyt rikollisuus sekä terrorismi löytävät jatkuvasti uusia toimintamahdollisuuksia. Myös tietoverkkorikollisuus eri muodoissaan uhkaa muun ohella kansalaisten perusoikeuksia ja talouselämää. Viime vuosina on ilmaantunut uusia ja moniulotteisia uhkia kuten niin sanottuja hybridiuhkia, joissa valtiolliset ja ei-valtiolliset toimijat pyrkivät häiritsemään yhteiskunnan toimintakykyä.

Sisäisen turvallisuuden haasteet havaitaan monesti ensimmäisenä EU:n ulkorajoilla. Tämä korostaa toimivan ulkorajahallinnon merkitystä.

Kansainvälisen pelastuspalvelun tehtäväkenttä on laajentunut huomattavasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Nykyisin pelastuspalvelun osaamista käytetään perinteisiin pelastustoimeen kuuluvien tehtävien, kuten ihmisten ja luonnon aiheuttamien suuronnettomuuksien torjunnan lisäksi laaja-alaisesti katastrofien ja konfliktien aiheuttamien laajamittaisten humanitaaristen avustusoperaatioiden tukena.

Ylläpitääkseen sisäistä turvallisuutta viranomaisten on kyettävä käyttämään täysimääräisesti olemassa olevia välineitä ja tekemään yhteistyötä kansallisesti ja valtioiden välillä sekä EU:n ja kansainvälisten järjestöjen kanssa. Sisäisen turvallisuuden ylläpito on ensisijaisesti jokaisen valtion omalla vastuulla. Valtiot, EU ja kansainväliset järjestöt ovat luoneet erilaisia koordinaatio- ja yhteistyömekanismeja sisäisen turvallisuuden uhkien torjuntaan ja hallintaan. Ne perustuvat kahden- ja monenvälisiin sopimuksiin ja yhteistyörakenteisiin. Tarkoituksena on, että valtiot voivat antaa apua toisille valtioille sekä EU:n ja kansainvälisten järjestöjen käyttöön esimerkiksi terrorismirikoksissa, luonnononnettomuuksissa, katastrofeissa ja muissa hätätilanteissa tai niiden uhatessa. Lissabonin sopimuksessa jäsenvaltioiden yhteisvastuuta vahvistettiin sisällyttämällä Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen niin sanottu yhteisvastuulauseke (SEUT 222 artikla) tällaisia tilanteita varten.

Sisäministeriön hallinnonalalla on useita kansainvälisiä ja EU-tason järjestelyitä, joita hyödyntäen poliisi-, pelastus- ja rajaturvallisuusviranomaiset voivat antaa ja vastaanottaa apua sisäistä turvallisuutta koskevien uhkien ja riskien torjunnassa ja hallinnassa. Esimerkkeinä EU-tason lainsäädäntöön perustuvasta yhteistyöstä voidaan mainita unionin pelastuspalvelumekanismi, Euroopan rajaturvallisuusviraston (Frontex) koordinoima yhteistyö sekä niin sanottu Prüm- ja Atlas-yhteistyö, joilla pyritään tehostamaan lainvalvonta- ja poliisiviranomaisten yhteistyötä terrorismin ja rajat ylittävän rikollisuuden torjumiseksi.

Ulkoasiainvaliokunta on käsitellessään Euroopan unionin perustuslakisopimusta koskevaa valtioneuvoston selontekoa ja hallituksen esitystä Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen hyväksymisestä (UaVM 2/2006 vp, UaVM 13/2006 vp) edellyttänyt selvitystä yhteisvastuulausekkeen vaikutuksista ja toimeenpanoon vaadittavista toimenpiteistä (UaVM 13/2006 vp). Ulkoasiainvaliokunta on pitänyt tärkeänä, että yhteisvastuulausekkeen mukaisten toimenpiteiden valmiuksista huolehditaan.

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon (VNS 6/2012 vp) mukaan Suomi huolehtii siitä, että kansallisessa lainsäädännössä ei ole esteitä yhteisvastuulausekkeen toimeenpanolle Suomen alueella tai Suomen yhteisvastuulausekkeen mukaiselle toiminnalle

HE 107/2016 vp

ulkomailla. Selonteon mukaan Suomi pyrkii selvittämään tarpeet lainsäädäntönsä muuttamiselle.

Sisäministeriö on käynnistänyt valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon toimeksiannon mukaisesti oman hallinnonalansa lainsäädännön tarkistustyön.

Ulkoasiainministeriö asetti 14 päivänä toukokuuta 2013 työryhmän arvioimaan kriisinhallintaan ja muuhun kansainväliseen yhteistyöhön liittyviä lainsäädännön muutostarpeita Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta annetun selonteon pohjalta (Kriisinhallintaan ja muuhun kansainväliseen yhteistyöhön liittyvät lainsäädännön muutostarpeet -työryhmän mietintö, UM006:00/2013). Työryhmä arvioi työssään muun muassa lainsäädännön täydennystarpeita yhteisvastuulausekkeen täytäntöön panemiseksi.

Ulkoasiainministeriön työryhmän mietinnön mukaan kun kysymys on sellaisesta poliisi- tai rajavartioviranomaisten toimintaan kuuluvan kansainvälisen avun antamista tai pyytämistä koskevasta tilanteesta, jota ei ole säännelty unionin oikeudessa tai Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa, lainsäädäntöä tulisi tarkastella muun muassa päätöksentekomenettelyn sekä vieraan valtion viranomaisten toimivaltuuksien, voimankäyttövälineiden ja oikeudellisen aseman kannalta viranomaisten toimiessa Suomen alueella ja vastaavasti Suomen viranomaisien toimiessa ulkomailla. Lisäksi lainsäädäntöä tulisi työryhmän mukaan tarvittaessa tarkastella, jotta sisäministeriön hallinnonalan viranomaiset voisivat saada mahdollisimman tehokkaasti tukea puolustusvoimilta kansainvälisissä tilanteissa.

Hallituksen esitys on edellä mainitun sisäministeriön hallinnonalan lainsäädännön tarkistustyön tulos. Se sisältää ehdotukset tarvittaviksi muutoksiksi sisäministeriön hallinnonalan lainsäädäntöön. Näillä muutoksilla tuetaan myös pääministeri Sipilän hallituksen hallitusohjelman tavoitetta tarkentaa kansainvälistä apua koskevaa lainsäädäntöä vastaamaan kansainvälisen yhteistyön tarpeita ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla.

Ulkoasiainministeriö asetti 25 päivänä maaliskuuta 2015 poikkihallinnollisen työryhmän, jonka tavoitteena oli valmistella ehdotus erillislaiksi kriisinhallintaan ja muuhun kansainväliseen yhteistyöhön liittyvät muutostarpeet -työryhmän mietinnön pohjalta. Lainsäädäntöhankeeseen tavoitteena oli erityisesti EU:n yhteisvastuulausekkeen ja keskinäisen avunannon lausekkeen mukaisten velvoitteiden kansallinen täytäntöönpano ja sen varmistaminen, että Suomella on tarkoituksenmukainen päätöksentekovalmius avun antamiseen ja vastaanottamiseen. Työryhmä ehdotti säädettäväksi lain kansainvälisen avun antamista ja vastaanottamista koskevasta ylimpien valtiuelinten (tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja eduskunta) päätöksenteosta (Kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen liittyvä lainsäädäntö -työryhmän mietintö, UM002:00/2015). Hallitus on antanut toukokuussa 2016 eduskunnalle esityksen laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta (HE 72/2016 vp).

Hallitus on antanut kesäkuussa 2016 eduskunnalle esityksen laiksi puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta (HE 94/2016). Esitykseen sisältyvillä lakiehdotuksilla täydennettäisiin puolustusministeriön hallinnonalan kansainvälistä toimintaa koskevaa lainsäädäntöä.

Käsillä olevalla esityksellä on kiinteä yhteys molempiin edellä mainittuihin esityksiin.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Euroopan unionin oikeuteen perustuva avun antaminen ja vastaanottaminen sisäministeriön hallinnonalalla

Euroopan unionin jäsenvaltioilla on käytössään useita yhteistyövälineitä, joita voidaan käyttää sisäistä turvallisuutta koskevien uhkien ja riskien torjunnassa ja hallinnassa ja joiden kautta voidaan antaa ja vastaanottaa apua häiriötilanteissa. Monet näistä yhteistyövälineistä on luotu ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa ja ne ovat kehittyneet edelleen sopimuksen voimaantulon jälkeen. Yhteistyövälineillä voidaan vastata myös yhteisvastuulausekkeessa tarkoitettuihin tilanteisiin.

Lissabonin sopimukseen sisällytettiin kaksi uutta lauseketta, yhteisvastuulauseke (SEUT 222 artikla) ja keskinäisen avunannon lauseke (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 42 artiklan 7 kohta), joiden tarkoituksena on vahvistaa EU:n jäsenvaltioiden avun pyytämisen ja antamisen keinoja erilaisissa kriisitilanteissa. Yhteisvastuulausekkeen soveltamisala on selkeästi rajattu kolmeen ei-valtiolliseen uhkakuvaan (terrori-isku ja luonnon tai ihmisen aiheuttama suuronnettomuus). Keskinäisen avunannon lausekkeen soveltamisala ulottuu aseellisen hyökkäyksen tilanteisiin ja muihin, aseellisiin hyökkäyksiin rinnastuviin vakaviin turvallisuusuhkiin.

Yhteisvastuulauseke. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklaan sisällytettiin uudet määräykset yhteisvastuulausekkeesta. Artiklan 1 kohdan mukaan unioni ja sen jäsenvaltiot toimivat yhdessä yhteisvastuun hengessä, jos jäsenvaltio joutuu terrori-iskun taikka luonnon tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden kohteeksi.

Artiklan 1 kohdan mukaan unioni ottaa käyttöön kaikki käytettävissään olevat välineet, mukaan lukien jäsenvaltioiden unionin käyttöön asettamat sotilaalliset voimavarat, torjuakseen terrorismin uhan jäsenvaltioiden alueella ja suojellakseen demokraattisia instituutioita ja siviiliväestöä mahdolliselta terrori-iskulta. Edelleen kohdan mukaan unioni ottaa mainitut välineet käyttöön antaakseen apua jäsenvaltiolle tämän alueella ja tämän poliittisten elinten pyynnöstä terrori-iskun taikka luonnon tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden tapahtuessa.

Artiklan 2 kohdassa määrätään muiden jäsenvaltioiden velvollisuudesta antaa apua terrori-iskun taikka luonnon tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden kohteeksi joutuneelle jäsenvaltiolle sen poliittisten elinten pyynnöstä. Jäsenvaltiot sovittavat yhteen toimensa neuvostossa.

Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyn yhteisvastuulauseketta koskevan julistuksen 37 mukaan jokaisella jäsenvaltiolla on oikeus valita tarkoituksenmukaisimmat keinot täyttääkseen yhteisvastuuta koskevan velvoitteensa sellaista jäsenvaltiota kohtaan, joka on joutunut terrori-iskun taikka luonnonmullistuksen tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden kohteeksi. Edellä mainittu ei kuitenkaan rajoita niiden toimenpiteiden toteuttamista, jotka unioni on hyväksynyt täyttääkseen yhteisvastuuta koskevan velvoitteensa jäsenvaltiota kohtaan.

Yhteisvastuulausekkeen soveltamisen osalta sen kaksi osaa on erotettava toisistaan (HE 23/2008 vp, s. 111). Unionin välineiden käyttöön oikeuttava 222 artiklan ensimmäinen kohta antaa unionille oikeuden päättää sen käytössä olevien välineiden käyttöönotosta lausekkeen tarkoittamissa tilanteissa. Vaikka on katsottava, että jäsenvaltioille jää tässäkin tilanteessa

liikkumavaraa erityisesti, kun on kyse sotilaallisten voimavarojen käytöstä, kyse on kuitenkin viime kädessä unionin päätösvallassa olevista toimista. Artiklan toisen kohdan käsittämä jäsenvaltioiden välinen avunantovelvoite suoraan toisilleen jättää annettavan avun jäsenvaltioiden määriteltäväksi.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan 3 kohdan mukaan neuvosto tekee komission ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan yhteisestä ehdotuksesta päätöksen, jonka mukaisesti unioni panee täytäntöön yhteisvastuulausekkeen. Neuvoston päätöksessä yhteisvastuulausekkeen täytäntöönpanojärjestelyistä unionissa (2014/415/EU) (*täytäntöönpanopäätös*), säädetään yhteisvastuulausekkeen maantieteellisestä soveltamisalasta, aktivointimekanismista, valmiustoimien järjestelyistä unionitasolla ja koordinoitijärjestelyistä neuvostossa. Täytäntöönpanopäätöksen 2 artiklan mukaan päätöksellä ei ole puolustukseen liittyviä vaikutuksia. Päätöksen oikeusperustan ulkopuolelle on jätetty SEUT 222 artiklan 3 kohdan toinen virke, jonka mukaan neuvosto tekee ratkaisunsa EU-sopimuksen 31 artiklan 1 kohdan mukaisesti, jos päätöksellä on merkitystä puolustuksen alalla.

Täytäntöönpanopäätöksen 4 artiklan mukaan suuronnettomuuden tai terrori-iskun tapauksessa sen kohteeksi joutunut jäsenvaltio voi vedota yhteisvastuulausekkeeseen, jos se kansallisella ja unionin tasolla olemassa olevien keinojen ja välineiden tarjoamia mahdollisuuksia käytettyään katsoo, että kriisi selvästi ylittää sen toimintavalmiudet. Kyseisen jäsenvaltion poliittisten viranomaisten on osoitettava vetoamuksensa neuvoston puheenjohtajavaltiolle. Vetoamus on osoitettava myös Euroopan komission puheenjohtajalle komission alaisuudessa toimivan hätäavun koordinoitikeskuksen ERCC:n (Emergency Response Coordination Centre) kautta.

Täytäntöönpanopäätöksen 5 artiklassa säädetään toimintajärjestelyistä unionin tasolla. Kun yhteisvastuulausekkeeseen on vedottu, neuvosto huolehtii unionin toimien poliittisesta ja strategisesta ohjauksesta ottaen huomioon komission ja korkean edustajan toimivalta. Neuvoston puheenjohtaja käynnistää välittömästi EU:n poliittisen kriisitoiminnan integroidut järjestelyt (*Integrated Political Crisis Response Arrangements, IPCR -järjestelyt*), jos ne eivät ole jo käytössä ja ilmoittaa kaikille jäsenvaltioille yhteisvastuulausekkeeseen vetoamisesta.

Täytäntöönpanopäätöksen 5 artiklan 6 kohdan mukaan kun yhteisvastuulausekkeeseen on vedottu, ERCC toimii unionin tasolla yhteyspisteenä, tämän kuitenkin vaikuttamatta komission ja korkean edustajan vastuualueisiin ja nykyisiin tietoverkkoihin. Komissio ja korkea edustaja yksilöivät täytäntöönpanopäätöksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan kaikki asianmukaiset unionin välineet, jotka voivat parhaiten edistää kriisiin vastaamista. Tämä koskee alakohtaisia, operatiivisia, poliittisia ja taloudellisia välineitä ja rakenteita sekä niiden mukaisia toimenpiteitä. Komissio ja korkea edustaja yksilöivät myös EU:n sotilasesikunnan tuella sotilaalliset voimavarat, jotka voivat parhaiten edistää kriisiin vastaamista. Samoin komissio ja korkea edustaja yksilöivät unionin virastojen toimialaan kuuluvat välineet ja resurssit. Lisäksi komissio ja korkea edustaja antavat neuvostolle neuvoja siitä, ovatko olemassa olevat välineet riittävä keino auttaa yhteisvastuulausekkeeseen vedonnutta jäsenvaltiota.

Komissio ja korkea edustaja esittävät täytäntöönpanopäätöksen 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti tarvittaessa neuvostolle ehdotuksia, jotka koskevat erityisesti seuraavia: päätökset poikkeuksellisista toimenpiteistä, jotka eivät kuulu olemassa olevien välineiden piiriin, sotilaallisia voimavaroja koskevat pyynnöt, jotka menevät voimassa olevaa pelastuspalvelujärjestelyä pidemmälle ja jäsenvaltioiden nopeaa toimintaa tukevat toimenpiteet.

Yhteisvastuulauseketta sovellettaessa neuvoston pääsihteeristö, komissio ja EU:n ulkosuhdehallinto (EUH), sekä terrori-iskujen tapauksessa EU:n terrorismintorjunnan koordinaattori, an-

tavat puheenjohtajavaltiolle tukea ja neuvontaa. Kriisistä riippuen muiden rakenteiden sekä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, mukaan lukien yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, alalla toimivien unionin virastojen olisi tarvittaessa annettava panoksensa unionin oikeuden asiaa koskevien säännösten mukaisesti. Jos kriisi edellyttää yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) tai yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP) aloihin kuuluvia toimia, neuvoston olisi tehtävä asiasta päätös EU:n perussopimusten asiaa koskevien määräysten mukaisesti.

Täytäntöönpanopäätöksessä säädetään edellä mainittujen asioiden lisäksi yhteistä tilannetietoisuutta ja -analyysiä koskevista raporteista, uhkien arvioinnista unionin tasolla, täytäntöönpanopäätöksen mukaisten järjestelyiden uudelleenarvioinnista sekä täytäntöönpanopäätöksen mukaisten valmiustoimien vaiheittaisesta lopettamisesta.

Yhteisvastuulausekkeen täytäntöönpano unionin tasolla mahdollistaa kaikkien EU:n mekanismien ja jäsenvaltioiden unionin käyttöön asettamien voimavarojen käytön arvioinnin kokonaisvaltaisesti. Unionin välineisiin kuuluvat EU:n sisäisen turvallisuuden strategia, unionin pelastuspalvelumekanismi ja rakenteet, jotka on kehitetty yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puitteissa. Unioni voi ottaa käyttöön muun muassa poliisiyhteistyön, oikeudellisen yhteistyön ja pelastuspalvelun välineet sekä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan välineet, mukaan lukien jäsenvaltioiden unionin käyttöön asettamat sotilaalliset voimavarat.

Yhteisvastuulausekkeen sisältöä käsiteltiin Suomessa Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen (HE 67/2006 vp) ja Lissabonin sopimuksen ratifiointivalmistelujen yhteydessä (HE 23/2008 vp). Lähtökohtana oli, että kaikki jäsenvaltioiden resurssit, mukaan lukien sotilaalliset voimavarat, ovat käytettävissä yhteisvastuulausekkeen toteuttamisessa (UaVM 2/2006 vp, s. 15).

Yhteisvastuulausekkeen toteuttamistoimet ovat luonteeltaan rajat ylittävää virka-aputoimintaa, jonka toteuttajina ovat jäsenvaltioiden eri viranomaistahot (UaVM 6/2008 vp, s. 15). Yhteisvastuulausekkeen todennäköisissä toteuttamistilanteissa pääroolissa olisivat jäsenvaltioiden siviiliviranomaiset, Suomen osalta erityisesti sisäasiainhallinnon toimialalla. Kyseeseen saat- taisi tulla myös sotilaiden tai puolustusvoimien kaluston lähettäminen toisen jäsenvaltion alu- eelle avustustehtäviin osana pelastusviranomaisten ja poliisin yhteistyötä unionimaiden kes- ken. Toiminta olisi kohdevaltion toimivaltaisten viranomaisten johtamaa ja organisoimaa (PuVL 2/2006 vp, s. 4 ja PuVL 4/2008 vp, s. 4).

Jäsenvaltiot eivät ole toistaiseksi vedonneet Lissabonin sopimuksen yhteisvastuulausekkeeseen. Madridissa 11 päivänä maaliskuuta 2004 juniin kohdistuneen terrori-iskun jälkiseurauk- sena unionimaat viittasivat yhteisessä päätöslauselmassaan yhteisvastuuseen. Kyse ei kuiten- kaan ollut yhteisvastuulausekkeeseen vetoamisesta. Pariisissa 13 päivänä marraskuuta 2015 tapahtuneiden terrori-iskujen seurauksena Ranska ei esittänyt yhteisvastuulausekkeen akti- voimista, vaan vetosi keskinäisen avunannon lausekkeeseen ja pyysi sotilaallista tukea.

Jäsenvaltiot voisivat vedota yhteisvastuulausekkeeseen esimerkiksi silloin, kun ne haluaisivat saada poliittista tukea toisilta jäsenvaltioilta. Lisäksi tavoitteena voisi olla luoda painetta jo olemassa olevien avunanto- ja yhteistyömekanismien tehokkaammaksi käyttämiseksi. Ole- massa olevien mekanismien hyödyntäminen on tehokkain keino antaa apua, sillä niiden osalta lainsäädäntö ja käytännön toimintamallit tukevat tehokasta avun antamista ja vastaanottamista.

IPCR-järjestelyiden tarkoituksena on vahvistaa EU:n kykyä tehdä nopeita päätöksiä silloin, kun isot kriisit ja häiriötilanteet, kuten terroriteot, vaativat EU:n poliittisen tason reaktioita ei-

vätkä yksittäisen jäsenvaltion resurssit, kyky ja rakenteet riitä yksin häiriötilanteeseen vastamiseen. EU:n puheenjohtajamaa aktivoi IPCR-mekanismiin kriisin tai häiriötilanteen kohteeksi joutuneen jäsenvaltion tai jäsenvaltioiden pyynnöstä, tiedottamalla asiasta neuvostossa. Mekanismilla ei luoda uusia päätöksentekomenettelyitä, vaan sillä on luotu puitteet olemassa olevien rakenteiden tehostetulle käytölle. IPCR-mekanismia voidaan hyödyntää myös muussa kuin yhteisvastuulausekkeen tilanteissa. Esimerkiksi puheenjohtajamaa Luxemburg käynnisti IPCR-mekanismiin tiedonvaihtovaiheen syksyllä 2015 maahanmuuttotilanteen johdosta. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun IPCR-mekanismi on aktivoitu.

Valtioneuvoston tilannekeskus on Suomen kansallinen yhteyspiste unionin pelastuspalvelumekanismissa, IPCR-järjestelyissä, NATO:n EADRCC-järjestelyssä (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre), YK-yhteistyössä sekä eräissä kahdenvälisiin valtiosopimuksiin perustuvissa hälytysjärjestelyissä. Valtioneuvoston kansliassa toimivan valtioneuvoston tilannekeskuksen tehtävänä on tuottaa reaaliaikaista turvallisuustapahtumatietoa ja toimivaltaisten viranomaisten tiedoista koottua tilannekuvaa sekä toimia ympärivuorokautisena yhteyspisteenä kansainväliseen avunantoon ja sen vastaanottoon liittyvässä tiedonvaihdossa. Valtioneuvoston tilannekeskuksen tehtävänä on välittää hälytysjärjestelyjen kautta saatu tieto toimivaltaisille viranomaisille ja tarvittaessa tukea kansallisen tason koordinaatiota viranomaisten antamien ohjeistusten ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa kuvatun häiriötilanteen hallintamallin mukaisesti. Valtioneuvostotason yhteyspistetoiminta koskee niitä järjestelmiä, joiden kautta kulkeviin avunpyyntöihin vastaaminen edellyttää asianomaisen ministeriön tai valtioneuvoston yleisistunnon päätöksiä.

Pelastuspalvelumekanismi. Unionin pelastuspalvelumekanismi on perustettu Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksellä (Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös 1313/2013/EU unionin pelastuspalvelumekanismista) parantamaan ja tehostamaan Euroopan maiden yhteistyötä ja helpottamaan koordinaatiota pelastuspalvelun alalla luonnon ja ihmisen aiheuttamien katastrofien ennaltaehkäisyssä, varautumisessa ja avustustoiminnassa. Kaikki EU:n 28 jäsenvaltiota sekä Islanti, Norja, Serbia, Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia, Montenegro ja Turkki osallistuvat mekaniin. Valtiot, YK ja sen järjestöt sekä tietyt kansainväliset järjestöt voivat pyytää apua mekaniin kautta. Jos jäsenvaltion toimintavalmiudet eivät ole riittävät katastrofitilanteessa, se voi pyytää unionin mekaniin kautta muilta valtioilta täydennystä pelastuspalvelu- ja muille katastrofiavustusvoimavaroilleen.

Mekanismi kattaa ensisijaisesti ihmisten, mutta myös ympäristön ja omaisuuden suojelun sekä unionin alueella että sen ulkopuolella tapahtuvien kaikenlaisten luonnon ja ihmisen aiheuttamien katastrofien yhteydessä, mukaan lukien ympäristökatastrofit, meren pilaantuminen ja akuutit terveyttä uhkaavat hätätilanteet. Terroritekojen tai ydin- tai säteilyonnettomuuksien aiheuttamissa katastrofeissa unionin mekaniin kattaa ainoastaan pelastuspalvelun alaan kuuluvat varautumis- ja avustustoimet.

Pelastuspalvelumekaniin tarkoituksena on tehostaa yhteistyötä pelastuspalvelun alalla, helpottaa avustustoimien käynnistämistä, parantaa riskien tunnistamista ja arviointia, parantaa voimavarojen laatua ja arviointitarvetta sekä lisätä kustannustehokkuutta. Esimerkiksi viimeisen vuoden aikana kärjistyneessä maahanmuuttotilanteessa useat Euroopan maat ovat pyytäneet ja saaneet apua pelastuspalvelumekaniin kautta. Pelastuspalvelumekaniin tarkoituksena on myös edistää EU:n yhteisvastuulausekkeen täytäntöönpanoa saattamalla jäsenvaltioiden voimavarat ja valmiudet käytettäväksi tarpeen mukaan. Jos apu ei ole riittävää, jäsenvaltio voi harkita vetoamista yhteisvastuulausekkeeseen avun saamisen tehostamiseksi.

Kansainvälinen pelastuspalvelun tehtäväkenttä on laajentunut huomattavasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Vielä vuosittuhannen vaihteessa luonnon tai ihmisen aiheuttamat onnetto-

muudet muodostivat valtaosan kansainvälisistä pelastustehtävistä. Tänä päivänä pelastuspalvelun osaamista käytetään laaja-alaisesti myös humanitaaristen avustusooperaatioiden tukitehtävissä sekä unionialueella että sen ulkopuolella.

Kansainvälisen tehtäväkentän muutos ja erityisesti YK-järjestöjen tukeutuminen pelastuspalvelutoimijoihin on nähtävissä sekä Euroopan unionin tasolla että Suomessa. Pelastuspalveluapua annetaan kolmansiin maihin enemmän kuin unionin sisällä. Unionin pelastuspalvelumekanismi on aktivoitu sen toiminnan käynnistymisen myötä yli 120 kertaa kolmansien maiden pyynnöstä. Vuonna 2014 myös Suomen toteuttamista kansainvälisen pelastustoimen tehtävistä valtaosa oli luonteeltaan humanitaarista toimintaa tukevaa. Suomi osallistui muun muassa Ebola-epidemian torjuntaan Afrikassa lähettämällä asiantuntijoita tukemaan maailman terveysjärjestön WHO:n toimia alueella sekä antamalla merkittävää materiaaliapua (henkilökohtaisia suojavarusteita). Lisäksi sisäministeriö lähetti asiantuntijoita Turkkiin ja Jordaniaan tukemaan YK-järjestöjen avustuskuljetusten perillemenoja. Toukokuussa 2015 Suomi lähetti kaksi pelastustoimen asiantuntijaa tukemaan Nepaliläisten maanjäristyksen jälkeisen tilanteen avustustoimintaa. Syyskuussa 2015 Suomi vastasi unionin pelastuspalvelumekanismiin välittämään Unkarin materiaaliavunpyyntöön ja lahjoitti 192 kylmiin olosuhteisiin soveltuvaa telttaa pakolaisten väliaikaismajoituskäyttöön. Maaliskuussa 2016 Suomi toimitti Kreikan avunpyynnön perusteella materiaaliapuna telttoja, huopia ja muita tarvikkeita maahantulijoiden olojen helpottamiseksi.

Kun unionin ulkopuolella tapahtuu tai uhkaa välittömästi tapahtua katastrofi, asianomainen valtio voi pyytää apua EU:n jäsenvaltioilta unionin hätäavun koordinoitikeskuksen (ERCC) välityksellä. Valtio voi pyytää apua myös YK:n tai sen erityisjärjestöjen taikka muun kansainvälisen järjestön välityksellä. Järjestöt voivat myös itse pyytää apua. Unionin ulkopuolella toteutettavien katastrofiaputoimien osalta unionin mekanismi edistää ja tukee jäsenvaltioiden ja unionin toteuttamia toimia. Unioni tukee ja täydentää jäsenvaltioiden toimia helpottamalla muun muassa kuljetuskaluston koordinoitua sekä osallistumalla tarvittaessa lisäkaluston rahoitukseen. Unionin mekanismia voidaan käyttää myös unionin konsuliviranomaisten tukemiseen kolmansissa maissa tapahtuvien katastrofien yhteydessä, jos asianomaisten jäsenvaltioiden konsuliviranomaiset sitä pyytävät. Katastrofiapuun voi kuulua tärkeänä osana ja viimeisenä keinona sotilaallisten voimavarojen käyttö siviilipelastuspalvelun johdolla. Silloin kun sotilaallisten voimavarojen käyttö pelastuspalveluooperaatioiden tukena katsotaan tarpeelliseksi, asevoimien kanssa tehtävässä yhteistyössä olisi noudatettava yksityiskohtaisia menettelytapoja, menettelyjä ja perusteita, jotka neuvosto tai sen toimivaltaiset elimet vahvistavat pelastuspalvelun kannalta merkittävien sotilaallisten voimavarojen saattamiseksi unionin mekanismin käytettäväksi, ja sen olisi oltava asianmukaisten kansainvälisten ohjeiden mukaista.

Jos unionin mekanismin mukaisesti annettu apu myötävaikuttaa unionin erityisesti monimutkaisissa hätätilanteissa toteuttamaan humanitaariseen avustustoimintaan, tämän päätöksen nojalla rahoitustukea saavien toimien olisi oltava johdonmukaisia humanitaaristen periaatteiden ja humanitaarista apua koskevassa eurooppalaisessa konsensuksessa tarkoitettujen pelastuspalvelujen ja sotilaallisten voimavarojen käyttöä koskevien periaatteiden kanssa. Unionin pelastuspalvelumekanismiin kautta annettua apua täydentää myös 15 päivänä maaliskuuta 2016 annettu neuvoston asetus hätätilanteen tuen antamisesta unionin sisällä (EU 2016/329).

Prüm-yhteistyö. Prüm-yhteistyö sai alkunsa kun Saksa, Espanja, Ranska, Luxemburg, Hollanti, Itävalta ja Belgia allekirjoittivat vuonna 2005 sopimuksen rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin, rajatylittävän rikollisuuden ja laittoman muuttoliikkeen torjumiseksi (*Prümin sopimus*). Suomi liittyi tähän sopimukseen ja se tuli Suomen osalta voimaan 17 päivänä kesäkuuta 2007 (Sops 53 ja 54/2007).

HE 107/2016 vp

Suurin osa Prümin sopimuksen määräyksistä sisällytettiin EU:n säännöstöön rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyllä neuvoston päätöksellä 2008/615/YOS (*Prüm-päätös*). Prüm-päätökseen liittyy myös rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn päätöksen 2008/615/YOS täytäntöönpanosta tehty neuvoston päätös 2008/616/YOS (*Prüm-päätöksen täytäntöönpanopäätös*).

Prüm-päätöksen säännökset ovat sellaisenaan suoraan Suomen viranomaisia velvoittavaa lainsäädäntöä. Osa päätöksen säännöksistä edellytti kuitenkin kansallisia täytäntöönpanosäännöksiä ja tietyt Prümin sopimuksen voimaansaattamislain (277/2007) säännökset tuli kumota Prüm-päätöksen voimaantulon myötä. Muutokset tehtiin rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajat ylittävän rikollisuuden torjumiseksi koskevan päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta annetulla lailla (1207/2011). Prüm-päätöksen 35 artiklan 1 kohdan mukaan päätöksen asiaankuuluvia säännöksiä sovelletaan Prümin sopimukseen sisältyvien vastaavien määräysten sijasta.

Prüm-täytäntöönpanopäätöksellä on välitön oikeusvaikutus, ja koska päätös on selkeä ja täsmällinen, se on sovellettavissa sellaisenaan, eikä se siten edellyttänyt Suomessa erillisiä täytäntöönpanotoimia. Kyseinen päätös sisältää hyvin teknisiä ja yksityiskohtaisia säännöksiä Prüm-päätöksen kattamista DNA-, sormenjälki- ja ajoneuvorekisteritietojen vaihdosta sekä yhteisistä operaatioista.

EU-valtioiden lisäksi Islanti ja Norja ovat tehneet sopimuksen EU:n kanssa liittymisestä Prüm-päätökseen, jonka myötä Prüm-päätöksen 1—19 ja 21 artiklan säännöksiä sovelletaan myös kahden välisissä suhteissa Islannin ja Norjan ja EU-jäsenvaltioiden välillä (Neuvoston päätös 2010/482/EU Euroopan unionin sekä Islannin ja Norjan välisen sopimuksen tekemisestä rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen 2008/615/YOS sekä rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen 2008/615/YOS täytäntöönpanosta tehdyn päätöksen 2008/616/YOS ja sen liitteen joidenkin säännösten soveltamisesta (EUVL L 238, 9.9.2010)).

Kansainvälisen avun antamista ja vastaanottamista koskevan lainsäädännön kannalta keskeisiä säännöksiä ovat Prüm-päätöksen 5 luvun säännökset yhteisistä operaatioista, mukaan lukien yhteiset partiot (17 artikla), ja avustamisesta joukkotapahtumissa, katastrofeissa ja vakavissa onnettomuuksissa (18 artikla) sekä Prüm-täytäntöönpanopäätöksen edellä mainittuun yhteistyöhön liittyvät säännökset. Prümin sopimuksesta on jäänyt voimaan 25 artiklan määräykset toimenpiteistä välittömän vaaran uhatessa ja 27 artiklan määräykset pyynnöstä tapahtuvasta yhteistyöstä. Sopimuksen 25 artiklan nojalla osapuolen viranomaiset voivat kiireellisessä tilanteessa ylittää ilman ennakkosuostumusta yhteisen rajan tietyissä tilanteissa. Suomen maara-javaltiot eivät ole Prümin sopimuksen osapuolia, joten määräys ei voi käytännössä tulla Suomen osalta sovellettavaksi.

Prüm-päätöksen 17 ja 18 artikla koskevat jäsenvaltion alueella tapahtuvaa yhteistyötä. Prüm-päätös soveltuu jäsenvaltion maa-, meri- ja ilma-alueella. Se ei kuitenkaan sovellu jäsenvaltion alueen ulkopuolella, kuten talousvyöhykkeellä, aavalla merellä tai niiden yläpuolella olevassa ilmatilassa.

Prüm-päätöksen mukaista yhteistoimintaa voi olla esimerkiksi yhteiset partiot raja-alueilla, yhteiset operaatiot suurien tapahtumien yhteydessä, yhteispartiointi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten torjumiseksi tai tieliikenneturvallisuuteen liittyvät toimet.

Atlas-yhteistyö. Neuvoston päätös yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välillä (2008/617/YOS) (*Atlas-päätös*) täydentää Prüm-päätöksen säännöksiä, jotka koskevat erityistoimintayksiköiden antamaa jäsenvaltioiden välistä poliisiapua sellaisissa ihmisen aiheuttamissa kriisitilanteissa, joista aiheutuu vakava ja välitön fyysinen uhka henkilöille, omaisuudelle, infrastruktuurille tai instituutioille, erityisesti panttivangiksi ottamisen, kaappauksen tai niihin verrattavan tapahtuman yhteydessä. Päätöksessä vahvistetaan yleiset säännöt ja ehdot, joiden mukaisesti yhden jäsenvaltion erityistoimintayksiköt voivat antaa apua ja/tai toimia pyynnön esittäneen jäsenvaltion alueella kriisitilanteen hoitamiseksi.

Jäsenvaltiot voivat päätöksen perusteella pyytää toisen jäsenvaltion erityistoimintayksikön apua kriisitilanteen hoitamiseksi. Erityistoimintayksiköllä tarkoitetaan jäsenvaltion lainvalvontayksikköä, joka on erikoistunut kriisitilanteiden hallintaan. Suomessa tämä koskee poliisin ja Rajavartiolaitoksen erityistoimintayksiköitä. Suomen viranomaisten toiminnassa noudatetaan olemassa olevia toimivaltuuksia ja tarvittaessa pyydetään tukea toiselta viranomaiselta. Kriisitilanteella tarkoitetaan tilannetta, jossa jäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla on perusteltua syytä uskoa, että kyseessä on rikos, josta aiheutuu vakava ja välitön fyysinen uhka kyseisessä jäsenvaltiossa oleville henkilöille, omaisuudelle tai instituutioille erityisesti terrorismitilanteissa. Apu voi sisältää tarvikkeiden tai asiantuntemuksen toimittamista pyynnön esittäneen jäsenvaltion alueelle tai jopa aseellisten operaatioiden toteuttamista yhteistyössä pyynnön esittäneen jäsenvaltion erityistoimintayksiköiden kanssa. Toiminta toteutetaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion johdolla ja sen lainsäädännön mukaisesti. Siviili- ja rikosoikeudellisten vastuukysymysten osalta noudatetaan Prüm-päätöksen 21 artiklan 4 ja 5 kohdan sekä 22 artiklan säännöksiä. Atlas-päätöstä ei ole toistaiseksi pantu Suomessa täytäntöön.

Euroopan unionin rajaturvallisuusviraston operaatiot. Euroopan unionin rajaturvallisuusvirasto (*Frontex*) muun muassa koordinoi jäsenvaltioiden ulkorajoilla toimeenpantavia rajavalvontaoperaatioita. Suomi on osallistunut Frontexin koordinoimiin jäsenvaltioiden yhteisiin operaatioihin vuodesta 2006 lähtien. Operaatioon osallistuvat rajavartijat voivat käyttää isäntävaltion rajavartijoiden ohjeiden mukaisesti ja pääsääntöisesti heidän läsnä ollessaan tarvittavia toimivaltuuksia rajojen valvonnan ja rajatarkastusten suorittamiseksi Schengenin rajasäännösten (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/399) mukaisesti. Operaatioon osallistuvilla rajavartiomiehillä on kotijäsenvaltionsa ja vastaanottavan jäsenvaltion suostumuksella sekä vastaanottavan jäsenvaltion rajavartijoiden läsnä ollessa ja vastaanottavan jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti tehtäviään suorittaessaan ja toimivaltaansa käyttäessään oikeus voimakeinojen käyttöön, mukaan lukien virka-aseiden, ammuksien ja varusteiden käyttö. Virka-aseita, ammuksia ja varusteita voidaan käyttää myös itsepuolustukseen sekä ryhmien jäsenten tai muiden henkilöiden puolustamiseen vastaanottavan jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Frontexin koordinoimiin yhteisoperaatioihin osallistumista varten Rajavartiolaitokseen on perustettu kansainvälisen toiminnan valmiusjoukko, johon vapaaehtoisesti hakeutuneita ja siihen valittuja rajavartiomiehiä lähetetään operaatioihin. Joukkoon osallistuvat henkilöt osallistuvat Frontexin järjestämiin koulutuksiin, ja lisäksi joukolle annetaan vuotuista yhteiskoulutusta Rajavartiolaitoksen toimesta. Vuonna 2015 Rajavartiolaitos on osallistunut Frontexin koordinoimiin operaatioihin merkittävällä noin 11,5 henkilötyövuoden panoksella (mukaan lukien alusten ja ilma-alusten miehistöt). Operaatioissa on ollut valvontalentokone kahden kuukauden ja PV-08 ja NV-luokan partioveneet kolmen ja neljän kuukauden ajan. Frontexin käyttöön komennettuja SGO (Seconded Guest Officer) -statuksella toimivia kansallisia asiantuntijoita on osallistunut 14 henkilötyökuukauden edestä ja Rajavartiolaitoksen asiantuntijoita yhteisoperaatioihin maa-, meri- ja ilmarajoilla (lentokentät) noin 60 henkilötyökuukauden ajan, mikä merkitsee noin 60 henkilön osallistumista noin kuukauden jaksoissa. Vastaavasti vuonna

2014 asiantuntijoiden osallistumistaso yhteisoperaatioissa vastasi noin viittä henkilötyövuotta (52 henkilöä).

Frontexin yhteyspiste (NFPOC, National Frontex Point of Contact) Suomessa on Rajavartiolaitoksen esikunnan tilanne- ja riskianalyysikeskus. Tilanne- ja riskianalyysikeskus vastaanottaa Frontexin lähettämät pyynnöt muun muassa Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston perustamisesta annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004, (*rajaturvallisuusvirastoasetus*) 8 d artiklan 8 kohdassa tarkoitetusta rajavartioiden lähettämisestä nopeaan rajainterventio-operaatioon. Tilanne- ja riskianalyysikeskus käynnistää välittömästi pyynnön saatuaan irrotettavuuskyselyt Rajavartiolaitoksen kansainväliseen valmiusjoukkoon (EBGT -pooli) kuuluvasta henkilöstöstä ja välittää pyynnöt tarkempaan valmisteluun Rajavartiolaitoksen esikunnan kansainvälisen yhteistyön yksikköön.

Euroopan turvapaikka-asioiden tukiviraston turvapaikka-asioiden tukiryhmät. Euroopan turvapaikka-asioiden tukiviraston (European Asylum Support Office, *EASO*) turvapaikka-asioiden tukiryhmät ovat EASOn operatiivisen tukitoiminnan väline ja niiden tehtävänä on antaa ja sovittaa yhteen operatiivista apua nopeasti ja tehokkaasti niille jäsenvaltioille, joiden turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmiin kohdistuu erityisiä paineita. Turvapaikka-asioiden tukiryhmät muodostetaan kansallisista asiantuntijoista. Näiden tukiryhmien olisi erityisesti tarjottava väliaikaista tukea ja asiantuntemusta, joka liittyy vastaanottoon, koulutukseen, tulkkauspalveluihin, alkuperämaita koskeviin tietoihin sekä turvapaikkahakemusten käsittelyyn ja hallinnointiin. Tukiryhmä voidaan lähettää yhden tai useamman jäsenvaltion pyynnöstä. Jäsenmaat ovat listanneet ennakkoon kansallisia asiantuntijoitaan, jotka ovat tarvittaessa käytettävissä turvapaikka-asioiden tukiryhmiin, ja EASO ylläpitää yhteistä listaa käytettävissä olevista asiantuntijoista. Tukiryhmiä on lähetetty toimimaan erityisesti osana EASOn operatiivista tukea Kreikalle ja Italialle.

2.1.2 Kansainvälisiin velvoitteisiin perustuva avun antaminen ja vastaanottaminen sisäministeriön hallinnonalalla

Kunkin maan poliisiviranomaisilla on pääsääntöisesti toimivalta vain oman maansa alueella. Rikolliset sen sijaan toimivat yli valtioiden rajojen. Poliisin ja muiden lainvalvontaviranomaisten käytössä on useita kansainvälisen yhteistyön muotoja ja kanavia, joilla eri maiden viranomaiset torjuvat rajat ylittävää rikollisuutta. Kansainvälisistä yhteistyökanavista voidaan mainita esimerkkeinä Europol ja Interpol.

Kansainvälinen oikeus- ja virka-apujärjestelmä perustuu valtioiden välisiin sopimuksiin, joita on tehty muun muassa Euroopan neuvoston, EU:n ja YK:n piirissä. Näistä tärkeimmät ovat keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva Euroopan neuvoston oikeusapusopimus (SopS 29 ja 30/1981) ja sitä täydentävä EU:n jäsenvaltioiden välinen yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa (SopS 87 ja 88/2005). Yleissopimusten lisäksi on voimassa kapeampialaisia erityissopimuksia. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (4/1994) (*rikosoikeusapulaki*), on rikosoikeusapua koskeva yleislaki. Kansainvälisellä oikeusavulla tarkoitetaan jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen liittyviä pyyntöjä. Kansainvälinen virka-apu puolestaan kattaa varsinaista esitutkintaa edeltävissä tiedustelu- ja muissa vaiheissa tapahtuvan lainvalvontaviranomaisten välisen yhteistyön. Lisäksi yhteisistä tutkintaryhmistä annetun lain (1313/2002) nojalla toimivaltainen esitutkintaviranomainen voi perustaa toisen valtion toimivaltaisen viranomaisen kanssa yhteisen tutkintaryhmän rikoksen esitutkinnan suorittamiseksi.

Kansainvälisestä oikeus- ja virka-avusta on näin ollen voimassa oma erityissääntelynsä. EU:n jäsenvaltioiden välillä oikeusapuyhteistyö tulee jatkossa perustumaan eurooppalaista tutkintamääräystä koskevaan direktiiviin (2014/41/EU), joka tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta

HE 107/2016 vp

korvaa muut jäsenvaltioiden väliset oikeusapuinstrumentit. Myöskään rikosoikeusapulakia ei direktiivin täytäntöönpanolainsäädännön tultua voimaan ole enää mahdollista soveltaa Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välisissä, direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa.

Suomella on kahdenvälisiä rikostorjuntasopimuksia useiden valtioiden, muiden muassa Viron (SopS 58/1995), Latvian (SopS 8/1997), Liettuan (SopS 72/1997) ja Venäjän (SopS 12/1994) kanssa. Ne kattavat sekä esitutkintayhteistyön että rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja torjumisen.

Suomella ei ole rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tarkoitettua avun antamiseen tai vastaanottamiseen liittyviä kansainvälisiä velvoitteita. Rajavartiolaitos voi päättää rajavartiolain (578/2005) 15 c §:n nojalla osallistumisestaan esimerkiksi yksittäiseen kansainväliseen pelastus-, palontorjunta- tai ympäristönsuojelutehtävään.

Suomi on tehnyt Venäjän (SopS 28/1994), Viron (SopS 53/1999) ja Ruotsin (SopS 27/1994) kanssa kahdenväliset sopimukset merellä ja ilmassa tapahtuvasta yhteistyöstä etsintä- ja pelastuspalvelun alalla. Sopimukset pitävät sisällään kansainvälisen SAR-sopimuksen (vuoden 1979 kansainvälinen yleissopimus etsintä- ja pelastuspalvelusta merellä, SopS 89/1986) asettamat velvoitteet naapurivaltioiden yhteistoiminnalle. Näitä kahdenvälisiä SAR-sopimuksia on lisäksi täydennetty erillisillä vastuuviranomaisten välisillä pöytäkirjoilla. Meripelastukseen liittyvistä asioista säädetään meripelastuslaissa (1145/2001).

Pelastusviranomaisilla on toimivalta vain oman maansa alueella, ellei valtiosopimuksissa ole sovittu toisin. Suomella on kahden- tai monenväliset pelastustoimintaa koskevat valtiosopimukset muiden Pohjoismaiden ((SopS 20 ja 21/1992), Islannin liittyminen 5.4.2001), Venäjän (SopS 51 ja 52/1996), Viron (SopS 33/2015) sekä Barentsin alueen valtioiden (SopS 22 ja 23/2012) sekä Arktisen alueen valtioiden (SopS 2 ja 3/2013) kanssa. Sopimusten keskeisenä sisältönä on pelastustoimen alaan kuuluvan avunannon järjestämistapa. Sopimukset sisältävät menettelymääräyksiä avun pyytämisestä, pyyntöön vastaamisesta sekä käytännön operaation toteuttamisesta. Lisäksi Suomi on osallisena monenkeskisissä valtiosopimuksissa, joihin lukeutuu muiden toimialojen lisäksi myös pelastustoiminta.

2.1.3 Päätöksenteko kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä sisäministeriön hallinnonalalla

Perustuslain 67 §:n mukaan valtioneuvostolle kuuluvat asiat ratkaistaan valtioneuvoston yleisistunnossa tai asianomaisessa ministeriössä. Yleisistunnossa ratkaistaan laajakantoiset ja periaatteellisesti tärkeät asiat sekä ne muut asiat, joiden merkitys sitä vaatii. Valtioneuvostosta annetun lain (175/2003) 12 §:n 2 momentin mukaan yleisistunto ratkaisee asiat, joiden yhteiskuntapoliittinen tai taloudellinen merkitys sitä vaatii. Valtioneuvoston ratkaisuvallan järjestämisen perusteista säädetään tarkemmin lailla. Valtioneuvostossa käsiteltävät asiat on valmisteltava asianomaisessa ministeriössä.

Perustuslain 68 §:n mukaan kukin ministeriö vastaa toimialallaan valtioneuvostolle kuuluvien asioiden valmistelusta ja hallinnon asianmukaisesta toiminnasta. Valtioneuvostosta annetun lain 8 §:n mukaan valtiosopimuksen ja muun kansainvälisen velvoitteen käsittelee se ministeriö, jonka toimialaan sopimus tai velvoite sisällöltään kuuluu. Vastaavasti valtioneuvostosta annetun lain 9 §:n mukaan Euroopan unionissa päätettävät asiat käsittelee se ministeriö, jonka toimialaan asia sisällöltään kuuluu. Lain 2 §:n 2 momentin mukaan ministeriöt toimivat tarpeen mukaan yhteistyössä asioiden valmistelussa. Yhteistyön järjestämisestä vastaa se ministeriö, jonka toimialaan asia pääosaltaan kuuluu. Tarvittaessa valtioneuvoston yleisistunnossa ratkaistaan, minkä ministeriön vastuulle asia kuuluu. Lain 14 §:n mukaan ministeriön päätet-

HE 107/2016 vp

täväksi kuuluva asia on yksittäistapauksessa siirrettävä yleisistunnossa ratkaistavaksi, jos sen katsotaan olevan niin laajakantoinen tai periaatteellisesti tärkeä, että se olisi ratkaistava yleisistunnossa. Siirtämisestä päättää yleisistunto pääministerin tai asianomaisen ministerin esityksestä.

Ministeriöiden toimialoista säädetään valtioneuvoston ohjesäännössä (262/2003, VNOS) ja tehtävistä ministeriöistä annetuissa asetuksissa. VNOS 10 §:n mukaan asian käsittelee se ministeriö, jonka toimialaan se pääosaltaan kuuluu (toimivaltainen ministeriö). Kaikki ministeriöt käsittelevät omalla toimialallaan muun muassa kansainväliset asiat ja muut sellaiset asiat jotka kuuluvat oman toimialan hoitamiseen.

Sisäministeriön toimialaan kuuluvat VNOS 15 §:n mukaan

- 1) yleinen järjestys ja turvallisuus, poliisihallinto ja yksityinen turvallisuusala;
- 2) maahanmuutto, kansainvälinen suojelu, ja paluumuutto;
- 3) Suomen kansalaisuus;
- 4) pelastustoimi;
- 5) hätäkeskustoiminta;
- 6) rajaturvallisuus ja meripelastustoimi;
- 7) siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiudet;
- 8) aluehallinnon yhteinen varautuminen poikkeusoloihin ja häiriötilanteisiin.

Sisäministeriön hallinnonalan lainsäädännössä säädetään avun antamista ja vastaanottamista koskevasta päätöksentekomenettelystä.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittävässä asioissa ja laajakantoisissa tai periaatteellisesti tärkeissä asioissa valtiojohdon rooli päätöksenteossa nojautuu perustuslakiin, valtioneuvostosta annettuun lakiin ja valtioneuvoston ohjesääntöön.

Kansainvälisen avun antamiseen tai pyytämiseen kuuluvat asiat yleensä voivat koskettaa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston keskinäisiä toimivaltasuhteita. Perustuslain 93 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti johtaa Suomen ulkopoliittikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä, jollei päätös vaadi eduskunnan hyväksymistä.

Poliisin tehtävänä on poliisilain (872/2011) 1 §:n mukaan oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Poliisilain 9 luvun 9 §:ssä säädetään poliisin kansainvälisestä yhteistoiminnasta. Sen mukaan poliisin antamasta oikeus- ja virka-avusta vieraan valtion poliisille ja poliisin siltä saamasta oikeus- ja virka-avusta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovitaan.

Poliisin hallinnonalalla toimialakohtaisessa lainsäädännössä ei ole säädetty valtionjohdon päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä vaan valtionjohdon roolista säädetään perustuslaissa, valtioneuvostolaissa ja valtioneuvoston ohjesäännössä. Näin ollen poliisin toimialaan kuuluvat kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevat asiat vietään perustuslain 67 §:n edellyttäessä valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi.

Poliisin hallinnonalalla tehtävässä kansainvälisessä yhteistyössä on päätöksenteosta sovittu ja säädetty kutakin yhteistyömuotoa koskevassa EU-lainsäädäntöinstrumentissa taikka kahden- tai monenvälisessä sopimuksessa ja näitä säädöksiä tai sopimuksia koskevista kansallisista täytäntöönpanoinstrumenteista. Tämän esityksen kannalta merkityksellisissä Prüm-päätöstä ja Prüm-sopimusta koskevista täytäntöönpanolaissa ei ole erikseen nimenomaisesti säädetty kansallisesta päätöksentekomenettelystä osallistuttaessa sopimuksen ja päätöksen mukaiseen yhteistyöhön. Päätöksen 17 artiklan mukaan toimivaltaiset viranomaiset voivat järjestää yhteisiä operaatioita. Päätöksen Prüm-operaatioihin osallistumisesta tekee siten yleisen lainsäädännön mukaisesti toimivaltainen viranomainen eli Suomessa Poliisihallitus. ATLAS-päätöksessä apua antavan erityistoimintayksikön virkamiehet oikeutetaan toimimaan tukitehtävissä ja toteuttamaan kaikkia tarpeellisia toimia avun antamiseksi. Atlas-päätöstä ei ole toistaiseksi pantu täytäntöön Suomessa.

Pelastustoimen viranomaiset huolehtivat viranomaistehtävistä pelastustoiminnassa ja väestönsuojelussa sekä tulipalojen ja osaltaan myös muiden onnettomuuksien ehkäisyssä ja näihin tehtäviin liittyvässä kansainvälisessä yhteistoiminnassa.

Lähtökohtana kansainvälisessä pelastustoiminnassa ovat EU:ssa sovitut menettelytavat ja valtioiden väliset asiaa koskevat kahden- ja monenkeskiset valtiosopimukset. Sopimuksissa Suomen toimivaltainen viranomainen on sisäministeriö. Sopimusten keskeisenä sisältönä on pelastustoimen alaan kuuluvan avunannon järjestämistapa. Sopimuksissa esitetään menettelytavat avun pyytämiseksi, pyyntöön vastaamiseksi sekä käytännön avustusoperaation toteuttamiseksi. Yleensä päätöksenteko on osoitettu osapuolelle ja toimivaltaiselle viranomaiselle on annettu tehtäväksi vastata sopimuksen soveltamisen hallinnoinnista ja yhteensovittamisesta.

Pelastustoimen osalta avun antamisesta ja pyytämisestä EU:lta, kansainväliseltä järjestöltä tai toiselta valtiolta säädetään pelustuslain (379/2011) 38 §:ssä. Sen mukaan sisäministeriö voi sen lisäksi mitä valtioiden välillä on sovittu, Euroopan unionin, toisen valtion tai kansainvälisen järjestön esittämän pyynnön perusteella päättää pelastustoimeen kuuluvan avun antamisesta ulkomaille, milloin avun antaminen ihmisten, ympäristön tai omaisuuden turvaamiseksi on perusteltua. Sisäasiainministeriö voi pykälän mukaan myös pyytää tarvittaessa pelastustoimeen kuuluvaa kansainvälistä apua Euroopan unionilta, toiselta valtiolta tai kansainväliseltä järjestöltä.

Edellä mainittu päätöksentekosäätely kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä ympäristön turvaamistarkoituksessa ei kata alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjuntaa. Öljyvahinkojen torjuntalain (1673/2009) 26 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus päättää valtioiden välisen sopimuksen tai vieraan valtion pyynnön perusteella avun antamisesta ulkomaille alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjuntaa kuuluvassa asiassa. Suomen ympäristökeskus päättää myös avun pyytämisestä ulkomailta, jos se on alusöljy- tai aluskemikaalivahingon torjumiseksi tarpeen.

Valtion talousarviossa sisäministeriöllä on käytössään yllättävien erityismenojen varalle arviomääräraha, jota voidaan käyttää kansainvälisen avun antamisesta tai sen vastaanottamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Jos arviomäärärahaa on tarpeen ylittää, asia käsitellään valmist-

HE 107/2016 vp

vasti valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa. Kansainvälistä pelastustoimintaa koskevat asiat viedään perustuslain 67 §:n edellyttäessä valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi.

Rajavartiolaitoksen tehtävänä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Lisäksi Rajavartiolaitos suorittaa erikseen säädettyjä valvontatehtäviä, rikostorjuntaa, poliisi- ja tullitehtäviä, etsintä- ja pelastustehtäviä sekä osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen. Rajavartiolaitos on johtava meripelastusviranomaisena.

Rajavartioviranomaisten osalta rajavartiolaissa säädetään avun antamisesta ja vastaanottamisesta, kun kyseessä on Frontexin koordinoima operaatio. Rajavartiolain 15 a §:n mukaan valtioneuvosto päättää rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 a artiklassa tarkoitetun Euroopan rajavartijaryhmää koskevan pyynnön esittämisestä Frontexille. Jos yleiseen järjestykseen, sisäiseen turvallisuuteen tai kansanterveyteen kohdistuva uhka kuitenkin välttämättä edellyttää pyynnön kiireellistä esittämistä, sisäministeri voi esittää pyynnön, kunnes valtioneuvosto ratkaisee asian.

Lain 15 b §:n mukaan rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 d artiklan 8 kohdassa tarkoitetusta rajavartijoiden Rajaturvallisuusvirastolle Euroopan rajavartijaryhmään käytettäväksi antamisesta sekä teknisen avun antamisesta päättää sisäministerin vahvistaman kansallisen kiintiön rajoissa Rajavartiolaitoksen päällikkö. Lain 15 c §:n mukaan Rajavartiolaitos päättää osallistumisesta muuhun kuin 15 b §:ssä tarkoitettuun kansainväliseen tehtävään sekä rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 artiklassa tarkoitetun lisäavun pyytämisestä. Pykälässä myös säädetään, että Rajavartiolaitoksen kansainvälisessä tehtävässä antamasta teknisestä tai operatiivisesta avusta voidaan periä omakustannusarvoa alhaisempi maksu, joka vastaa avun antamisesta Rajavartiolaitokselle aiheutuneita lisäkustannuksia.

2.1.4 Virka-apu ja tuki toiselle viranomaiselle sisäministeriön hallinnonalalla

Sisäiseen turvallisuuteen liittyvät haasteet ja rajat ylittävät uhat edellyttävät yhä enemmän eri toimijoiden välistä yhteistyötä, keskinäistä koordinaatiota ja laajan keinovalikoiman hyödyntämistä ja kehittämistä. Kansainvälisen yhteistyö voi edellyttää, että Suomi lähettää ulkomaille useamman kuin yhden viranomaisen hallinnonalaan kuuluvaa apua tai vastaavasti pyytää toiselta valtiolta, EU:lta tai kansainväliseltä järjestöltä apua.

Virka-apu toiselle viranomaiselle Suomen alueella. Sisäministeriön hallinnonalan sekä puolustusministeriön hallinnonalan lainsäädännössä säädetään poliisin, Rajavartiolaitoksen ja puolustusvoimien oikeudesta saada virka-apua ja velvollisuudesta antaa virka-apua Suomen alueella.

Puolustusvoimien ja muiden viranomaisten virka-avusta poliisille on Suomessa vakiintunut käytäntö ja pitkä perinne. Poliisilain 9 luvun 2 §:n nojalla poliisilla on oikeus saada eri viranomaisilta sellaista tarpeellista virka-apua poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi, jonka antamiseen asianomainen viranomaisena on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystön kuuluva poliisimies, jolle erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi. Poliisilain 9 luvun 1 §:n mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystön kuuluva poliisimies, jollei laissa toisin säädetä.

Puolustusvoimista annetun lain (551/2007) mukaan puolustusvoimien tehtävänä on puolustaa Suomea sotilaallisesti, osallistua kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan ja sotilastehtäviin muussa kansainvälisessä kriisinhallinnassa sekä antaa tukea muille viranomaisille. Virka-avusta poliisille säädetään puolustusvoimista annetun lain 10 §:ssä. Laissa puolustusvoimi-

en virka-avusta poliisille (781/1980, *virka-apulaki*) on erikseen säädetty poliisin oikeudesta saada puolustusvoimilta virka-apua sekä virka-apua koskevasta päätöksenteosta.

Poliisille annettava virka-apu on perinteisesti kattanut toiselle viranomaiselle kuuluvan kaluston, henkilövoimavarojen tai erityisasiantuntijapalvelujen käytön. Lisäksi puolustusvoimien antama virka-apu voi sisältää voimakeinojen käyttöä. Poliisilla on virka-apulain 4 §:n mukaan oikeus saada puolustusvoimilta voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua Suomen alueella tiettyjen terrorismirikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se ei ole mahdollista poliisin omalla välineistöllä ja henkilöstöllä. Pykälän mukaan puolustusvoimien antama virka-apu voi sisältää sotilaallisten voimakeinojen käyttöä, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan pykälän mukaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Voimakeinoja saa pykälän mukaan käyttää vain puolustusvoimien sotilasvirassa palveleva sekä se, joka on nimitetty puolustusvoimien virkamieheksi määräaikaan virkasuhteeseen määrättyä sotilastehtävään.

Poliisilain 2 luvun 17 §:n mukaan poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella sekä Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä Rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin virka-apulaissa ja rajavartiolain 77 a—77 d §:ssä säädetään. Terrorismin aiheuttaman uhan torjuminen kuuluu poliisille, koska tekijät eivät ole identifioitavissa minkään valtion sotilaksi, vaan rikoslain (39/1889) 34 a luvun mukaisesti rikollisiksi. Vieraan valtion sotilaiden tai asevoimien muodostamaan uhkaan sovelletaan aluevalvontalakia (755/2000). Sama koskee vieraan valtion sotilasajoneuvoa, valtionalusta ja valtioniilma-alusta. Valtioneuvoston asetuksessa aluevalvonnasta (971/2000) puolestaan määritellään milloin Suomen alueelle tuleva alus, ilma-alus tai ajoneuvo katsotaan sota-alukseksi, sotilasilma-alukseksi tai sotilasajoneuvoksi. Kaikissa virka-aputilanteissa virka-avun pyytäjät vastaa toimenpiteen laillisuudesta ja pyynnön mukaisten voimakeinojen käytöstä.

Virka-apulain 4 a §:n mukaan tilanteissa, joissa puolustusvoimilta pyydetään voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua terrorismitilanteissa, virka-apua pyytää sisäministeriö puolustusministeriöltä ja virka-avun antamisesta päätetään valtioneuvoston yleisistunnossa. Jos valtioneuvostoa ei ole mahdollista saada riittävän nopeasti koolle, yhteiskunnan erittäin tärkeää toimintaa välittömästi ja vakavasti vaarantavassa kiireellisessä tapauksessa sisäasiainministeriö voi pyytää virka-apua puolustusministeriöltä, joka välittömästi päättää virka-avun antamisesta. Pyyntöä ja päätöksestä on tällöin ilmoitettava viipymättä valtioneuvostolle ja tasavallan presidentille. Valtioneuvosto voi päättää jo aloitetun virka-avun antamisen jatkamisesta tai lopettamisesta.

Jos poliisi tarvitsee sotilaallisten voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua Rajavartiolaitokselta terrorismitilanteissa merialueilla ja talousvyöhykkeellä, pyynnön tekee rajavartiolain 77 b §:n 1 momentin mukaan sisäministeriö ja virka-avun antamisesta päätetään valtioneuvoston yleisistunnossa. Jos valtioneuvostoa ei ole mahdollista saada riittävän nopeasti koolle, yhteiskunnan erittäin tärkeää toimintaa välittömästi ja vakavasti vaarantavassa kiireellisessä tapauksessa sisäministeriö voi välittömästi päättää virka-avun antamisesta. Pyyntöä ja päätöksestä on tällöin ilmoitettava viipymättä valtioneuvostolle ja tasavallan presidentille. Valtioneuvosto voi päättää jo aloitetun virka-avun antamisen jatkamisesta tai lopettamisesta.

Virka-aputilanteissa virka-apuosasto johtaa tehtävän suorittamista johtavan poliisimiehen ohjeiden mukaan puolustusvoimien osalta virka-apuosaston päälliköksi määrätty puolustusvoi-

HE 107/2016 vp

mien sotilasvirassa palveleva henkilö ja Rajavartiolaitoksen osalta virka-apuosaston päälliköksi määrätty Rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palveleva rajavartiomies.

Rajavartiolaki sisältää säännökset Rajavartiolaitokselle annettavasta virka-avusta. Lain 78 §:n mukaan viranomaisen on annettava Rajavartiolaitokselle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Pykälän mukaan virka-avun pyytämisestä päättää hallintoyksikön päällikkö tai hallintoyksikössä tähän tehtävään kirjallisesti määrätty vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Esitutkintaa tai pakkokeinoja koskevan virka-avun pyytämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Rajavartiolain 79 §:ssä säädetään puolustusvoimien virka-avusta Rajavartiolaitokselle. Rajavartiolaitoksella on oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna: 1) etsintään käytettävää kalustoa sekä etsintään ja liikenteen ohjaamiseen käytettäviä henkilövoimavaroja, jos se on tarpeen valtakunnanrajan ilmeisesti laittomasti ylittäneen Suomessa olevan henkilön verekseltään löytämiseksi; 2) Rajavartiolaitoksen vaarallisen tehtävän turvalliseksi suorittamiseksi tarvittavaa suojakalustoa; 3) rajavalvontatehtävän suorittamiseksi tai rajatapahtuman tutkimiseksi tarpeellista erityisasiantuntemusta; 4) merenkulun turvatoimilaissa tarkoitetun merellä olevaan alukseen tai siinä oleviin matkustajiin kohdistuvan turvauhan torjumiseksi tarpeellista kalustoa sekä erityisasiantuntemusta.

Pykälässä tarkoitettuun virka-apuun eivät kuulu ampuma-aseiden käyttäminen tai sotilaalliset voimakeinot. Virka-apua pyytää Rajavartiolaitoksen esikunta tai kiireellisessä tapauksessa se hallintoyksikkö, joka virka-apua tarvitsee. Virka-avun antamisesta päättää pääesikunta tai merivoimien, ilmavoimien taikka maavoimien esikunta. Kiireellisessä tapauksessa virka-avun antamisesta voi päättää varuskunnan päällikkö tai joukko-osaston komentaja.

Pelastuslaissa säädetään kansallisten viranomaisten yhteistyöstä pelastustoimessa (46 §) ja pelastusviranomaisten oikeudesta saada (49 §) ja mahdollisuudesta antaa virka-apua kansallisesti (50 §).

Lain 46 §:n 1 momentin mukaan valtion ja kunnan viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset ovat velvollisia osallistumaan pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun siten kuin lain 47 §:ssä säädetään sekä toimimaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa niin, että pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti. Pykälän 2 momentin mukaan puolustusvoimat osallistuu pelastustoimintaan antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja siten kuin siitä puolustusvoimista annetussa laissa säädetään. Rajavartiolaitos osallistuu pelastustoimintaan antamalla käytettäväksi kalustoa, henkilöitä ja asiantuntijapalveluja siten kuin siitä rajavartiolaissa säädetään. Poliisi huolehtii kadonneiden etsinnästä maa-alueilla ja sisävesillä, vaara-alueiden eristämisestä ja muista järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen kuuluvista tehtävistä onnettomuuspaikalla.

Pelastuslain 49 §:ssä säädetään viranomaisten velvollisuudesta antaa pyynnöstä pelastusviranomaisille toimialaansa kuuluvaa tai siihen muuten soveltuvaa virka-apua. Poliisilla on lisäksi velvollisuus antaa virka-apua, joka on tarpeen pelastuslain mukaisen palotarkastuksen tai muun valvontatehtävän toteuttamiseksi, onnettomuusvaaran ehkäisemiseksi sekä tiedonsaanti-oikeuden toteuttamiseksi. Lain 50 § sisältää säännöksen siitä, että pelastusviranomainen voi antaa toimialaansa soveltuvaa virka-apua valtion tai kunnan viranomaisen ja laitoksen laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi.

Pelastuslain 50 §:n mukaan pelastusviranomainen voi antaa toimialaansa soveltuvaa virka-apua valtion tai kunnan viranomaisen ja laitoksen laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi.

Tuki toiselle Suomen viranomaiselle Suomen alueen ulkopuolella. Lainsäädännössä on kattavat ja toimivat säännökset viranomaisten virka-avusta toisilleen Suomen alueella. Sisäministeriön hallinnonalan viranomaisella ei sen sijaan ole samanlaisia mahdollisuuksia antaa tukea toiselle viranomaiselle tai vastaanottaa tukea toiselta viranomaiselta Suomen alueen ulkopuolella.

Poliisilaissa ei ole säännöksiä poliisin oikeudesta tai mahdollisuudesta saada toisen Suomen viranomaisen tukea poliisin suorittaessa poliisitehtävää toisen valtion pyynnöstä tämän alueella. On kuitenkin mahdollista, että joissain kansainvälisen yhteistyön tilanteissa poliisi voisi hyödyntää toisen viranomaisen erityisasiantuntemusta, kalustoa tai henkilöstöresursseja antaessaan toiselle valtiolle tämän pyytämää apua. Tilanne on vastaava, jos apua pyytävä taho on EU tai kansainvälinen järjestö. Poliisilaissa ei myöskään ole säännöksiä poliisin antamasta tuesta toiselle viranomaiselle Suomen alueen ulkopuolella. Rajavartiolaitoksen osalta tilanne vastaa edellä poliisista selostettua.

Puolustusvoimista annetun lain 12 §:n mukaan puolustusvoimat voi osallistua toista Suomen viranomaista tukeakseen pelastus- ja muun vastaavan avun antamiseen toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai niihin rinnastettavan tapahtuman johdosta. Puolustusvoimat voi osallistua avun antamiseen kalustolla, materiaalilla tai asiantuntija-avulla. Avun antamisessa ei saa käyttää voimakeinoja. Hallituksen eduskunnalle antamassa esityksessä ehdotetaan muutettavaksi 12 §:ää siten, että puolustusvoimat voi osallistua kansainvälisen avun antamiseen toista Suomen viranomaista tukeakseen myös toimivaltaisen ministeriön tai viranomaisen pyynnöstä. Ehdotetun uuden 12 a §:n mukaan tällaisen avun antamiseen osallistuvalla henkilöstöllä on toimivalta suorittaa tehtäviä ja oikeus käyttää voimakeinoja toisen Suomen viranomaisen esittämän pyynnön ja osoittaman toimivallan mukaisesti.

Pelastusviranomaisen toimivalta rajoittuu Suomen valtion alueelle. Pelastuslain 38 §:ssä tarkoitettussa avunannossa ei ole kyse pelastusviranomaisten lähettämisestä suomalaisin toimivaltuuksin ulkomaille. Kyse on Suomen antamasta henkilöstö- ja materiaaliavusta ulkomaan toimivaltaisille viranomaisille, joiden alaisuudessa nämä toimivat. Siksi pelastustoimen lainsäädännössä ei ole säännöksiä pelastusviranomaisen tuesta toiselle Suomen viranomaiselle Suomen alueen ulkopuolella.

2.1.5 Sisäministeriön hallinnonalan kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen osallistuvien Suomen ja vieraan valtion virkamiesten oikeudet ja velvollisuudet

Toimivaltuudet. Prüm-yhteistyöhön osallistuvien virkamiesten toimivaltuuksista on säädetty Prümin sopimuksessa ja Prüm-päätöksessä. Niiden mukaan isäntäjäsenvaltio voi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti ja virkamiehen lähettävän jäsenvaltion suostumuksella antaa yhteisiin operaatioihin osallistuville lähetettävien jäsenvaltioiden virkamiehille toimivaltuuksia tai, jos isäntävaltion lainsäädäntö sen sallii, antaa muiden jäsenvaltioiden virkamiesten käyttää lähetettävien jäsenvaltioiden lainsäädännön mukaisia toimivaltuuksiaan. Näitä toimivaltuuksia voidaan käyttää ainoastaan isäntävaltion virkamiesten johdolla ja pääsääntöisesti heidän läsnä ollessaan. Lähetettävien jäsenvaltioiden virkamiehet ovat isäntävaltion kansallisen lainsäädännön alaisia. Isäntäjäsenvaltio on vastuussa heidän toimistaan.

Prüm-päätöksen täytäntöönpanolain 2 §:ssä on säännökset toisen jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuuksista hänen osallistuessa yhteiseen operaatioon Suomessa. Prüm-yhteistyöhön osallistuessaan toisen jäsenvaltion toimivaltaisella virkamiehellä on Suomen alueella oikeus suomalaisen poliisimiehen ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia valtuuksia, jotka poliisimies toimivaltuuksiensa nojalla hänelle osoittaa. Toisen jäsenvaltion poliisimiehellä on oikeus suomalaisen poliisimiehen ohjauksessa sellaisten voimakeinojen käyt-

töön, joihin poliisimies toimivaltansa nojalla hänet valtuuttaa. Vastaavat säännökset soveltuvat myös suomalaisen rajavartiomieheen tai tullimieheen jos nämä johtavat yhteistä operaatiota. Toisen valtion virkamiehelle voidaan antaa oikeus kantaa Suomen alueella ampuma-aseita ja muita voimankäyttövälineitä. Niitä saa käyttää vain rikoslain 4 luvun 4 §:n mukaisessa hätävarjelutilanteessa ja tilanteessa, jossa poliisimies, rajavartiomies tai tullimies toimivaltansa nojalla yksittäistapauksessa hänet siihen valtuuttaa.

Vieraan valtion virkamiesten osallistuessa poliisitehtävien suorittamiseen Suomessa on useita muita eri säännöksiä. Poliisilain 9 luvun 9 §:n mukaan vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovitaan. Esimerkiksi poliisilain 2 luvun 22 §:ssä on säännökset Schengenin säännöstön mukaisia rajat ylittäviä takaa-ajotilanteita varten ja 5 luvun 27 §:ssä tarkkailutilanteita varten, EU:n jäsenvaltioiden välisen yleissopimuksen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eli niin sanotun MLA-sopimuksen osalta vastaavat säännökset ovat sopimuksen voimaansaattamislaissa (SopS 56/2004) ja laissa yhteisistä tutkintaryhmistä säädetään 4 §:ssä tutkintaryhmään kuuluvan henkilön toimivaltuuksista Suomessa.

Rajaturvallisuusoperaatioihin osallistuvien virkamiesten toimivaltuuksista on säädetty Frontexin koordinoimien operaatioiden osalta rajaturvallisuusvirastoasetuksessa. Sen mukaan vieraillevat virkamiehet voivat suorittaa kaikkia Schengenin rajasäännöstön mukaisia tehtäviä ja käyttää kaikkea sen mukaista rajatarkastuksia ja -valvontaa varten tarvittavaa toimivaltaa, joka on tarpeen mainitun asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimivaltaa voidaan kuitenkin käyttää vain vastaanottavan jäsenvaltion ohjeiden mukaisesti ja pääsääntöisesti vastaanottavan jäsenvaltion rajavartioiden läsnä ollessa.

Frontexin koordinoimiin operaatioihin ja kokeiluhankkeisiin Suomessa osallistuvan vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista ja oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen säädetään rajavartiolain 35 a §:ssä. Sen mukaan vierailevalla virkamiehellä on rajavartiomiehelle säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännöstön mukaisia tehtäviä. Lisäksi vierailevalla virkamiehellä on rajaturvallisuusvirastoasetuksessa sekä rajavartiolain 35 §:n 1 momentissa säädetty oikeus voimakeinojen käyttämiseen toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa, jos hänen kotijäsenvaltionsa on antanut siihen suostumuksen eikä Suomi ole sitä ohjeilla rajoittanut.

Muissa kuin Frontexin koordinoimissa kansainvälisissä rajaturvallisuustehtävissä tai toimittaessa Suomen edustustossa maahanmuuttoalan yhteyshenkilöverkoston perustamiseksi annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 377/2004) (*yhteyshenkilöverkostoasetus*) mukaisissa tehtävissä, joihin osallistumisesta Rajavartiolaitos päättää rajavartiolain 15 c §:n nojalla, ei suomalaisella rajavartiomiehellä ole rajavartiolain tarkoittamia toimivaltuuksia vaan hänen roolinsa on neuvoo-antava.

Vakiintuneen kansainvälisen käytännön mukaan ulkomaille tehtävään lähetetyt suomalaiset pelastustoimen asiantuntijat, yksiköt ja muodostelmat toimivat kohdemaan viranomaisen johdossa. Näin ollen asiantuntijoiden toimivaltuudet johdetaan kyseisen valtion lainsäädännöstä. Vastaavasti Suomeen tulevat vieraan valtion pelastusyksiköt ja asiantuntijat toimivat Suomen pelastusviranomaisen alaisuudessa ja näiden johdossa.

Siviili- ja rikosoikeudellinen vastuu. Prüm-yhteistyön osalta virkamiesten siviilioikeudellisen vastuun jakautumisesta lähettävän valtion ja isäntävaltion välillä säädetään yksityiskohtaisesti Prüm-päätöksen 21 artiklassa. Rikosoikeudellisesta vastuusta säädetään päätöksen 22 artiklassa, jonka mukaan virkamiehet, jotka toimivat päätöksen nojalla toisen jäsenvaltion alueella,

rinnastetaan tekemiensä rikosten tai heihin kohdistuvien rikosten suhteen isäntäjäsenvaltion virkamiehiin, mikäli mistään muusta asianomaista jäsenvaltiota sitovasta sopimuksesta ei muuta johdu. Atlas-yhteistyössä sovelletaan Atlas-päätöksen 4 artiklan mukaan Prüm-päätöksen 21 artiklan 4 ja 5 kohdan sekä 22 artiklan mukaisia siviili- ja rikosoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä.

Rikosoikeusapulain 25 b §:ssä säädetään vastuusta ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta. Rikoslain 16 luvussa säädetään rikoksista viranomaisia vastaan ja sanotun luvun 20 §:n mukaan rikollisen teon kohteena voi olla myös sellainen ulkomainen virkamies, joka toimii Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tai rikosten ennalta estämisen esitutkintatehtävissä. Rikoslain 40 luvun 12 §:ssä säädetään virkarikosten soveltamisalasta.

Rajaturvallisuusvirastoasetuksen mukaisissa operaatioissa vastaanottava valtio on vastuussa vierailevien virkamiesten virantoimituksessa mahdollisesti aiheuttamista vahingoista kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Rikosoikeudellisen vastuun osalta Frontexin koordinoimissa operaatioissa vierailevia virkamiehiä kohdellaan samalla tavalla kuin vastaanottavan jäsenvaltion virkamiehiä sellaisten rikosten osalta, joiden kohteeksi he joutuvat tai joita he tekevät.

Pelastustoimen tehtävissä noudatetaan kohdemaan lainsäädäntöä, jollei valtiosopimuksissa ole toisin sovittu. Eräissä pelastustoimea koskevissa valtiosopimuksissa vastuunjaosta on kuitenkin erityisiä sopimusmääräyksiä.

Suomen ja Venäjän välillä yhteistyöstä onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja niiden seurausten torjumiseksi tehdyn sopimuksen (SopS 51 ja 52/1996) 13 artiklassa määrätään vahingonkorvausvelvollisuudesta. Sen mukaan, jos apua antavan sopimusosapuolen jäsen sopimuksen toteuttamiseen liittyvissä tehtävissä aiheuttaa vahinkoa kolmannelle henkilölle apua pyytävän valtion alueella, apua pyytävä osapuoli korvaa vahingon niiden lainsäädännön määräysten nojalla, joita sovellettaisiin, jos omat avustusjoukot olisivat aiheuttaneet vahingon. Apua pyytävällä sopimusosapuolella on oikeus nostaa takautumiskanne oikeudessa tämän artiklan mukaisesti suorittamastaan korvauksesta sitä avustustyöryhmän jäsentä vastaan, joka on aiheuttanut vahingon tahallisuudellaan tai törkeällä tuottamuksellaan.

Virkasuhde. Pääsääntönä on, että virkamiesten osallistuessa yhteistyöhön, he ovat edelleen omassa jäsenvaltiossaan sovellettavan kansallisen virkasuhteeseen sovellettavan lainsäädännön alaisia. Heidän virkasuhteensa on voimassa myös Suomen alueella tapahtuvan operaation aikana ja heille annetaan matkamääräys operaation ajaksi. Heille maksetaan operaation ajalta päivärahaa voimassa olevien säännösten mukaisesti ja heille otetaan riittävä vakuutusturva työnantajan toimesta. Virkamiehen virkasuhteesta operaation aikana ei ole poliisimiesten osalta ollut erillistä lainsäädäntöä. Prüm-päätöksessä kuitenkin todetaan, että virkamiehet säilyvät oman kansallisen virkasuhdelainsäädännön alaisena. Rajaturvallisuusoperaatioihin osallistuvien virkamiesten virkasuhde säilyy operaation aikana kotijäsenvaltioon ja operaatioon osallistutaan virkamatkaperusteisesti niissä suoritettavien tehtävien ollessa osa kansainväliseen valmiusjoukkoon hakeutuneiden virkamiesten virkatehtäviä. Kansainväliseen pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön palvelussuhteen ehdot ja oikeudellinen asema on määritelty siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa (1287/2004).

2.2 Nykytilan arviointi

2.2.1 Johdanto

Sisäministeriön hallinnonalan kansainvälistä apua koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkistaa, jotta viranomaiset pystyisivät täysimääräisesti antamaan ja vastaanottamaan kansainvälistä apua. Erityisesti päätöksentekoa, tukea toiselle viranomaiselle Suomen alueen ulkopuolella ja avun antamiseen osallistuvien Suomen ja vieraan valtion virkamiesten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkistaa. Esityksellä ei kuitenkaan ole tarkoitus muuttaa olemassa olevia kansainvälisiin velvoitteisiin perustuvia järjestelyitä.

2.2.2 Päätöksenteko kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä sisäministeriön hallinnonalalla

Päätöksentekoa koskevia säännöksiä tulisi tarkentaa. Sisäministeriön hallinnonalan lainsäädännössä ei kaikilta osin ole yksityiskohtaisia ja kattavia säännöksiä siitä, milloin päätöksenteko kansainvälistä apua koskevissa asioissa tulee tehdä sisäministeriön hallinnonalan virastossa, sisäministeriössä ja missä tilanteissa päätöksenteko tulee siirtää valtioneuvoston yleisistuntoon. Säännökset olisivat tarpeen niin EU:n yhteisvastuulauseketilanteita kuin muuta kansainvälisen avun antamista ja vastaanottamista varten.

Poliisin toimialan lainsäädännössä ei ole nimenomaisia päätöksentekosäännöksiä Prüm-yhteistyön käynnistämisestä Suomen alueella, osallistumisesta mainittuun yhteistyöhön toisen valtion alueella, Atlas-päätöksen mukaiseen avun antamisesta ja pyytämisestä sekä kansainvälisen avun pyytämisestä ja vastaanottamisesta muissa, esimerkiksi yhteisvastuulausekkeen mukaisissa tilanteissa. Pelastustoimen ja rajavartiotoimen lainsäädännöstä niin ikään puuttuu yhteisvastuulauseketilanteiden päätöksentekoa koskevat säännökset. Rajavartiolaitos on Prüm- ja Atlas-päätöksissä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, mutta rajavartiolaissa ei ole nimenomaista säännöstä tällaiseen yhteistyöhön osallistumista koskevasta päätöksenteosta eikä rajavartiomiehen toimivaltuuksista tällaisissa tehtävissä. Lainsäädäntöä tulisi näin ollen täydentää.

Pelastustoimen lainsäädännössä avun antamisesta ja pyytämisestä EU:lta, kansainväliseltä järjestöltä tai toiselta valtiolta säädetään pelastuslain 38 §:ssä. Sisäministeriö voi päättää pelastustoimeen kuuluvan avun pyytämisestä ja antamisesta ulkomaille, milloin avun antaminen ihmisten, ympäristön tai omaisuuden turvaamiseksi on perusteltua. Pelastustoimeen kuuluvan kansainvälisen avun sisältöä ei ole määritelty täsmällisesti.

2.2.3 Virka-apu ja tuki toiselle viranomaiselle annettaessa ja vastaanotettaessa kansainvälistä apua sisäministeriön hallinnonalalla

Poliisi voi virka-apulainsäädännön nojalla saada toiselta viranomaiselta virka-apua poliisitehtävien suorittamiseksi Suomen alueella. Lisäksi muiden viranomaisten antamasta tuesta poliisille Suomen alueen ulkopuolella on säännöksiä toimialakohtaisessa lainsäädännössä. Lainsäädännössä ei sen sijaan säännellä kattavasti poliisin mahdollisuudesta ottaa vastaan toisen viranomaisen tukea poliisin suorittaessa poliisitehtävää ulkomailla sekä tukea koskevasta päätöksentekomenettelystä.

Rajavartiolain säännökset Rajavartiolaitoksen antamasta ja saamasta virka-avusta koskevat vain Suomen aluetta ja talousvyöhykettä. Esimerkiksi sotilaallisia voimakeinoja sisältävä Rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille terrorististen tekojen yhteydessä rajoittuu Suomen merialueelle ja Suomen talousvyöhykkeelle. Muilla Suomen viranomaisilla voi kuitenkin olla tar-

vetta Rajavartiolaitoksen antamalle tuelle myös Suomen alueen ulkopuolella esimerkiksi yhteisvastuulausekkeeseen tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen perustuvassa tilanteessa. Vastaavasti Rajavartiolaitoksella saattaa olla tarvetta puolustusvoimien tukeen kaluston ja tukitoimintojen osalta Frontex-operaatioiden tai yhteisvastuulauseketilanteen yhteydessä. Lainsäädäntöä tulisi siksi täydentää.

Pelastusviranomainen voi antaa toimialaansa soveltuvaa virka-apua valtion tai kunnan viranomaisen ja laitoksen laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi Suomen alueella. Kansainvälisestä pelastustoiminnasta säädetään pelastuslaissa erikseen, eikä siinä noudateta kansallista virka-apua koskevaa sääntelyä.

2.2.4 Sisäministeriön hallinnonalan kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen osallistuvien Suomen ja vieraan valtion siviilihenkilöiden oikeudet ja velvollisuudet

Poliisilain 9 luvun 9 §:ssä ja Prüm-päätöksen täytäntöönpanolaissa säädetään vieraan valtion poliisimiehen toimivaltuuksista. Prüm-päätös sisältää myös muita säännöksiä virkamiehen oikeudellisesta asemasta. Lainsäädännöstä puuttuu säännökset vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista ja muusta oikeudellisesta asemasta hänen osallistuessa muuhun kuin Prüm-yhteistyöhön. Vastaavasti voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä poliisimiehen toimivaltuuksista sekä siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuusta ja muusta oikeudellisesta asemasta Atlas-yhteistyössä ja muussa ehdotuksen kattamassa kansainvälisessä yhteistyössä.

Rajaturvallisuusvirastoasetuksessa on säännökset Frontexin koordinoimiin operaatioihin osallistuvien virkamiesten tehtävistä ja toimivallasta. Suomeen lähetetyn vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista ja voimakeinojen käytöstä säädetään lisäksi rajavartiolain 35 a §:ssä. Säännökset eivät koske yhteisvastuulausekkeen perusteella jäsenvaltiolle sen pyynnöstä annettavaa rajaturvallisuusapua. Rajavartiolaista puuttuvat säännökset toimivaltuuksista, voimankäyttövälineistä ja oikeudellisesta asemasta suomalaisten rajavartiomiesten antaessa yhteisvastuulausekkeen perusteella rajaturvallisuusapua toisessa EU-jäsenmaassa samoin kuin toisen EU-maan virkamiesten toimiessa Suomen alueella yhteisvastuulausekkeen perusteella.

Edellä mainitut lainsäädännön puutteet tulisi korjata täydentämällä lainsäädäntöä tarvittavalla sääntelyllä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on tehdä tarvittavat muutokset sisäministeriön toimialan lainsäädäntöön, jotta Suomi voi osallistua täysimääräisesti kansainvälisen avun antamisen ja vastaanottamisen tilanteisiin sisäministeriön hallinnonalalla. Esityksen tavoitteena on myös osin ajantasaistaa sisäministeriön hallinnonalan lainsäädäntöä siten, että toimialakohtaisissa säädöksissä otetaan huomioon voimassa oleva EU-lainsäädäntö. Esityksellä on kiinteä yhteys eduskunnalle kevät-istuntokaudella annettuun esitykseen laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta ja esitykseen puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamiseksi.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Esityksen mukaan poliisilain, pelastuslain ja rajavartiolain säännöksiä kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksentekomenettelystä tarkennettaisiin ja täydennettäisiin.

siin, jotta Suomi kykenisi tehokkaasti osallistumaan kansainväliseen pelastus-, poliisi- ja rajavartioyhteistyöhön.

Ehdotetuilla poliisilain muutoksilla lakiin sisällytettäisiin säännökset päätöksenteosta Prüm- ja Atlas-yhteistyössä sekä kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä muissa tilanteissa. Poliisihallitus tekisi päätöksen Prüm-yhteistyön käynnistämisestä tai Atlas-päätöksessä tarkoitettua avun antamisesta tai pyytämisestä ellei asialla ole erityistä merkitystä Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta ja toimintaan on käytettävissä eduskunnan myöntämät määrärahat ja muut resurssit. Tällöin päätöksen tekee sisäministeriö. Vastaavasti sisäministeriö päättäisi kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä muissa tilanteissa, jollei muusta laista, Euroopan unionin lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Rajavartiolakiin ehdotettavat muutokset koskevat muun muassa rajaturvallisuusavun antamista yhteisvastuulauseketilanteissa ja päätöksentekoa Rajavartiolaitoksen osallistumisesta Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön. Päätös Suomen pyytämästä tai antamasta rajaturvallisuusavusta yhteisvastuulauseketilanteissa tehtäisiin kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain mukaan. Päätöksen Rajavartiolaitoksen osallistumisesta Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön tekisi Rajavartiolaitoksen päällikkö.

Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi pelastuslain nykyistä säännöstä sisäministeriön päätöksenteosta antaa tai pyytää pelastustoimeen kuuluvaa kansainvälistä apua. Esityksessä ehdotetaan täsmennettäväksi pelastustoimeen kuuluvan avun määritelmää ottamalla huomioon unionin pelastuspalvelumekanismien toimiala. Tästä ei sinänsä aiheudu Suomelle lisämenoja.

Päätöksentekosäännösten lisäksi sääntelyä viranomaisen tuesta toiselle viranomaiselle Suomen alueen ulkopuolella ehdotetaan täydennettäväksi. Rajavartiolain säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että Rajavartiolaitos voisi antaa muille suomalaisille viranomaisille tukea Suomen alueen ulkopuolella näiden toimialaan kuuluvassa tehtävässä. Rajavartiolaitos voisi antaa poliisille sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää tukea myös toisen EU-jäsenmaan merialueella ja talousvyöhykkeellä toisen jäsenvaltion pyynnöstä terrorismintorjuntatehtävässä, joka perustuu EU-lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen. Rajavartiolaitoksella olisi tietyn edellytyksin oikeus saada tukea puolustusvoimilta Suomen alueen ulkopuolella. Tuki puolustusvoimilta ei sisältäisi sotilaallisia voimakeinoja eikä rajavartiomiehelle säädettyjen toimivaltuuksien käyttämistä.

Myös poliisilakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset toisen Suomen viranomaisen oikeudesta antaa poliisille tukea poliisitehtävän suorittamiseksi kansainvälisen avun tilanteissa. Tuki voi sisältää virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa, sotavarusteiden tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoiman käyttöä tai rajavartiolain 77 a §:ssä tarkoitettua voimakeinojen käyttöä terrorismirikoksen estämiseksi tai torjumiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmällä keinoilla. Lisäksi poliisilain, rajavartiolain ja virka-apulain säännöksiin poliisin oikeudesta saada sotilaallista virka-apua ja tukea tehtäisiin säännösten sanamuotoa koskevia muutoksia.

Esityksessä ehdotetaan myös muutoksia poliisilain ja rajavartiolain säännöksiin toisen Euroopan unionin jäsenvaltion tai muun vieraan valtion virkamiesten toimivaltuuksista Suomessa, oikeudesta käyttää voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä ja eräistä muista oikeuksista ja velvollisuuksista vastaamaan kansainvälisen avun tilanteiden vaatimuksia. Samalla täydennettäisiin säännöksiä suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksista, siviili- ja rikosoikeudellisesta

vastuusta ja muusta oikeudellisesta asemasta kansainvälisen avun tilanteissa sekä suomalaisen rajavartiomiehen toimivaltuuksista ja oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen rajaturvallisuusapua annettaessa.

Lukuun ottamatta pelastustoimintaan osallistuvaa henkilöstöä, muilla tämän esityksen nojalla kansainväliseen yhteistyöhön osallistuvien henkilöiden virkavelvollisuuksiin ja oikeuksiin sekä virkamiesasemaan kuuluviin etuihin sovellettaisiin voimassa olevaa virkasuhdelainsäädäntöä. Sovellettavaksi tulisi esimerkiksi vahingonkorvauslain (412/1974) säännökset virkamiehen korvausvastuusta ja valtion korvausvastuusta virkamiehen aiheuttaman vahingon johdosta sekä eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain (269/1974) säännökset virkamiehen oikeudesta avustajaan ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Poliisilain muutoksilla pantaisiin täytäntöön neuvoston Atlas-päätös. Esitys sisältää myös muutosehdotuksia poliisin hallinnosta annetun lain poliisivaltuuksia koskeviin säännöksiin, ampuma-asettain soveltamisalasäännöksiin, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain säännöksiin henkilörekisterien käyttöoikeuksista ja Prüm -päätöksen täytäntöönpanolakiin.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudelliset vaikutukset aiheutuvat päätöksistä, jotka koskevat Suomen osallistumista kansainvälisen avun antamiseen tai Suomen päätöstä pyytää apua vieraalta valtiolta. Eduskunta päättää vuosittain valtion talousarvion määrärahat ja niiden käyttötarkoituksen. Lainsäädännöllä ei suoraan päätettäisi määrärahalisäyksistä valtion talousarvioon. Tarkoitus on, että Suomi toteuttaa jatkossakin Euroopan unionin oikeudesta sekä kansainvälisistä sopimuksista johtuvat velvoitteet, ja sisäministeriön hallinnonala toimii jo myönnettyjen määrärahojensa puitteissa, vaikka esitys todennäköisesti lisännee tarvetta nykyisten määrärahojen käytön uudelleenkohdennuksille.

Siltä osin kuin on kysymys valtion ylimpien päätöksentekoelementtien päätöksistä, tarvittavat resurssit arvioidaan erikseen, ja viime kädessä eduskunta päättää budjettivaltansa puitteissa niihin käytettävissä olevan valtion taloudellisen panostuksen. Valtion vuoden 2017 talousarvioesityksen valmistelu on kesken eikä tässä vaiheessa pystytä vielä arvioimaan, onko syytä ja millä tavoin huomioida lakiehdotusten uudet velvoitteet valtion talousarviossa.

Poliisin toimialalla Suomi on jo sitoutunut Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön sekä Lissabonin sopimukseen sisältyvään yhteisvastuulausekkeeseen. Prüm-yhteistyö on jo saatettu kansallisesti täytäntöön. Esityksessä ehdotetaan, että Atlas-päätös pantaisiin täytäntöön ja mahdollistettaisiin Suomen osallistuminen laajemminkin kansainväliseen yhteistyöhön esimerkiksi yhteisvastuulausekkeen soveltamistilanteissa. Käytännössä kansainvälisen yhteistyön tilanteiden määrää ja laajuutta ei voi kattavasti arvioida etukäteen. Prüm-päätöksen 34 artiklan mukaan kukin jäsenvaltio vastaa toimintamenoista, joita sen viranomaisille aiheutuu päätöksen soveltamisesta. Erityistapauksissa jäsenvaltiot voivat sopia poikkeavista järjestelyistä. Atlas-päätöksen 6 artiklan mukaan pyynnön esittävä jäsenvaltio vastaa toimintamenoista, joita pyynnön vastaanottavan jäsenvaltion erityistoimintayksiköille aiheutuu, jollei asianomaisten jäsenvaltioiden välillä toisin sovita.

Poliisi on jo tähän mennessä voinut osallistua Prüm- ja Atlas-yhteistyötä koskevaan koulutukseen ja harjoituksiin. Poliisihallitus on esimerkiksi yhdessä Ruotsin kanssa aloittanut elo-

kuun 2014 alussa EU:n rahoitustuella toteutettavan kaksivuotisen koulutushankkeen, jonka tavoitteena on kouluttaa 150 poliisimiestä Suomessa ja Ruotsissa toisen maan lainsäädännöstä ja menettelyistä liittyen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Koulutustoimintaan voidaan jatkossakin hakea tarjolla olevaa ulkopuolista rahoitusta esimerkiksi EU:n rahastoista taikka pohjoismaisista tai kotimaisista rahastoista.

Taloudelliset vaikutukset ovat riippuvaisia avun muodosta ja laadusta kussakin tilanteessa. Tämän hallituksen esityksen avulla mahdollistetaan uutena elementtinä kansainvälisen avun antaminen ja vastaanottaminen myös EU-alueen ulkopuolella. Näitä tilanteita ei nähdä kovin todennäköisenä tällä hetkellä, mutta lainsäädännön tavoitteena on mahdollistaa Suomen osallistumien kansainvälisen avun tilanteisiin kattavasti.

Sisäministeriö on osana normaalia tulosoajasta antanut Poliisihallitukselle toimeksiannon luoda tämän esityksen kattamalle kansainväliselle yhteistyölle puitteet. Kansainvälisiin avunantotilanteisiin tulisi todennäköisesti osallistumaan olemassa olevien erityistilanteisiin koulutettujen poliisin ryhmien jäsenet. Tarkoituksena olisi kohdentaa kansainvälistä yhteistyötä koskeva lisäkoulutus näiden ryhmien jäsenille, ja heistä muodostettaisiin vapaaehtoisuuteen perustuva ryhmä. Poliisimiehen osallistuessa kansainväliseen yhteistyöhön liittyvään koulutukseen, hän lähtökohtaisesti sitoutuisi myös tarvittaessa osallistumaan kansainvälisiin avunantotilanteisiin. Kyse ei olisi uudesta poliisin erityisryhmästä.

Koulutuksen toteuttamisesta aiheutuu kustannuksia, kuten tähänkin saakka. Poliisimiehet osallistuvat nykyisin kansainvälisiin tehtäviin liittyvään koulutukseen, mutta esityksen myötä koulutusta kohdennetaan tarkemmin. Lisäksi poliisimiesten toimintavalmiuden ylläpitämisestä aiheutuu harjoitus-, materiaali- ja varustekustannuksia, mutta näiden poliisimiesten toimintavalmiutta pidetään muutoinkin yllä kansallisia tehtäviä varten. Vaikutusten tarkkaa suuruutta on vaikea arvioida tässä vaiheessa. Suuri osa kustannuksista on kuitenkin sellaisia, jotka aiheutuisivat riippumatta nyt ehdotetusta lainsäädännöstä. Koulutuksen ja varautumisen kustannukset rahoitetaan poliisin toimintamenoista.

Rajavartiotoimen osalta yhteisvastuulausekkeeseen perustuvasta rajaturvallisuusavun pyytamisestä tai antamisesta johtuva vähäinen toiminta olisi tarkoitus kattaa Rajavartiolaitoksen määrärahoista.

Pelastustoimen osalta valtion talousarviossa sisäministeriöllä on käytössään yllättävien erityismenojen varalle arviomääräraha, jota voidaan käyttää kansainvälisen avun antamisesta tai sen vastaanottamisesta aiheutuviin kustannuksiin.

Tässä esityksessä tarkoitettussa kansainvälisessä avussa ei ole kyse valtionavustuslain (688/2001) mukaisesta valtionavustuksesta.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Viranomaisten toiminnan kannalta merkityksellistä on tehtävien ja toimivaltuuksien nykyistä täsmällisempi ja kattavampi sääntely kansainvälisen avun antamisen ja pyytämisen tilanteissa.

Yhteisvastuulausekkeen mukaisiin operaatioihin osallistuminen ei toisi merkittäviä muutoksia Rajavartiolaitoksen toimintaan, sillä toiminta järjestettäisiin todennäköisesti Frontexin toimesta. Kahden- tai monenvälisissä yhteisvastuulausekkeen mukaisissa avunanto tai -pyyntötilanteissa noudatettaisiin hyväksi havaittuja Frontexin koordinoimien yhteisoperaatioiden toimintamalleja, jotka kaikki eurooppalaiset rajavalvontaviranomaiset jo tuntevat. Myös poliisiyhteistyössä ensisijaisina välineinä kansainvälisessä yhteistyössä on olemassa olevien

yhteistyömekanismien hyödyntäminen ja yhteisvastuulausekkeen kattamissa tilanteissa erityisesti tämän esityksen kattamien Prüm- ja Atlas-mekanismien hyödyntäminen. Poliisin toimialalla on näiden mekanismien lisäksi myös monia muita yhteistyön välineitä, joihin tällä esityksellä ei ole tarkoitus puuttua.

Rajavartiolaitoksella on valmiusjoukkueita äkillisten rajaturvallisuustilanteiden hoitamiseksi. Nämä Rajavartiolaitoksen erityistoimintayksiköt osallistuisivat jatkossa Atlas-yhteistyöhön. Rajavartiolaitoksen valmiusjoukkueet harjoittelevat jo nyt erikoistoimintatilanteita varten Suomen poliisin erikoistoimintajoukkojen kanssa sekä muiden eurooppalaisten lainvalvontaviranomaisten joukkojen kanssa yhteistoimintakyvyn saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Rajavartiolaitoksen valmiusjoukkueiden osallistuminen Atlas-yhteistyöhön ei aiheuttaisi merkittäviä muutoksia Rajavartiolaitoksen toiminnalle tässä suhteessa.

Jotta poliisi voisi tehokkaasti käyttää sille annettuja toimivaltuuksia kansainvälisessä yhteistyössä, tulee Poliisihallituksen tehdä tarvittavat toimenpiteet, jolla turvataan poliisin osallistuminen kansainväliseen toimintaan. Tätä toimintaa varten kohdennetaan kansainvälistä yhteistyötä koskevaa koulutusta erityisesti TEPO, KARHU, VATI, JOUHA ja ensivasteryhmille. Näistä ryhmistä muodostuvan kansainvälisiin tehtäviin koulutettujen poliisimiesten ryhmän tulisi kyetä lyhyellä valmiusajalla lähtemään vieraaseen valtioon suorittamaan kysein valtion pyynnöstä poliisin toimialaan kuuluvia tehtäviä siten kuin kansainvälisestä yhteistyöstä säädetään. Ryhmä osallistuisi ensisijaisesti tässä esityksessä tarkoitettuun kansainväliseen yhteistyöhön, mutta myös muiden poliisimiesten osallistuminen olisi mahdollista.

Ryhmän muodostamisella ei ole tarkoitus vaarantaa tai heikentää poliisin ydintehtävää eli Suomen sisäisen turvallisuuden turvaamista. Saamansa koulutuksen vuoksi tämän ryhmän jäsenillä olisi myös paremmat valmiudet ottaa vastaan vieraan valtion poliisilta pyydettyä tukea.

Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksessä unionin pelastuspalvelumekanismista perustettiin korkean valmiuden eurooppalaiset hätäapuvalmiudet, jotka on muodostettu valtioiden vapaaehtoisesti ilmoittamista ja komission hyväksymistä pelastusmuodostelmista. Suomi on rekisteröinyt ja komissio on hyväksynyt eurooppalaisiin hätäapuvalmiuksiin suomalaisen kylmiin olosuhteisiin erikoistuneen rauniopelastusmuodostelman. Suomi noudattaa yhteisesti jäsenvaltioiden kanssa sovittuja laatuvaatimuksia, kuten itsenäistä toimintakykyä kentällä ja kykyä olla kohteessa 36 tunnin sisällä siitä, kun toinen valtio tai komissio on pyytänyt muodostelmaa auttamaan pelastustilanteessa. Pelastuslain kansainvälisen avun määritelmään ehdotetaan sisällytettäväksi unionin pelastuspalvelumekanismista annetun päätöksen kattamat toimet. Tällöin ei ole lainsäädännöllisiä esteitä käyttää muodostelmaa unionin jäsenvaltioissa tai kolmansissa maissa.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Lakiehdotukset parantavat toteutuessaan Suomen mahdollisuuksia osallistua aiempaa laajemmin kansainvälisen avun antamisen ja vastaanottamisen tilanteisiin. Lisäksi ehdotukset osaltaan parantavat Suomen valmiuksia osallistua kansainväliseen harjoitustoimintaan ja ylläpitää valmiutta lähettää ja vastaanottaa asiantuntijoita ja materiaalia laajoihin ja vaativiin suuronnettomuustilanteisiin ja muihin häiriötilanteisiin.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esitysluonnos on laadittu sisäministeriössä.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

5.2.1 Johdanto

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunnot oikeusministeriöltä, ulkoasiainministeriöltä, puolustusministeriöltä, valtioneuvoston kanslialta, sosiaali- ja terveysministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, ympäristöministeriöltä, liikenne- ja viestintäministeriöltä, oikeuskanslerinvirastolta, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialta, Rajavartiolaitoksen esikunnalta, sisäministeriön poliisiosastolta, sisäministeriön pelastusosastolta, sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosastolta, Poliisihallitukselta, suojelupoliisilta, Viestintävirastolta, Ahvenanmaan maakunnan hallitukselta, pelastuslaitoksilta, pelastusopistolta, CMC Finlandilta, huoltovarmuuskeskukselta, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry:ltä, Suomen Reserviupseeriliitto ry:ltä, Reserviläisliitto ry:ltä, Päälystöliitto ry:ltä, Rajaturvallisuusunioni ry:ltä, Upseeriliitto ry:ltä, Aliupseeriliitto ry:ltä, Suomen konepäälystöliitto ry:ltä, Suomen Palopäälystöliitto ry:ltä, Suomen Palomiesliitto SPAL ry:ltä, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:ltä, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry:ltä, Maanpuolustuksen Henkilökuntaliitto MPHL ry:ltä, Palkansaajajärjestö Pardia ry:ltä, Julkisan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry:ltä, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry:ltä, Kuntaliittoa, Elinkeinoelämän keskusliittoa, Suomen YK-liitto ry:ltä, Crisis Management Initiative ry:ltä, Amnesty International Suomen osasto ry:ltä, Laajan turvallisuuden verkosto WISE:ltä, Suomen Rauhanliittoa, Ulkopoliittiselta instituutilta, Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus TAPRI:lta, Suomen Punaiselta Ristiltä ja Suomen ympäristökeskus SYKE:ltä.

Lausunnon antoivat oikeusministeriö, ulkoasiainministeriö, puolustusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, ympäristöministeriö, valtiovarainministeriö, valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Ahvenanmaan maakunnan hallitus, Poliisihallitus, Oulu-Koillismaan pelastuslaitos, Helsingin kaupunginhallitus, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry, Reserviläisliitto ry, Suomen Palopäälystöliitto ry, Päälystöliitto ry, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry, Palkansaajajärjestö Pardia ry ja Suomen ympäristökeskus SYKE.

Liikenne- ja viestintäministeriö, sisäministeriön osastot, Suomen Palomiesliitto SPAL ry, Viestintävirasto ja Kuntaliitto ilmoittivat, ettei niillä ollut lausuttavaa.

Lausunnoissa esitystä pidettiin yleisesti tarkoituksenmukaisena ja sen katsottiin selkeyttävän vallitsevaa oikeustilaa. Lausunnoissa esitettyjä näkökohtia on otettu huomioon lakiehdotuksissa ja niiden perusteluissa sekä selvitetty myös yleisperusteluissa.

Ulkoasiainministeriö piti tärkeänä esityksen sovittamista yhteen ulkoasiainministeriön valmisteleman erillislakiehdotuksen kanssa ja keskittyi lausunnossaan pääasiassa seikkoihin, jotka edellyttivät yhteensovittamista erillislakiehdotusta koskevan esityksen kanssa.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus yhtyi esitysluonnoksessa tehtyyn selvitykseen toimivallan- jaosta valtakunnan ja maakunnan välillä. Maakunnan hallitus kuitenkin painotti, että Ahvenanmaan asema demilitarisoituna ja neutralisoituna alueena tulee nostaa esille kaikissa kansainvälisen avun vastaanottamista koskevissa asiakirjoissa. Lisäksi tulee selvittää, kuinka valtakunnan viranomaiset käsittelevät avun vastaanottamista koskevan tilanteen. Samoin viranomaisille tulee laatia ohjeet tällaisia tilanteita varten.

5.2.2 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudellisista vaikutuksista valtiovarainministeriö korosti lausunnossaan, että kansainvälisessä avussa on kyse resurssien käytöstä ja niiden puuttuessa lainsäädäntö ei itsessään paranna mahdollisuuksia osallistua kansainväliseen yhteistyöhön. Valtiovarainministeriön mukaan sisäministeriön tulee arvioida yhdessä tämän lainsäädännön uudistamisen kanssa mahdolliset tarpeet uudistaa talousarviotaan niin, että eduskunnan budjettivallan käyttö turvataan. Sisäministeriölle ei tulisi antaa yleistä oikeutta kiireellisissä tapauksissa ohittaa valtioneuvostoa eikä eduskuntaa budjettivallan käyttäjänä.

Mainintaa poliisin kansainvälisen toimintajoukon perustamisesta ei tule sisällyttää esitykseen taikka on todettava, että uusi tehtävä voidaan hoitaa hyväksytyin kehyksen ja valtion talousarvion puitteissa. Asia tulisi käsitellä kehys- ja talousarvioprosessissa ennen kuin linjataan kyseessä olevan toiminnan aloittaminen sen johdosta, että toiminta aiheuttaa lisämenoja valtiolle. Toimintamenomomenttien ja valtionapumomenttien määrärahoja ei voida siirtää hallituksen tai alaisten virastojen päätösin poikkeuksellisiin tarkoituksiin, kun kyse ei ole normaalista viraston tai laitoksen säädettyjen tehtävien hoidosta. Jos käytettävissä ei ole määrärahaa, on määrärahaesitys tehtävä eduskunnalle talousarvioesityksellä. Myös avun vastaanottaminen vaatii resursseja, ja lainsäädännön riittävyys tulee arvioida tältä osin.

Poliisihallitus, Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry ja Palkansaajajärjestö Pardia kiinnittivät huomiota siihen, että lainmuutoksista aiheutuviin kustannuksiin ja erityisesti suunnitellun kansainvälisen nopean toiminnan joukon perustamisesta aiheutuviin kuluihin tulee kohdentaa riittävä lisärahoitus. Poliisihallituksen mukaan Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön liittyvistä kustannusten jakautumisesta olisi selvytyden vuoksi ehkä mainita myös poliisin maksuasetuksessa (1484/2015). Palkansaajajärjestö Pardia ry katsoi, että rahoitusta tulee varata sekä henkilöstön lisäkoulutukseen, varallaolojärjestelyihin, sekä kansainvälisen avun materiaali- ja toimintamenoihin.

5.2.3 Päätöksenteko

Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus SYKE kiinnittivät huomiota siihen, että ehdotetut päätöksentekosäännökset eivät koske sellaisen kansainvälisen avun antamista tai pyytämistä, josta on säädetty öljyvahinkojen torjuntalain 26 §:ssä. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoi, että siltä osin kuin kyse olisi pelastuspalvelumekanismissa tarkoitettua muun ministeriön kuin sisäministeriön toimialaan kuuluvista toimista, päätöksen avun lähettämisestä tai vastaanottamisesta unionin pelastuspalvelumekanismiin kautta tekisi toimivaltainen ministeriö.

Valtioneuvoston oikeuskansleri, Poliisihallitus ja Suomen Palopäällystöliitto esittivät huomioita sittemmin esityksen jatkovalmistelussa poistetuista säännöksistä valtioneuvoston päätöksenteosta tilanteissa, joissa kansainvälisellä avulla arvioidaan olevan taloudellisesti erityistä merkitystä sekä päätöksentekosäännöksistä kiiremenettelyssä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies piti poliisilain ehdotetun sääntelyn yhteydessä tärkeänä, että kansainvälistä toimintaa koskevat päätökset ja toimenpiteet tehdään aina kirjallisesti. Samoin olisi perusteltua, että vähintään asetuksen tasolla säädettäisiin, mitä kansainvälisen avun antamista tai vastaanottamista koskevien päätösten/sopimusten tulisi sisältää.

5.2.4 Viranomaisten tuki

Viranomaisten toisilleen antamaa tukea koskevien muutosehdotusten osalta oikeusministeriön mukaan poliisille annettavan sotavarustetuen laajentaminen Suomen alueen ulkopuolelle on

periaatteellisesti merkittävä asia ja edellyttää huolellista harkintaa. Esityksen perusteluja on täydennetty näiltä osin.

Oikeusministeriön mukaan Prüm- ja Atlas-yhteistyötä koskevassa päätöksenteossa valtioneuvoston yleisistunto olisi sisäministeriötä perustellumpi päätöksentekotaso silloin, kun avun antamisella tai pyytämisellä olisi erityistä merkitystä Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta.

Ehdotetusta kansainvälisen avun antamista ja vastaanottamista koskevasta päätöksentekosääntelystä puolustusministeriö korosti, että sotilaallisia voimavaroja sisältävästä avusta silloinkin, kun sitä annetaan sisäministeriön hallinnonalalle kuuluvissa tapauksissa, päätetään aina ulkoasiainministeriössä ja puolustusministeriössä valmisteltavana oleviin hallituksen esityksiin sisältyvien lakiehdotusten mukaisesti.

Puolustusministeriö katsoi, että poliisilain ja rajavartiolain muutosehdotuksiin sisältyy tosiasiasa rajoitteita sen osalta, mitä tukea puolustusvoimat voi antaa. Esimerkiksi rajavartiolain osalta tuki on rajattu niin, että siihen eivät kuulu sotilaalliset voimakeinot eivätkä rajavartiomiehen toimivaltuudet. Lisäksi puolustusministeriö huomautti, että valmisteilla olevassa ehdotuksessa puolustusvoimista annetun lain muuttamiseksi kansainvälisen avun antamiseen osallistuvaan henkilöstöön sovellettaisiin sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavana olevaa lakia tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä. Säännös koskisi myös tilanteita, joissa puolustusvoimat tukee kansainvälisen avun antamisessa toista Suomen viranomaista.

Puolustusministeriö huomautti, että kansallisissa virka-aputilanteissa ja muun muassa virka-apuohjeistuksessa korostetaan sitä, että annettaessa virka-apua muulle viranomaiselle, puolustusvoimien virka-apuosasto on toimivaltaisen viranomaisen johdossa. Esitetystä sääntelystä, jonka mukaan sisäministeriö voi pyytää erityisestä syystä toista viranomaista antamaan poliisille tukea poliisitehtävän suorittamiseksi kansainvälisessä avunantotilanteessa ilman suomalaisen poliisimiehen läsnäoloa, voi olla vaarana, että tukeva virka-apuosasto ei tiedä kuinka toimia mahdollisesti vaihtuvissa tilanteissa ilman tuettavan viranomaisen fyysistä läsnäoloa. Samoin voi olla epäselvää, mitä annettuun toimivaltaan sisältyy ja kuinka toimivaltuuksia sovelletaan ilman asiaan perehtynyttä ja toimivaltaista viranomaista. Tukea antavan virkamiehen oikeusturva voi myös vaarantua. Oikeusministeriön mukaan sääntely voitaisiin toteuttaa perustellummin siten, että viranomaisen antaisi apua suoraan omien säännöstensä mukaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdotti muutettavaksi rajavartiolakia siten, että Rajavartiolaitos olisi velvollinen antamaan virka-apua myös sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavalle viranomaiselle. Valmistelussa kuitenkin katsottiin, että rajavartiolain 26 §:n 2 momentin säännös Rajavartiolaitoksen suorittamista kiireellisistä sairaankuljetuksista samoin kuin 77 §:n 1 momentti virka-avusta viranomaisen valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi ovat riittäviä.

Oikeusministeriö katsoi, että olisi perusteltua arvioida rajavartiolain 3 ja 4 §:ää kokonaisuutena erityisesti Frontex-yhteistyön kannalta samoin kuin arvioida suomalaisen rajavartiomiehen Suomen ulkopuolella käyttämiä toimivaltuuksia koskevan sääntelyn riittävyttä. Arviointi päätettiin kuitenkin jättää tehtäväksi Euroopan raja- ja merivartiojärjestelmää koskevan asetusehdotuksen (U 2/2016 vp) kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä vuoden 2016 loppupuolella.

5.2.5 Virkamiesten oikeudet ja velvollisuudet

Kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen osallistuvien virkamiesten oikeuksien ja velvollisuuksien osalta puolustusministeriö huomautti, että esitysluonnoksesta ei käynyt riittä-

västi ilmi, että sotilaiden oikeudellinen asema määrittyy myös omien periaatteidensa mukaisesti, esimerkiksi joukkojen asemaa koskevien sopimusten perusteella eikä esitysluonnokseen sisältyvien virkamiesten asemaa koskevien säännösten perusteella.

Poliisihallitus ja Päälystöliitto ry kiinnittivät huomiota virkamiehen vastuukysymyksiin ja vakuutusturvaan. Poliisihallituksen mukaan niiden tulee olla samat riippumatta siitä, onko poliisimies virantoimituksessa kotimaassa tai ulkomailla. Päälystöliitto ry:n mukaan virkaehtosopimuksia tulee tarkastella uudelleen henkilöstöjärjestöjen kanssa. Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan lisävelvoitteen tulee näkyä myös poliisin palkkausjärjestelmässä. Palvelussuhteen ehtojen tulisi Palkansaajajärjestö Pardian ry:n mukaan olla lakiehdotusten mukaisissa tehtävissä kaikilta osin samat kuin kriisinhallinnassa.

Poliisihallituksen, Palkansaajajärjestö Pardia ry:n, Päälystöliitto ry:n ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan poliisin osallistuminen kansainväliseen operatiiviseen yhteistyöhön tulee perustua ensisijaisesti tai ehdottomasti vapaaehtoisuuteen. Palkansaajajärjestö Pardia ry:n mukaan lainmuutokset aiheuttavat merkittävän lisävelvoitteen henkilöstölle, jolla tulee olla perhe-, opiskelu- tai muilla henkilökohtaisilla syillä kieltäytyä osallistumasta kansainväliin tehtäviin.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n mukaan virkamiesten työturvallisuuteen, oikeudelliseen asemaan ja oikeusturvaan tulee kiinnittää huomiota. Lainsäädäntöön tulee sisällyttää selkeät säännökset poliisimiehen/muun virkamiehen asemasta mahdollisten oikeudenkäyntien, vahingonkorvausvastuun, tapaturmien ja sairauksien osalta. Omaisten asema tulee turvata mahdollisissa kuolemantapauksissa. Työturvallisuuden osalta tulee huomioida muun ohella suomalaisen poliisimiehen varustus. Myös kielitaito on tärkeää työturvallisuuden kannalta.

Edelleen Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry katsoi, että sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteilla olevaan lakiehdotukseen tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä tulee liittää siviilikriisinhallinnan ja Frontex-toiminnan lisäksi myös tässä esityksessä mainitut kansainväliset avunantotilanteet. Suomen Rauhanturvaajaliitto ry kiinnitti huomiota siihen, että osaavan ja ammattitaitoisen henkilöstön rekrytointiin, koulutus- ja harjoitustoimintaan sekä henkilöstön asemaan ja voimakeinojen käytön perusteisiin ja mahdollisiin rajoituksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan säädöstasolla tulisi käsitellä kysymystä siitä, miten varmistetaan se, että ulkomaiset virkamiehet Suomessa ja toisaalta suomalaiset virkamiehet ulkomailla tarkasti tietävät toimivaltuutensa. Lisäksi on huomattava, että kun kyse on epäilystä (virka)rikoksesta, ulkomaisten virkamiesten toiminta Suomessa kuuluu oikeusasiamiehen valvontavaltaan.

6 Ahvenanmaan asema

Valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välisestä toimivallanjaosta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991). Lain 18 §:ssä säädetään maakunnan ja 27 §:ssä valtakunnan lainsäädäntövaltaan toimivaltaan kuuluvista asioista.

Maakunnalla on lain 18 §:n 6 kohdan mukaan lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat yleistä järjestystä ja turvallisuutta 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa säädetyin poikkeuksin sekä palo- ja pelastustointa. Lain 18 §:n 10 kohdan mukaan maakunnan toimivaltaan kuuluvat luonnon- ja ympäristönsuojelua koskevat asiat, ja 12 kohdan mukaan terveyden- ja sairaanhoito tietyin poikkeuksin. Lain 27 §:ssä säädetään valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvaksi asiat, jotka koskevat ampuma-aseita ja ampumatarvikkeita (27 kohta), väestönsuojelua tietyin rajoituksin

HE 107/2016 vp

(28 kohta), puolustus- ja rajavartiolaitosta ottaen huomioon 12 §:n säännökset, järjestysvallan toimintaa valtion turvallisuuden varmistamiseksi, puolustustilaa, valmiutta poikkeusolojen varalta (34 kohta) ja räjähdysaineita valtion turvallisuutta koskevilta osin (35 kohta).

Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat edellä mainittujen lisäksi asiat, jotka koskevat suhdetta ulkovaltoihin ottaen huomioon lain 9 ja 9 a §:n säännökset kansainvälisistä velvoitteista ja Euroopan unionin asioista. Lain 27 §:n 22 kohdan mukaan rikosoikeus kuuluu myös pääasiallisesti valtakunnan toimivaltaan.

Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetyn toimivallanjaon perusteella valtakunnan toimivallassa on pyytää kansainvälistä apua Ahvenanmaan alueelle. Maakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa on maakunnan viranomaisten vastuulla arvioida, tarvitaanko ulkopuolista apua sekä lähettää mahdollinen pyyntö valtakunnan toimivaltaiselle ministeriölle. Valtakunnan viranomaisen on huolehdittava yhteydenpidosta ulkomaille samaan tapaan kuin muun Suomen osalta. Ahvenanmaalla valtakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa menetellään samalla tavoin kuin muuallakin maassa. Näitä tehtäviä hoitavat näin ollen valtakunnan viranomaiset.

Ahvenanmaa on kansainvälisten sopimusten perusteella demilitarisoitu ja neutralisoitu alue. Tämä estää sotilaallisen henkilöstön, sotilaallisten ajoneuvojen ja sotilaallisen kaluston sijoittamisen Ahvenanmaalle sekä näiden läpikulun Ahvenanmaan kautta, kuitenkin tietyin poikkeuksin Suomen osalta (Ahvenanmaan saarten linnoittamattomuutta ja puolueettomuutta koskevan sopimuksen SopS 1/1922, 4 artiklan a- ja b-kohta).

Lissabonin sopimuksen voimaantuloon liittyen Suomi jätti Ahvenanmaata koskevan lausuman Coreperissa 11 päivänä tammikuuta 2010, jossa muistutettiin Ahvenanmaan demilitarisoidusta ja neutralisoidusta asemasta edellä mainittuun sopimukseen perustuen ja todettiin, että Lissabonin sopimuksen voimaantulo ei vaikuta Ahvenanmaan asemaan. Myös Ahvenanmaan pöytäkirja (Suomen liittymistä Euroopan unioniin koskevan sopimuksen pöytäkirja nro 2, SopS 102 ja 103/1994) säilyy voimassa.

Rajavalvonta kuuluu itsehallintolain 27 §:n 34 kohdan nojalla valtakunnan toimivaltaan. Yhteisvastuulausekkeen perusteella rajaturvallisuusapua antavan EU:n jäsenvaltion virkamiehen tehtävät ja toimivaltuudet perustuisivat Schengenin rajasäännöstyön ja liittyisivät ainoastaan rajatarkastuksiin ja rajojen valvontaan.

Poliisin toimialaan kuuluvat säädösmuutokset olisivat voimassa maakunnassa siltä osin kuin ne koskevat itsehallintolain 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa tarkoitettuja asioita.

Pelastuslain muutokset olisivat voimassa maakunnassa siltä osin kuin ne koskevat itsehallintolain 27 §:n 28 kohdassa tarkoitettua väestönsuojelua.

Viranomaisten on toiminnassaan otettava huomioon Ahvenanmaan demilitarisointia ja neutralisointia koskevat kansainväliset sopimukset.

7 Riippuvuus muista esityksistä

Esityksellä on kiinteä yhteys hallituksen esitykseen laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta, joka koskee ylimpien valtioelinten päätöksentekomenettelyä (HE 72/2016) sekä hallituksen esitykseen laiksi puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta (HE 94/2016). Jälkimmäisessä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa puolustusvoimista annetun lain 12 §:n säännöksiä kansainvälisen avun antamisesta ja osallistumisesta muuhun kansainväliseen toimintaan ja li-

HE 107/2016 vp

sättäväksi säännökset apua antavan henkilöstön toimivallasta ja oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen. Muutosehdotuksilla on vaikutusta tässä esityksessä ehdotettuun rajavartiolain 79 a §:n muutokseen sekä ehdotettuun poliisilain 9 luvun 2 a §:ään.

Kaikkiin kolmeen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti ja mahdollisimman pian.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteilla hallituksen esitys laiksi tapaturman ja palvelussairausten korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä. Se koskisi sotilaalliseen kriisinhallintaan, siviilikriisinhallintaan ja Euroopan unionin rajaturvallisuusviraston toimintaan osallistuvia henkilöitä. Tarkoitus on, että valmisteilla olevaa lakia sovellettaisiin myös kansainvälisen avun antamiseen osallistuviin poliisimiehiin ja yhteisvastuulausekkeeseen perustuvaa rajaturvallisuusapua toisessa EU-jäsenvaltiossa antaviin rajavartiomiehiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Poliisilaki

2 luku Yleiset toimivaltuudet

17 §. *Voimakeinojen käyttö.* Voimassa olevan pykälän 4 momentin mukaan poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella sekä Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä Rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin virka-apulaissa ja rajavartiolaitain 77 a—77 d §:ssä säädetään. Momenttiin tehtäisiin lainsäädäntötekkinen muutos poistamalla maininta sotilaallisista voimakeinoista ja korvaamalla se uudella maininnalla, joka vastaa tässä esityksessä myös muutettavaksi ehdotettavia asevoiman käyttöä koskevia rajavartiolaitain säännöksiä ja virka-apulakia. Rajavartiolaitain 77 a §:ssä säädettäisiin sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvasta voimakeinojen käytöstä joko virka-apuna tai sisällöltään vastaavana tukena poliisille. Virka-apulain 4 §:n 2 momentissa säädettäisiin virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaammasta sotavarusteiden tapahtuvasta ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvasta asevoiman käytöstä.

Muutoksella halutaan tehdä ero puolustusvoimista annetun lain 4 §:ssä säädettyyn puolustusvoimien sotilaallisten voimakeinojen käytön määritelmään, jonka mukaan sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan sotilaan henkilökohtaisen aseiden ja sitä voimakkaampaa asevoiman käyttöä. Sanamuodon muutos ei vaikuta annettavan avun sisältöön. Momentin rakennetta on muutettu selkeyden vuoksi.

Rajavartiolaitain 77 a §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että poliisilla olisi oikeus saada rajavartiolaitokselta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää tukea rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettujen rikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi Suomen merialueella ja talousvyöhykkeeseen lisäksi myös toisen Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä. Käsillä olevan momentin mukaan poliisilla olisi oikeus Rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää edellä mainittuja voimakeinoja myös toisen Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä.

Lisäksi ehdotettu poliisilain 9 luvun uusi 2 a § sisältäisi tarkempia säännöksiä toisen viranomaisen poliisille antaman tuen sisällöstä ja tuen pyytämistä koskevasta päätöksentekomenettelystä. Ehdotetussa 9 luvun 9 e §:ssä puolestaan säädettäisiin poliisin toimivaltuuksista Suomen alueen ulkopuolella ja viitattaisiin poliisilain ja sen nojalla annettuihin säännöksiin. Näin ollen myös poliisilain 2 luvun 17 §:n 4 momentin toisen viranomaisen tukea koskevat säännökset sisältyisivät poliisin toimivaltuuksiin.

9 luku Erinäiset säännökset

2 a §. *Toisen viranomaisen tuki poliisille kansainvälistä apua annettaessa.* Pykälässä säädettäisiin muiden viranomaisten antamasta tuesta poliisille kansainvälistä apua annettaessa, tuen pyytämistä koskevasta päätöksentekomenettelystä ja tuen sisällöstä.

Nykyisin poliisi voi virka-apulainsäädännön nojalla saada toiselta viranomaiselta virka-apua poliisitehtävien suorittamiseksi vain Suomen alueella. Lisäksi muiden viranomaisten antamas-

ta tuesta poliisille Suomen alueen ulkopuolella on säännöksiä toimialakohtaisessa lainsäädännössä kuten rajavartiolaissa ja laissa puolustusvoimista. Pykälän tarkoituksena on mahdollistaa Suomen osallistuminen mahdollisimman laajasti kansainväliseen yhteistyöhön. Tämän vuoksi poliisilakiin lisättäisiin kattavat säännökset poliisin mahdollisuudesta ottaa vastaan toisen suomalaisen viranomaisen tukea poliisin suorittaessa poliisitehtävää ulkomailla sekä tukea koskevasta päätöksentekomenettelystä. Pykälän nojalla poliisilla olisi mahdollisuus hyödyntää poliisitehtävissä muiden viranomaisten erityisasiantuntemusta, henkilövoimavaroja tai kalustoa vaativissa tilanteissa myös Suomen alueen ulkopuolella. Pykälä voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi yhteisvastuulausekkeen kattamissa tilanteissa, mutta myös muussa kansainvälisen avunannon tilanteessa poliisitoiminnan alalla.

Prüm-päätöksen ja -sopimuksen sekä Atlas-päätöksen nojalla yhteistyöhön voivat osallistua vain näiden päätösten soveltamisalalla toimivat kansalliset toimivaltaiset viranomaiset. Näin ollen ehdotettu pykälä koskisi vain näiden toimivaltaisten viranomaisten antamaa tukea silloin kun kyse on Prüm- tai Atlas-yhteistyöstä. Prüm-sopimuksen voimaansaattamislain ja Prüm-päätöksen täytäntöönpanolain esitöiden mukaan poliisin lisäksi tulliviranomainen ja rajavartiolaitos ovat toimivaltaisia viranomaisia suorittamaan yhteisiä operaatioita Prüm-yhteistyössä. Poliisimiehen toimivalta kattaa yhteiset operaatiot yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten torjumiseksi. Tulliviranomainen ja rajavartiolaitos ovat toimivaltaisia toteuttamaan yhteisen operaation ainoastaan rikosten torjumiseksi. Atlas-päätös puolestaan koskee jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välistä yhteistyötä kriisitilanteissa, ja erityistoimintayksiköillä tarkoitetaan Atlas-päätöksen 2 artiklan mukaan jäsenvaltion lainvalvontayksikköä, joka on erikoistunut kriisitilanteiden hallintaan. Puolustusvoimat tai pelastusviranomaiset eivät ole Prüm- tai Atlas-päätöksessä tarkoitettuja toimivaltaisia viranomaisia.

Pykälän 1 momentin mukaan toinen suomalainen viranomainen voi antaa tukea kansainvälistä apua annettaessa poliisille poliisilain mukaisten poliisitehtävien suorittamiseksi. Tukea voidaan antaa sisäministeriön pyynnöstä ja toisen viranomaisen tukea sisältävää apua voidaan lähettää vain apua pyytävän valtion suostumuksella. Ottaen huomioon erityisesti vieraan valtion sotilaiden läsnäolon merkitys vieraan valtion alueella, on erittäin tärkeää, että vastaanottavalla valtiolla on selkeä käsitys siitä, miten Suomen antama apukokonaisuus on muodostettu.

Tuki voisi tulla kysymykseen niissä kansainvälisissä avunantotilanteissa, joista säädettäisiin tähän lukuun lisättävässä 9 b §:ssä. Tukea voisivat antaa lähinnä pelastusviranomainen, Rajavartiolaitos, tulliviranomainen tai puolustusvoimat. Tukea antava viranomainen voisi antaa vain sellaista tukea, johon se on kansallisesti toimivaltainen. Toinen viranomainen voi antaa tukea poliisille ulkomailla vain jos tehtävästä on säädetty toista viranomaista koskevassa lainsäädännössä. Toinen viranomainen antaisi tukea erityisasiantuntemuksellaan, kalustollaan tai henkilöstöllään poliisitehtävien suorittamiseksi. Myös voimakeinojen käyttö ja sotavarusteiden tai sellaisiksi hankituin varusteiden osana tukea olisi mahdollista. Poliisilain nojalla suoritettava operaatio olisi poliisioperaatio ja sen yksityiskohdista vastaanottavan valtion kanssa sovittaisiin kuhunkin operaatioon soveltuvan lainsäädännön mukaan. Kuten kansallisessa virkaaputilanteessa, niin myös kansainvälisen avun tilanteessa toisen viranomaisen tukea voitaisiin antaa vain jos poliisin voimavarat ovat riittämättömät tehtävän suorittamiseen tai jos siihen tarvitaan poliisilta puuttuvaa erityishenkilöstöä tai -välineistöä.

Puolustusvoimista annetun lain 12 §:ssä on säännökset toiselle toimivaltaiselle Suomen viranomaiselle annettavasta tuesta ulkomailla. Tuki voi sisältää kalustoa, materiaalia tai asiantuntija-apua. Säännöksen mukaan tuen antamisessa ei saa käyttää voimakeinoja. Tämä säännös mahdollistaa siis jo nyt puolustusvoimien tuen poliisille Suomen alueen ulkopuolella silloin kun kyse on poliisin toimivaltaan kuuluvasta tehtävästä. Hallituksen esityksessä laeiksi puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta ehdotetaan,

poistettavaksi rajaus siitä, että avun antamisessa ei saa käyttää voimakeinoja. Lakiin lisättäisiin sääntely voimakeinojen käyttämisestä annettaessa tukea toiselle viranomaiselle.

Kuten edellä poliisilain 2 luvun 17 §:ää koskevissa perusteluissa on selostettu, Rajavartiolain 77 a §:ssä säädetäisiin poliisin oikeudesta saada Rajavartiolaitokselta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää tukea terrorismirikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi tietyin edellytyksin myös toisen EU: jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä.

Käytännössä esitetyllä muutoksella laajennetaan poliisille mahdollisuus saada virka-apua vastaavaa tukea poliisitehtävien suorittamiseen myös Suomen alueen ulkopuolella. Ehdotetun 9 e §:n nojalla poliisilla olisi Suomen alueen ulkopuolella kansainvälisen avun tilanteessa vastaavat toimivaltuudet kuin tässä laissa säädetään. Näin ollen myös poliisilain 2 luvun 17 §:n säännökset poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja ja saada voimakeinojen käyttöä sisältävää tukea toiselta viranomaiselta tulisivat sovellettavaksi. Tämä olisi sisällöllisesti merkittävä muutos. Tuki voisi sisältää materiaali- ja asiantuntija-apua sekä voimakeinojen käyttöä, mukaan lukien sotavarusteita tai sellaisiksi hankituin varusteita tapahtuva asevoiman käyttö. Poliisin olisi jatkossa oikeus käyttää puolustusvoimien avustuksella virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa, sotavarusteita tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoimaa terrorismirikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi myös Suomen alueen ulkopuolella. Vastaavasti poliisilla olisi oikeus käyttää voimakeinoja Rajavartiolaitoksen avustuksella Suomen ja toisen Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä sotavarusteiksi hankitulla varusteilla.

Tällä muutoksella on tarkoitus toteuttaa Lissabonin sopimuksella vahvistettua EU-maiden solidaarisuutta erityisesti terrorismintorjunnassa. Terroritekojen vaikutukset ovat luonteeltaan rajat ylittäviä ja terrorismin torjunta on kaikkien valtioiden velvollisuus. Vakavimmat terroriteot saatetaan toteuttaa käyttämällä sellaisia välineitä, joiden torjumiseksi voidaan tarvita sotilaallisten voimakeinojen käyttöä. Suomessa poliisia ei ole perusteltua varustaa tällaisin voimankäyttövälinein. Suomalaisessa yhteiskunnassa niille ei ole käyttöä poliisin tavanomaisten tehtävien hoitamisessa. Edellä mainitulla soveltamisalan laajennuksella on tarkoitus mahdollistaa Suomen kyky mahdollisimman laaja-alaisesti osallistua kansainväliseen toimintaan poliisin toimialalla. Ehdotuksessa tarkoitettujen sotilaallisten voimakeinojen käyttö olisi hyvin epätoiminnaisia ja kohdistuisi toteutuessaankin vain äärimmäisen vakavia rikoksia tekeviin eli terroritekojen estämiseen ja keskeyttämiseen. Tarkoitus on, että poliisi voisi saada virka-apua vastaavaa tukea toiselta suomalaiselta viranomaiselta myös kansainvälisen avun tilanteessa.

Pykälän 2 momentissa määritellään tukea antavan ja vastaanottavan henkilöstön väliset johtosuhteet ja annettavan tuen sisältö vastaavalla tavalla kuin asiasta on säädetty kansallisen virka-apun tilanteessa. Tukea antava virkamiehen tulee toimia tehtävän suorittamista johtavan poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaan ja niiden toimivaltuuksien puitteissa, joihin poliisimies voi hänet 9 e §:n mukaisesti valtuuttaa. Tukea antavilla virkamiehillä on erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin poliisimies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Tuki voi sisältää poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa sotilaallisten tai rajavartiolain 77 a §:ssä tarkoitettua voimakeinojen käyttöä rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Koska kyse on poliisitehtävien suorittamiseksi annettavasta tuesta, rajoittuu tukea antavien virkamiesten toimivaltuudet poliisitehtävien tukemiseen. Näin ollen tukea antavan viranomaisen toimivaltuudet eivät voi ylittää sitä mitä poliisimiehen toimivaltuuksista kansainvälistä apua annettaessa on tämän luvun 9 e §:ssä säädetty. Tukea antavan virkamiehen siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen sovelletaan 9 f §:ää.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin virka-apulain 5 a §:n 1 momenttia vastaava sääntely siitä, että poliisi vastaa tuketilanteen turvallisen suorittamisen kannalta tarpeellisesta yleisjohdosta ja osapuolten välisten toimintojen yhteensovittamisesta sekä työturvallisuusjärjestelyistä.

Pykälän 4 momentin mukaan sisäministeriö voi erityisestä syystä pyytää toista viranomaista antamaan poliisille tukea poliisitehtävän suorittamiseksi kansainvälisessä avunantotilanteessa ilman suomalaisen poliisimiehen läsnäoloa. Näissä tilanteissa voimakeinojen käyttö ei olisi sallittua. Säännös on poikkeus siihen lähtökohtaan, että poliisin johdolla toteutetaan poliisin toimialaan kuuluvat tehtävät myös kansainvälisen avunannon tilanteissa. Poliisitehtävien suorittamiseksi annettavan avun toteuttaminen ilman suomalaisen poliisimiehen läsnäoloa edellyttää apua pyytävän valtion suostumusta. Tilanteen poikkeuksellisuudesta johtuen päätöksen tämän pykälän tarkoittamissa tilanteissa tekee sisäministeriö. Sisäministeriö pyytää asiassa Poliisihallitukselta arvion operatiivisesta luonteesta ja tarpeista. Erityinen syy tähän menettelyyn voi muodostua esimerkiksi tilanteessa, jossa sisäministeriö arvioi, että toisen viranomaisen erityisasiantuntemus tai kalusto on sellaista, jolla parhaiten edistetään tilanteesta selviytymistä apua pyytävässä valtiossa ja Suomen lähettämän poliisimiehen läsnäolo ei olisi välttämätöntä. Esimerkiksi puolustusvoimilla tai Rajavartiolaitoksella voisi olla räjähteiden tai muiden vaarallisten aineiden käsittelyyn soveltuvaa kalustoa tai erityisasiantuntemusta, jota poliisilla ei olisi tarjota. Tukea antava viranomainen tekee päätöksen tuen antamisesta tukea koskevan lainsäädännön nojalla. Toisen viranomaisen tukea koskeva sisäministeriön pyyntö ja tukea antavan viranomaisen päätös edeltävät varsinaista päätöstä siitä, millainen apukokonaisuus poliisitehtävien suorittamiseksi kansainvälisen avunannon tilanteessa toiseen valtioon lähetetään. Apukokonaisuutta koskeva päätös tehdään asiaan soveltuvan päätöksentekomenettelyn mukaan esimerkiksi poliisilain 9 a tai 9 b §:n taikka kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain nojalla.

Edelleen pykälän 4 momentin mukaan ilman suomalaisen poliisin läsnäoloa tukea antavien virkamiesten tulee noudattaa tehtävän suorittamista johtavan vastaanottavan valtion virkamiesten määräyksiä ja ohjeita. Vieraan valtion alueella tukea antavan virkamiehen toimivaltuuksiin ja siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen sovelletaan, mitä poliisimiehen toimivaltuuksiin sekä siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen 9 e ja 9 f §:ssä säädetään. Lisäksi tukea antavaa viranomaista koskeva lainsäädäntö voi asettaa muita rajoituksia. Kansainvälinen yhteistyö toisessa valtiossa voi toteutua hyvin erityyppisissä muodoissa ja kokoonpanoissa. Suomen lähettämä henkilöstö tai kalusto voi sijoittua hyvin monella eri tapaa vastaanottavan valtion organisaatioon: Suomen lähettämä henkilö saattaa toimia esimerkiksi vastaanottavan valtion virkamiehen työparina tai Suomen lähettämä henkilöstö voi toimia yhtenäisesti isompana kokonaisuutena. Suomen lähettämä henkilöstö toimii kuitenkin aina enintään Suomen lainsäädännön asettamien toimivaltuuksien rajoissa. Toisaalta Suomen lähettämä henkilöstö ei kuitenkaan voi ylittää niitä toimivaltuuksia, jotka vieraan valtion lainsäädäntö apua antavalle henkilöstölle antaa.

Pykälän 5 momentin mukaan päätöksen 1 ja 3 momentissa tarkoitetun tuen pyytamisestä toiselta viranomaiselta sekä tuen keskeyttämisestä ja lopettamisesta tekee sisäministeriö. Tukea antava viranomainen tekee päätöksen tuen antamisesta oman toimialakohtaisen lainsäädäntönsä mukaan. Toisen viranomaisen tukea koskeva sisäministeriön pyyntö ja tukea antavan viranomaisen päätös edeltävät varsinaista päätöstä siitä, millainen apukokonaisuus poliisitehtävien

suorittamiseksi kansainvälisen avunannontilanteessa toiseen valtioon lähetetään. Apukokonaisuutta koskeva päätös tehdään asiaan soveltuvan päätöksentekomenettelyn mukaan esimerkiksi lain 9 a tai 9 b §:n mukaan tai kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain mukaan.

9 a §. Päätöksenteko Prüm- ja Atlas-yhteistyössä. Pykälässä säädettäisiin päätöksentekomenettelystä käynnistettäessä Prüm-päätöksen 5 luvussa tai Atlas-päätöksessä tarkoitettu yhteistyö. Prüm-päätöksen 5 luku sisältää säännökset yhteisistä operaatioista, mukaan lukien yhteiset partiot (17 artikla), ja avustaminen joukkotapahtumissa, katastrofeissa ja vakavissa onnettomuuksissa (18 artikla). Atlas-päätöksen 3 artiklan nojalla jäsenvaltio voi pyytää toisen jäsenvaltion erityistoimintayksikön apua kriisitilanteen hoitamiseksi. Lisäksi pykälässä olisi säännökset päätöksentekomenettelystä Prümin sopimuksen mukaisen yhteistyön käynnistämiseksi. Prüm-päätöksen ja -sopimuksen nojalla tapahtuvaa yhteistyötä kutsutaan Prüm-yhteistyöksi. Atlas-päätöksen nojalla tapahtuvaa yhteistyötä kutsutaan Atlas-yhteistyöksi.

Prüm-päätöksen 17 artiklan mukaiset yhteiset operaatiot ovat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten torjumiseksi järjestettyjä yhteisiä partioita sekä muita yhteisiä operaatioita, joissa yhden tai useamman jäsenvaltion nimeämät virkamiehet osallistuvat toisen jäsenvaltion alueella tapahtuviin operaatioihin.

Yhteinen operaatio voi olla yhteispartiointia tai yhteinen operaatio. Toinen partion jäsen tai osa toimintaan osallistuvista partioista on toisen EU-jäsenvaltion virkamiehiä. Yhteispartiointia voi olla esimerkiksi yhteiset partiot raja-alueilla, yhteiset operaatiot suurien tapahtumien yhteydessä, yhteispartiointi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten torjumiseksi tai tieliikenneturvallisuuteen liittyvät toimet. Yhteisten partiointien kesto ja muut yksityiskohdat määritellään jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten sopiessa yhteispartioinnin ehdoista. Yhteispartiointi voisi olla tarvittaessa luonteeltaan myös pitkäaikaisesta toimintaa. Esimerkkinä tällaisesta pitkäaikaisesta toiminnasta voidaan mainita suunnitteilla oleva niin sanottu yhteispartiointi Lapissa. Yhteinen operaatio voi olla yhteispartiointia kohdenne-tumpi ennalta määritelty yksittäinen operatiivinen tehtävä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten torjumiseksi.

Prüm-päätöksen 18 artiklan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset avustavat toisiaan kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti joukkotapahtumissa ja vastaavissa suurtapahtumissa, katastrofeissa sekä vakavissa onnettomuuksissa. Viranomaiset pyrkivät estämään rikokset ja ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta siten, että ne ilmoittavat toisilleen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tilanteista, joilla on rajatylittäviä vaikutuksia ja vaihtavat niihin liittyviä olennaisia tietoja. Ne myös suorittavat ja sovittavat yhteen alueellaan tarvittavat poliisitoimenpiteet tilanteissa, joilla on rajatylittäviä vaikutuksia sekä lähettävät mahdollisuuksien mukaan virkamiehiä, asiantuntijoita ja neuvonantajia sekä toimittavat varusteita sen jäsenvaltion pyynnöstä, jonka alueella tilanne on syntynyt.

Atlas-päätös täydentää Prüm-päätöksen säännöksiä, jotka koskevat erityistoimintayksiköiden antamaa jäsenvaltioiden välistä poliisiapua muissa tilanteissa, toisin sanoen ihmisen aiheuttamissa kriisitilanteissa, joista aiheutuu vakava ja välitön fyysinen uhka henkilöille, omaisuudelle, infrastruktuurille tai instituutioille, erityisesti panttivangiksi ottamisen, kaappauksen tai niihin verrattavan tapahtuman yhteydessä. Atlas-päätöksessä tarkoitettu apu perustuu 3 artiklan mukaan jäsenvaltioiden kesken tekemiin pyyntöihin, joista ilmenee pyydetyn avun luonne sekä sen operatiivinen tarpeellisuus. Pyyntöön vastaanottavan jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi hyväksyä tai hylätä pyynnön tai ehdottaa erityyppisen avun antamista.

Pykälän 1 momentin mukaan Poliisihallitus päättää Prüm-yhteistyön ja Atlas-yhteistyön käynnistämisestä. Prüm-päätöksen mukaan jäsenvaltioiden nimeämät toimivaltaiset viranomaiset voivat järjestää päätöksessä tarkoitettua yhteistyötä. Atlas-päätöksen mukaan jäsenvaltio voi pyytää toisen jäsenvaltion erityistoimintayksikön apua toimivaltaisten viranomaisten kautta esitetyllä pyynnöllä. Poliisin hallinnosta annetun lain 4 §:n mukaan Poliisihallituksen tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti muun muassa suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja. Näin ollen Poliisihallitus on Suomessa Prüm- ja Atlas-päätöksissä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen ja voi päättää yhteistyön käynnistämisestä. Päätös voisi koskea sekä avun antamista että avun pyytämistä. Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön lähetettäisiin pääsääntöisesti kansainväliseen yhteistyöhön koulutettuja poliiseja. Heille annettaisiin yhteistyöhön osallistumista varten matkamääräys ja heidän virkavelvollisuuksista ja oikeuksista sekä virkamiesasemaan kuuluvista eduista Suomen alueen ulkopuolella olisi voimassa samat säännökset ja määräykset kuin Suomessa toteutettavassa virka-tehtävässä. Selkeyden vuoksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi tätä koskeva 9 g §.

Päätös yhteistyön käynnistämisestä voi koskea Suomen lähettämien virkamiesten osallistumista Prüm- tai Atlas-yhteistyöhön toisessa jäsenvaltiossa taikka toisen jäsenvaltion virkamiesten osallistumista Prüm- tai Atlas-yhteistyöhön Suomen alueella. EU-jäsenvaltioiden lisäksi Norja ja Islanti osallistuvat Prüm-yhteistyöhön, ja säännökset Prüm-yhteistyöstä soveltuvat myös suhteessa näihin valtioihin.

Prüm- ja Atlas-yhteistyön käynnistämisestä tehdään toimivaltaisten viranomaisten välillä kirjallinen operatiivinen sopimus. Yhteistyöstä voidaan poikkeuksellisesti sopia suullisesti ennen kuin kirjallinen sopimus tehdään. Suomessa toimivaltainen viranomainen Prüm-päätöksen 5 luvussa tarkoitettua yhteistyössä ja Atlas-yhteistyössä on Poliisihallitus.

Prüm-yhteistyössä operatiivisessa sopimuksessa määritellään kunkin operaation edellyttämässä laajuudessa Prüm-täytäntöönpanopäätöksen 17 artiklan 3 kohdan mukaan muun muassa operaatiosta vastaavat jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset, operaation tarkoitus ja toteuttamisalue ja kesto, operaatioon osallistuvat virkamiehet, lähetettävän valtion virkamiesten toimivaltuudet ja sallitut aseet, ammukset ja muut varusteet, kulujen jakaminen ja muut mahdolliset tarvittavat tiedot. Prüm-täytäntöönpanopäätöksen säännökset ovat Suomea suoraan velvoittavia.

Atlas-yhteistyössä Atlas-päätöstä täydentävistä käytännön yksityiskohdista ja täytäntöönpanojärjestelyistä sovitaan suoraan pyynnön esittävän jäsenvaltion ja pyynnön vastaanottavan jäsenvaltion välillä. Atlas-yhteistyössä apu voi päätöksen 3 artiklan 2 kohdan mukaan koostua asianomaisten jäsenvaltioiden sopimuksen mukaisesti tarvikkeiden ja/tai asiantuntemuksen toimittamisesta pyynnön esittävään jäsenvaltioon ja/tai operaatioiden toteuttamisesta – tarvittaessa aseellisten operaatioiden muodossa – kyseisen jäsenvaltion alueella. Poliisihallitus tekee Atlas-päätöksessä tarkoitettua avun toimittamisen tai vastaanottamisen käytännön yksityiskohdista operatiivisen sopimuksen yhteistyön toisen osapuolen kanssa. Operatiivisessa sopimuksessa määritellään Atlas-yhteistyön edellyttämässä laajuudessa vastaavat asiat kuin Prüm-operaatioissa.

Pykälän 2 momentin mukaan Poliisihallituksen on viipymättä ilmoitettava Prüm- tai Atlas-yhteistyön vireilletulosta ja päätöksestä käynnistää yhteistyö sisäministeriölle. Poikkeuksellisessa tilanteessa sisäministeriö voisi päättää jo aloitetun yhteistyön tai avun jatkamisesta tai lopettaa poliisihallituksen kyseisessä tapauksessa käynnistämisen yhteistyön tai avun antamisen. Tämä tarkoittaisi yhteistyön lakkaamista siinäkin tilanteessa, että Poliisihallituksen päätöksen nojalla lähetetyt virkamiehet olisivat jo ehtineet toiseen valtioon tai Suomeen olisi jo poliisihallituksen päätöksen nojalla saapunut vieraan valtion virkamiehiä.

Pykälän 3 momentin mukaan päätöksen Prüm- tai Atlas-yhteistyön käynnistämisestä tekisi sisäministeriö, jos asialla on erityistä merkitystä Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta, mutta tilanne ei kuitenkaan vielä edellyttäisi, että kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annettua lakia sovellettaisiin.

Yhteistyöllä voisi olla erityistä merkitystä sisäisen turvallisuuden kannalta jos Suomesta lähetettäisiin erittäin suuri määrä virkamiehiä antamaan apua toiseen valtioon ja yhteistyöhön osallistumisella olisi siten merkittävä vaikutus Suomen alueella olevien poliisiresurssien määrään ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Päätöksenteossa tulisi tällöin arviotavaksi poliisiresurssien lähettämisen vaikutus valmiuteen taata poliisin toimintakyky Suomessa sekä vaikutukset muiden viranomaisten toimintaan.

Vastaavasti 3 momentin päätöksentekoa koskeva kriteeri täytyisi silloin kun Suomeen pyydetäisiin Prüm- tai Atlas-yhteistyöhön huomattava määrä vieraan valtion virkamiehiä. Päätöksenteossa olisi tällöin muun ohella arvioitava viranomaisten vastaanottokyky Suomessa ja vieraan valtion lähettämien virkamiesten julkisen vallan käytön mahdollisuuksien vaikutukset kulloinkin kyseessä olevassa tilanteessa. Jos Suomen alueella käynnistettävään Prüm- tai Atlas-yhteistyöhön voidaan arvioida sisältyvän todennäköisesti merkittävää voimakeinojen käyttöä, tulisi päätöksenteon tapahtua tämän momentin mukaan.

Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön osallistuvien vieraan valtion virkamiesten toimivaltuuksista säädettäisiin lain 9 c §:ssä ja Suomen lähettämien poliisimiesten toimivaltuuksista ja siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuusta kansainvälisissä avunantotilanteissa säädettäisiin lain 9 e ja f §:ssä. Lähtökohtana on, että lähtevän valtion virkamiehet toimivat isäntävaltion antamien toimivaltuuksien nojalla tai jos isäntävaltion kansallinen lainsäädäntö sen sallii, lähtevän jäsenvaltion lainsäädännön mukaisilla toimivaltuuksilla. Säännökset siirrettäisiin poliisilakiin Prüm-päätöksen täytäntöönpanolaista. Tarkoituksena on koota yhteen poliisin kansainvälisiin avunantotilanteisiin liittyvät toimivaltuussäännökset yhdeksi kokonaisuudeksi.

Pykälän 4 momentin mukaan 1—3 momentin mukaisia päätöksentekomenettelyitä sovellettaisiin myös Prümin sopimuksen nojalla käynnistettävään Prüm-yhteistyöhön. Prümin sopimuksesta on edelleen voimassa operatiivista yhteistyötä koskevat määräykset lennon turvahenkilöistä (17 artikla), toimenpiteet välittömän vaaran uhatessa (25 artikla) ja pyynnöstä tapahtuva yhteistyö (27 artikla).

Pykälän 5 momentti sisältäisi informatiivisen viittaussäännöksen eduskunnassa käsiteltävänä olevaan lakiin kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta. Pykälässä mainittuja päätöksentekosäännöksiä sovellettaisiin, ellei kyse ole sellaisesta avusta, jota koskevasta päätöksenteosta säädettäisiin mainitussa laissa.

9 b §. *Kansainvälisen avun antaminen ja vastaanottaminen muissa tilanteissa.* Ehdotettu säännös mahdollistaisi kansainvälisen yhteistyön poliisin toimialalla tilanteissa, joihin ei ole olemassa voimassa olevaa kansallista tai EU-lainsäädäntöä tai kahden taikka monenvälistä sopimusta. Tällainen säännös on tarpeen, jotta Suomi voi osallistua sisäisen turvallisuuden uhkakuvien muuttuessa kansainväliseen yhteistyöhön kattavasti. Säännöksellä ei olisi kuitenkaan tarkoitus muuttaa jo olemassa olevia kansainvälisen yhteistyön järjestelyjä. Ja kuten tämän luvun 9 §:ssä säädetään, poliisin antamasta oikeus- ja virka-avusta vieraan valtion poliisille ja poliisin siltä saamasta oikeus- ja virka-avusta sekä vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovitaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin selkeyden vuoksi siitä, että poliisi olisi vastuuviranomainen poliisin toimialaan kuuluvassa kansainvälisen avun antamisessa ja vastaanottamisessa ja voi antaa ja vastaanottaa poliisin toimialaan kuuluvaa apua.

Pykälän 2 momentin mukaan jollei muusta laista, EU:n lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu, sisäministeriö voisi päättää muusta kuin 9 a §:ssä säädetystä poliisin toimialaan kuuluvan avun antamisesta sitä pyytävälle valtiolle. Vastaavasti sisäministeriö voi päättää pyytää poliisin toimialaan kuuluvaa apua toiselta valtiolta. Avun antamista tai pyytämistä koskevassa päätöksessä olisi määriteltävä avun sisältö, virkamiesten toimivaltuudet ja virkamiehille sallitut aseet, ammuksiset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet. Avun sisällön kuvauksessa tulisi mainita avun tarkoitus, laatu ja laajuus sekä lähtökohtaisesti myös avun kesto, kulujen jakaminen ja muut tarvittavat tiedot. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä päätöksen sisällöstä.

Momentti tulisi sovellettavaksi tilanteessa, jossa annettava tai pyydetty apu olisi sisällöltään tai luonteeltaan sellaista, jonka antamisesta tai pyytämisestä ei olisi erikseen voimassa olevia kahden- tai monenvälisiä sopimuksia eikä asiasta olisi voimassa olevaa kansallista tai EU-lainsäädäntöä. Esimerkkinä tällaisesta yhteistyöstä voisi olla tilanne, jossa suomalainen henkilö on otettu panttivangiksi EU:n ulkopuolisessa valtiossa tai jossa suomalaisen henkilön henkeen tai terveyteen kohdistuu välitön vaara. Tällöin edellytetään, että kohdevaltio pyytäisi Suomelta poliisin toimialaan kuuluvaa apua. Sisäministeriö kuulisi Poliisihallitusta ennen kansainvälisen avun antamista tai vastaanottamista koskevan päätöksen tekemistä.

Ehdotetulla sääntelyllä varmistetaan, että Suomessa ei ole lainsäädännöllisiä esteitä poliisin toimialaan kuuluvan kansainvälisen avun antamiselle tai vastaanottamiselle.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin kansainväliseen yhteistyöhön kuuluvat poliisin toimialan tilanteet, joissa pykälä voisi tulla sovellettavaksi. Avunanto- tai vastaanottotilanteessa tulisi olla kyse yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä, rikosten torjumisesta, terrorismin uhan torjumisesta tai ihmisen henkeen taikka terveyteen kohdistuvan välittömän vaaran torjumisesta taikka avun antamisen tai pyytämisen tulisi olla apua pyytävän valtion tai EU:n sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan uhan vuoksi perusteltua.

Pykälän 4 momentti sisältäisi informatiivisen viittaussäännöksen eduskunnassa käsiteltävänä olevaan lakiin kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta. Pykälässä mainittuja päätöksentekosäännöksiä sovellettaisiin, ellei kyse ole sellaisesta avusta, jota koskevasta päätöksenteosta säädettäisiin mainitussa laissa.

9 c §. *Vieraan valtion virkamiehen toimivaltuudet Prüm- ja Atlas-yhteistyössä Suomen alueella.* Pykälässä säädettäisiin vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista Suomessa silloin kun hän toimii Suomessa Prüm- tai Atlas-päätöksen nojalla toteutettavassa toiminnassa. Pykälään siirrettäisiin Prüm-päätöksen täytäntöönpanolaista toimivaltuuksia koskeva 2 § ja tehtäisiin tarvittavat tarkennukset. Siirtämisen tarkoituksena olisi säätää sekä Prüm- että Atlas- päätöksen nojalla toteutettavassa toiminnassa sovellettavista toimivaltuuksista poliisilaisissa. Lisäksi poliisilaisissa säädettäisiin jäljempänä vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista muissa kansainvälisen yhteistyön tilanteissa. Tällä tavoin vieraan valtion virkamiesten toimivaltuuksia koskevat säännökset muodostaisivat yhden kokonaisuuden. Prümin sopimuksen ja Prüm-päätöksen täytäntöönpanolakeihin (5 § ja 3 §) jäisi edelleen säännökset vieraan valtion virkamiehen oikeuksista ajoneuvon kuljettajana. Nämä säännökset on tarkoitus siirtää tieliikennelakiin sen kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Pykälän 1 momentin mukaan vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä olisi Prüm-päätöksen, Prümin sopimuksen tai Atlas-päätöksessä tarkoitettuun toimintaan tai tehtävään osallistuessaan Suomen alueella oikeus suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia valtuuksia, jotka suomalainen poliisimies toimivaltansa nojalla hänelle osoittaa. Suomalainen poliisimies ratkaisee oman toimivaltansa rajoissa, mihin toimenpiteisiin toisen jäsenvaltion virkamies kussakin tilanteessa on oikeutettu. Lain 9 h §:ään lisättäisiin säännös vieraan valtion virkamiehelle annettavasta määräaikaista valtuuskirjasta.

Pykälän 1 momentti vastaa pääsääntöisesti sisällöltään Prüm-päätöksen täytäntöönpanolain 2 §:n 1 momenttia. Säännös laajennettaisiin soveltumaan myös Atlas-päätöksessä tarkoitettussa tehtävässä toimivaan toisen jäsenvaltion virkamieheen. Atlas-päätöksessä ei erikseen säädetä vieraan valtion virkamiesten toimivaltuuksista. Atlas-päätöksen mukaan käytännön yksityiskohdista ja täytäntöönpanojärjestelyistä sovitaan suoraan pyynnön esittävän ja pyynnön vastaanottavan valtion välillä (1 artikla). Päätöksen 3 artiklan 2 kohdan mukaan apu voi asianomaisten valtioiden sopimuksen mukaisesti koostua tarvikkeiden ja/tai asiantuntemuksen toimittamisesta pyynnön esittävään jäsenvaltioon ja/tai operaatioiden toteuttamisesta jäsenvaltion alueella. Apu voidaan tarvittaessa toteuttaa aseellisten operaatioiden muodossa. Lähtökohtana tässä esityksessä on, että toimivaltuudet Prüm- ja Atlas-yhteistyössä vastaavat toisiaan.

Prüm-päätöksen 17 artiklan mukaan toisen jäsenvaltion virkamies toimii isäntävaltion virkamiesten johdolla ja pääsääntöisesti heidän läsnä ollessa. Toisen jäsenvaltion virkamies voi poikkeuksellisesti toimia myös ilman suomalaisen poliisimiehen läsnäoloa, mutta hänen on kuitenkin toimittava suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti. Tällaisissa tilanteissa määräykset ja ohjeet voidaan antaa etukäteen ja toisen jäsenvaltion virkamiehen tulee olla teknisin apuvälinein yhteydessä suomalaiseen virkamieheen tilanteen vaatiessa lisäohjeita tai määräyksiä. Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen esimerkiksi Suomen läntisellä maarajalla, jossa etäisyydet ovat erityisen pitkät. Tällöin ruotsalainen tai norjalainen partio voisi toimia Suomen puolella ilman Suomen viranomaisten läsnäoloakin mutta heidän johdon ja valvonnan alaisina. Momentissa säädettäisiin myös toisen jäsenvaltion virkamiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja suomalaisen poliisimiehen ohjauksessa. Voimakeinojen käyttö rajoittuisi enintään niihin voimakeinoin, joihin suomalaisella virkamiehellä on itsellään toimivalta. Vastaavia säännöksiä sovellettaisiin myös Atlas-yhteistyössä.

Pykälän 2 momentti vastaisi Prüm-päätöksen täytäntöönpanolain 2 §:n 2 momenttia. Prüm-päätöksen mukaiseen toimintaan Suomessa toimivaltaisia viranomaisia osallistumaan ovat poliisi-, tulli- ja rajavartiolaitokset. Vastaavasti, jos poliisin sijasta Prüm-päätöksen nojalla Suomessa toteutettavaa toimintaa johtaa suomalainen rajavartiolaitos tai tullimies, tulee näiden voida antaa vieraan valtion virkamiehelle tarvittavat toimivaltuudet oman toimivaltansa rajoissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vieraan valtion virkamiehen oikeudesta kantaa asetta, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita Suomen alueella toimiessaan Prüm- tai Atlas-päätöksessä tarkoitettussa toiminnassa tai tehtävässä. Säännös vastaa Prüm-täytäntöönpanolain säännöstä, mutta sen soveltamista laajennetaan koskemaan myös Atlas-päätöksessä tarkoitettussa tehtävässä toimivaa vieraan valtion virkamiestä. Valtioiden toimivaltaitaisten viranomaisten on ilmoitettava toisilleen Prüm-päätöksen mukaan sallitut aseet, amukset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet. Käytännössä nämä on ilmoitettu etukäteen neuvoston sihteeristölle ja komissiolle ja niistä pidetään luetteloa EU:n rajat ylittäviä operaatioita koskevassa käsikirjassa (10505/4/09). Myös sovittaessa vieraan valtion kanssa kustakin operaatiosta tai yhteisistä partioinneista, tulee vahvistaa, mitkä ovat kyseisessä operaatiossa tai yhteisessä partioinnissa sallitut aseet, amukset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet.

Kussakin operaatiossa tai yhteisessä partioinnissa valtion virkamiehen oikeus kantaa mukanaan aseita, muita voimankäyttövälineitä, ammuksia ja muita varusteita perustuu suoraan toimivaltaisten viranomaisten tekemään operatiiviseen sopimukseen. Esityksessä ehdotetaan, että erillistä päätöstä oikeudesta kantaa asetta ja muuta voimankäyttövälinettä ei enää tarvittaisi, sillä nämä asiat sovittaisiin jo operatiivisessa sopimuksessa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin oikeudesta käyttää voimankäyttövälineitä. Säännös vastaa Prüm-täytäntöönpanolain säännöstä, mutta on nyt laajennettu koskemaan myös Atlas-päätöksessä tarkoitettuun tehtävään osallistuvaa vieraan valtion virkamiestä. Voimankäyttövälineen käyttäminen edellyttää, että kussakin yksittäisessä tapauksessa suomalainen poliisimies ja Prüm-päätöksen kattamissa tilanteissa myös rajavartiolaitos tai tullimies on toimivaltansa rajoissa valtuuttanut vieraan valtion virkamiehen voimankäyttövälineen käyttämiseen.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin hätävarjelusta sekä voimakeinojen käytön liioittelusta ja hätävarjelen liioittelusta viittaamalla poliisilain 2 luvun 17 §:n 1 ja 2 momenttiin ja rikoslain 4 luvun asiaa koskeviin säännöksiin. Vieraan valtion virkamies olisi voimakeinoja käyttäessään vastaavassa asemassa kuin suomalainen poliisimies.

9 d §. *Vieraan valtion virkamiehen asema muissa tilanteissa Suomen alueella.* Pykälässä säädettäisiin vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista Suomen alueella silloin kun hän osallistuu Suomen pyynnöstä Suomessa 9 b §:n nojalla tarkoitettuun kansainväliseen yhteistyöhön poliisin toimialalla.

Pykälän 1 momentti sisältäisi viittaussäännöksen 9 c §:ään, jossa säädettäisiin vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksista Prüm- ja Atlas-yhteistyössä. Näin ollen lain 9 luvun 9 b §:n nojalla käynnistettyyn kansainväliseen yhteistyöhön Suomen alueella osallistuvan vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksiin sovellettaisiin 9 c §:n säännöksiä.

Pykälän 2—4 momentissa vieraan valtion virkamiehen asemaa koskevia säännöksiä täydennettäisiin säätämällä Prüm-päätöstä vastaavalla tavalla kansallisen virkapuvun käytöstä, rikos-oikeudellisesta vastuusta ja sovellettavasta virkasuhdelainsäädännöstä.

Pykälän 5 momentin mukaan pykälän säännöksiä sovelletaan, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu. Tämä säännös on tarpeellinen, jotta ei estetä esimerkiksi joukkojen asemaa koskevien kansainvälisten sopimusten soveltamista.

Säännösten tarkoituksena on saattaa näissä tilanteissa vieraan valtion virkamies vastaavaan asemaan toimivaltuuksien osalta kuin mitä Prüm- ja Atlas-yhteistyössä toimivaltuuksien osalta säädetään. Tällä tavoin kaikissa kansainvälisen yhteistyön tilanteissa vieraan valtion virkamiesten toimivaltuudet olisi samalla tavoin säännelty. Näin ollen käytännössä ei syntyisi epäselvyyttä siitä, minkä tyyppisiä toimivaltuuksia kussakin tilanteissa vieraan valtion virkamiehelle voidaan antaa ja kuka on toimivaltainen virkamies toimivaltuuksia antamaan. Kun kyse on epäilystä virkarikoksesta, vieraan valtion virkamiesten toiminta Suomessa kuuluu oikeus-asiamiehen valvontavaltaan.

9 e §. *Poliisimiehen toimivaltuudet kansainvälistä apua annettaessa.* Pykälässä säädettäisiin Suomen lähettämän poliisimiehen toimivaltuuksista kansainvälistä apua annettaessa. Pykälän 1 momentin mukaan poliisilain säännöksiä toimivaltuuksista ja niiden käyttämisestä sovellettaisiin Suomen alueen ulkopuolella virkatehtävää suorittavaan poliisimieheen. Suomen lähettämä poliisimies voisi siis käyttää niitä toimivaltuuksia, joihin hän on saanut koulutuksen. Po-

liisimiehen toimivaltuudet eivät kuitenkaan missään tilanteessa voisi ylittää niitä toimivaltuuksia, joita vastaanottava valtio hänelle antaa.

Pykälän 1 momentin viittaussäännöksen nojalla poliisimiehellä olisi esimerkiksi tämän lain 2 luvun 17 §:n mukainen oikeus käyttää voimakeinoja ja saada puolustusvoimilta ja Rajavartiolaitokselta voimakeinojen käyttöä edellyttävää tukea kansainvälisen avun tilanteessa. Myös hätävarjelua ja voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset tulisivat tämän viittaussäännöksen kautta sovellettaviksi.

Pykälän 2 momentissa rajattaisiin pykälän soveltamisalan ulkopuolelle siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain nojalla palvelussuhteessa olevat poliisimiehet. Heidän toimivaltuuksiin sovelletaan kyseistä lainsäädäntöä.

9 f §. *Poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellinen vastuu kansainvälistä apua annettaessa.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuusta annettaessa kansainvälistä apua vieraan valtion alueella. Poliisimieheen, joka suorittaa Suomen alueen ulkopuolella virkatehtävää, sovellettaisiin poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuuta koskevia säännöksiä, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai EU:n lainsäädännöstä muuta johdu.

9 g §. *Poliisimiehen oikeudellinen asema kansainvälistä apua annettaessa.* Pykälässä säädettäisiin poliisimiehen virkavelvollisuuksista, oikeuksista ja virkamiesasemasta johtuvista eduista hänen suorittaessaan virkatehtävää Suomen alueen ulkopuolella. Näissä tilanteissa poliisimiehille annetaan matkamääräys ja he ovat virkamatkalla. Näin ollen heidän osalta olisi poliisimiehen virkavelvollisuuksista ja oikeuksista sekä virkamiesasemaan kuuluvista eduista Suomen ulkopuolella tämän lain nojalla tapahtuvassa operatiivisessa toiminnassa voimassa samat säännökset ja määräykset kuin Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä.

Viittaussäännöksen kautta sovellettavaksi tulisivat esimerkiksi vahingonkorvauslain säännökset virkamiehen korvausvastuusta ja valtion korvausvastuusta virkamiehen aiheuttaman vahingon johdosta sekä eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain säännökset virkamiehen oikeudesta avustajaan ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

9 h §. *Valtuuskirja.* Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta antaa 9 a ja 9 b §:ssä tarkoitettuun avun antamiseen Suomessa osallistuvalla vieraan valtion virkamiehelle määräaikainen valtuuskirja, josta ilmenee virkamiehen toimivalta. Poliisihallitus antaisi tällaisen valtuuskirjan. Valtuuskirja sisältäisi virkamiehen nimen, kansalaisuuden, virka-aseman ja valokuvan. Virkamiehen olisi pidettävä valtuuskirja mukanaan, esitettävä se pyynnöstä ja palautettava se Poliisihallitukselle avun antamisen päätyttyä. Valtuuskirja annettaisiin suomen ja ruotsin kielellä. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa se, että myös sivulliset voivat varmistua siitä, että vieraan valtion virkamies toimii Suomen alueella Poliisihallituksen tekemän päätöksen nojalla.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi 5 kohta, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää Prüm-päätöksen tarkoittamista toimivaltaisista viranomaisista ja virkamiehistä sekä kansallisista yhteys- ja koordinaatiopisteistä. Asetuksenantovaltuus siirrettäisiin lakiin Prüm-täytäntöönpanolaista. Uuden 6 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää Atlas-päätöksen 1 artiklan täytäntöönpanojärjestelyiden sisällöstä.

1.2 Laki Rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta

2 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi tästä laista ja siirrettäväksi pääsääntöisesti saman sisällöisenä poliisilain 9 lukuun. Tarkoituksena on säätää poliisilaissa vieraan valtion virkamiesten toimivaltuuksista yhtenä kokonaisuutena.

4 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi tästä laista ja siirrettäväksi sellaisenaan poliisilain 9 luvun 10 §:ään, johon on koottu laajemmin säännöksiä tarkempien säännösten antamisesta.

1.3 Poliisin hallinnosta annettu laki

15 a §. *Poliisivaltuudet.* Poliisin hallinnosta annetun lain 15 a §:ssä säädetään poliisimiehen toimivaltuuksista. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä on koko maassa poliisilaissa tai muussa laissa säädettyt valtuudet. Koska poliisilakia ehdotetaan muutettavaksi poliisin kansainvälisten toimivaltuuksien osalta, on tarpeen ulottaa poliisimiehen valtuudet kansainvälisen avun tilanteissa myös Suomen alueen ulkopuolelle. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin 1 momenttia vastaavasti siitä, että poliisimiehellä on kansainvälisiä tehtäviä suorittaessaan poliisilaissa tai muussa laissa säädetty valtuudet. Kansainvälisiin tehtäviin lähetettäisiin ensisijaisesti näihin tehtäviin ilmoittautuneita poliisimiehiä, joilla olisi muun muassa tehtävien edellyttämä kielitaito ja muut taidot.

1.4 Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille

4 §. Virka-apulain 4 §:n 2 momentin mukaan puolustusvoimien virka-apu poliisille voi sisältää sotilaallisten voimakeinojen käyttöä, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Lain 4 §:n 3 momentin mukaan sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Virka-apulain 4 §:n 2 momenttia ehdotetaan selvytyden vuoksi muutettavaksi siten, että momentti ei enää sisältäisi mainintaa sotilaallisista voimakeinoista yhdistämällä pykälän 3 momentti pykälän 2 momenttiin. Pykälän 3 momentti ehdotetaan siten kumottavaksi. Muutoksella halutaan tehdä ero puolustusvoimista annetun lain 4 §:ssä säädettyyn puolustusvoimien sotilaallisten voimakeinojen käytön määrittelyyn. Muutoksella ei ole vaikutusta annettavan virka-avun sisältöön.

1.5 Ampuma-aselaki

17 §. *Soveltamisalaa koskevat poikkeukset.* Ampuma-aselain 1 luvun 17 §:ssä säädetään lain soveltamisalaa koskevista poikkeuksista. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uudet 4—6 kohdat, jotka koskisivat ATLAS-päätöksen, yhteisvastuulausekkeen sekä muun poliisilain nojalla käynnistetyin kansainvälisen yhteistyön tilanteita. Ampuma-aselaki ei jatkossa koskisi siten näissä kansainvälisen yhteistyön tilanteissa Suomen alueella toimiville jäsenvaltioiden virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta ja hallussapitoa. Voimassa olevan pykälän 2 momentin 2 kohdassa on jo vastaava poikkeus Prümin sopimuksen nojalla tapahtuvan yhteistyön osalta sekä 3 kohdassa Prüm-päätöksen nojalla tapahtuvan yhteistyön osalta.

1.6 Pelastuslaki

38 §. *Kansainvälinen pelastustoiminta.* Ehdotetun pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan pelastuslain 38 §:n 1 momenttia siten muutettuna, että toimivaltaisen ministeriön nimi on päivitetty vastaamaan ministeriön nimessä tapahtunutta muutosta. Sisäasiainministeriö on muutettu sisäministeriöksi vuoden 2014 alusta lukien. Lisäksi pykälään on tehty kielellinen tarkistus.

Ehdotetun pykälän 2 momentti on uusi. Momentissa viitattaisiin eduskunnassa käsiteltävänä olevaan kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annettuun lakiin. Laki ei koske valtioneuvoston päätöksentekoa kansainvälisen avun pyytämisessä tai antamisessa niissä tapauksissa, joissa valtioneuvoston yleisistunnon päätöksenteko perustuu yksinomaan siihen seikkaan, että asialla olisi taloudellisesti erityistä merkitystä. Kyseessä voisi olla kansainvälisen pelastustoiminnan osalta esimerkiksi tilanne, jossa kansainvälisen avun antamisesta tai sen vastaanottamisesta aiheutuvat kustannukset ylittäisivät merkittävästi sisäministeriön yllättävien erityismenojen varalle varatun arviomäärärahan eikä tavanomaista valmistavaa käsittelyä valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa ja sisäministeriön päätöstä katsottaisi riittäväksi, jolloin sisäministeriö veisi asian valtioneuvoston yleisistunnon päätettäväksi valtioneuvostosta annetun lain 12 § 2 momentin ja valtioneuvoston ohjesäännön 7 §:n 3 kohdan nojalla.

Ehdotetun pykälän 3 momentti on uusi. Pykälään esitetään lisättäväksi määritelmä pelastustoimeen kuuluvasta avusta. Määritelmässä otettaisiin huomioon viimeaikaiset muutokset kansainvälisen pelastustoiminnan luonteesta sekä vuoden 2014 alusta voimaan tullut Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös unionin pelastuspalvelumekanismista. Tämä päätös kattaa ensisijaisesti ihmisten, mutta myös ympäristön ja omaisuuden (kulttuuriperintö mukaan lukien) suojelun sekä unionin alueella että sen ulkopuolella tapahtuvien kaikenlaisten luonnon ja ihmisen aiheuttamien katastrofien yhteydessä, mukaan lukien ympäristökatastrofit, meren pilaantuminen ja akuutit terveyttä uhkaavat hätätilanteet. Terroritekojen tai ydin- tai säteilyonnettomuuksien aiheuttamissa katastrofeissa unionin mekanismi kattaa ainoastaan pelastuspalvelun alaan kuuluvat varautumis- ja avustustoimet.

Siltä osin kun kyse olisi Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksessä unionin pelastuspalvelumekanismista (1313/2013/EU) tarkoitetuista, muun ministeriön kuin sisäministeriön toimialaan kuuluvasta toimista, esimerkiksi terveyttä uhkaavissa hätätilanteissa tai meren pilaantumista koskevissa tilanteissa, päätöksen avun lähettämisestä tai avun vastaanottamisesta unionin pelastuspalvelumekanismiin kautta tekisi toimivaltainen ministeriö. Päätös tehtäisiin tarvittaessa yhteistoiminnassa sisäministeriön ja muiden asiaan liittyvien ministeriöiden kanssa.

Ehdotetun pykälän 4 momentti on uusi ja siinä määriteltäisiin Suomeen vastaanotettavan pelastustoimeen kuuluvan avun sisältö. Suomeen vastaanotettavalla pelastustoimeen kuuluvalla avulla tarkoitetaan materiaaliapua ja kansainvälisten pelastustoimen asiantuntijoiden ja muodostelmien antamaa apua suomalaiselle toimivaltaiselle pelastusviranomaiselle lain 32 §:n mukaisissa pelastustoimintaan kuuluvissa tehtävissä, joita ovat hälytysten vastaanottaminen, väestön varoittaminen, uhkaavan onnettomuuden torjuminen, onnettomuuden uhrien ja vaarassa olevien ihmisten, ympäristön ja omaisuuden suojaaminen ja pelastaminen, tulipalojen sammuttaminen ja vahinkojen rajoittaminen sekä pelastustehtäviin liittyvät johtamis-, viestintä-, huolto- ja muut tukitoiminnot.

Ulkomaiset pelastusmuodostelmat toimivat suomalaisen pelastustoiminnan johtajan alaisuudessa pelastuslain mukaisessa pelastustoiminnassa eikä niillä ole itsenäistä toimivaltaa tehtä-

vissä avustaessaan. Suomeen vastaanotettavan pelastustoimeen kuuluvan avun osalta ei siksi ole tarpeen säätää vieraan valtion virkamiesten toimivaltuuksista ja asemasta Suomessa, koska toimivaltuuksia käyttävät yksinomaan suomalaiset pelastusviranomaiset. Avun vastaanottamisessa otetaan huomioon asianomaiset valtiosopimukset sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös unionin pelastuspalvelumekanismista.

Suomeen vastaanotettavan pelastustoimeen kuuluvan avun osalta on voimassa lisäksi, mitä Suomen ja apua antavan valtion välillä on valtiosopimuksin sovittu ja mitä Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksestä unionin pelastuspalvelumekanismista (1313/2013/EU) johdetaan. Pelastuspalvelumekanismipäätöksellä perustettiin korkean valmiuden eurooppalaiset hätäapuvalmiudet, jotka on muodostettu valtioiden vapaaehtoisesti ilmoittamista ja komission hyväksymistä pelastusmuodostelmista. Yksityiskohtaiset tiedot saatavilla olevista yksiköistä on komission ylläpitämässä CECIS-hälytysjärjestelmässä.

Eurooppalaisiin hätäapuvalmiuksiin hyväksytyt muodostelmat noudattavat yhteisesti jäsenvaltioiden kanssa sovittuja laatuvaatimuksia, kuten itsenäistä toimintakykyä kentällä ja kykyä olla kohteessa 36 tunnin sisällä siitä, kun toinen valtio tai komissio on pyytänyt muodostelmaa auttamaan pelastustilanteessa.

Ehdotetun uuden 5 momentin mukaan pelastustoimeen kuuluvan avun antamiseen osallistuvan suomalaisen henkilöstön palvelussuhteesta ja henkilöstön asemasta avustustoiminnassa säädetään siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa. On tarkoituksenmukaista, että sisäministeriön hallinnonalan osallistuminen kansainväliseen toimintaan tapahtuu jatkossakin tämän lain nojalla. Menettelystä on hyvät kokemukset yli kymmenen vuoden ajalta.

1.7 Rajavartiolaki

1 §. *Soveltamisala.* Pykälän 3 momenttiin tehtäisiin Schengenin rajasäännöstön kodifioinnista johtuva säädösnumeromuutos.

4 §. *Rajavartiolaitoksen toiminnan alueellinen kohdentuminen.* Pykälässä tarkoitettuun rajaturvallisuuden ylläpitämiseen sisältyy Rajavartiolaitoksen osallistuminen muun muassa rajavartiolain 15 b §:n mukaisiin Frontex-operaatioihin sekä neuvoston asetuksen EY N:o 377/2004 mukaiseen maahanmuuttoalan yhteyshenkilöverkostotoimintaan. Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset Rajavartiolaitoksen tuesta pelastusviranomaiselle, poliisille ja Tullille myös Suomen alueen ulkopuolella. Tuki vastaa käytännössä virka-apua. Pykälään lisättäisiin nimenomainen maininta Rajavartiolaitoksen toimimisesta tuen antamiseksi toiselle suomalaiselle viranomaiselle.

Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen osallistumisesta Euroopan unionin puitteissa tapahtuvaan Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön. Rajavartiolaitos on Prüm- ja Atlas-päätösten mukainen toimivaltainen viranomainen ja voi osallistua Prüm-yhteistyöhön ja sitä täydentävään Atlas-yhteistyöhön.

12 §. *Rajanylityspaikat.* Pykälän 2 momentissa muutettaisiin Schengenin rajasäännöstön artiklaviittaukset vastaamaan kodifioitua säädöstä.

15 c §. *Rajavartiolaitoksen osallistuminen kansainväliseen tehtävään sekä teknisen tai operatiivisen avun pyytäminen.* Pykälän 1 momentissa säädetään päätöksenteosta Rajavartiolaitoksen osallistumisesta muihin Rajaturvallisuusviraston koordinoimiin tehtäviin kuin nopeisiin interventioihin, rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 artiklassa tarkoitettua lisäavun pyytämises-

tä sekä osallistumisesta muuhun kansainväliseen tehtävään. Momenttiin tehtäisiin kielellisiä muutoksia, mutta sen sisältö säilyisi ennallaan. Päätöksentekijänä säilyisi Rajavartiolaitos. Muissa kuin Frontexin koordinoimissa kansainvälisissä rajaturvallisuustehtävissä tai toimiesseen Suomen edustustossa yhteyshenkilöverkostoasetuksen mukaisissa tehtävissä suomalaisella rajavartiomiehellä ei ole rajavartiolain tarkoittamia toimivaltuuksia vaan hänen roolinsa on neuvoa-antava.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen Prüm- ja Atlas-yhteistyöstä. Rajavartiolaitos on Prüm- ja Atlas-päätösten mukainen toimivaltainen viranomainen ja voi osallistua Prüm-yhteistyöhön ja sitä täydentävään Atlas-yhteistyöhön. Rajavartiolaitoksen päällikkö päättäisi rajavartiolaitoksen osallistumisesta poliisilain 9 luvun 9 a §:n 1 momentissa tarkoitettuun, Poliisihallituksen päättämään Suomen tai toisen jäsenvaltion alueella tapahtuvaan Prüm-yhteistyöhön samoin kuin rajavartiolaitoksen osallistumisesta Poliisihallituksen päättämään Atlas-erityistoimintayksikön antamaan apuun toiselle jäsenvaltiolle.

Pykälän uudessa 3 momentissa olisi informatiivinen viittaus muuhun kuin tässä pykälässä ja 15 b §:ssä säädettyyn päätöksentekoon kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä. Lain 15 b §:n mukaan rajavartijaryhmän käytettäväksi antamisesta sekä teknisen avun antamisesta päättää rajavartiolaitoksen päällikkö. Jos asia olisi kuitenkin yksittäistapauksessa yhteiskunnallisesti tai taloudellisesti merkittävä, saatettaisiin asia sisäministerin tietoon. Sisäministeri voisi pidättää asiassa ratkaisuvallan itselleen valtioneuvostosta annetun lain 16 §:n nojalla. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 3 §:n mukaan Rajavartiolaitosta johtaa sisäministeriössä rajavartiolaitoksen päällikkö.

Asia voisi tulla ratkaistavaksi myös kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain mukaisessa menettelyssä, jos kyse olisi avusta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan nojalla, Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 42 artiklan 7 kohdan nojalla, siihen sisältyisi merkittäviä sotilaallisia voimavaroja, siihen voisi sisältyä sotilaallisten voimakeinojen käyttöä, joka olisi ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittävää, tai joka olisi laajakantoista ja periaatteellisesti tärkeää. Käytännössä 15 c §:n 1 momentissa tarkoitettu toiminta ei kuitenkaan tulisi päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja vastaanottamisessa annetun lain soveltamisalaan toiminnan luonteen vuoksi.

Nykyinen 2 momentti siirtyisi muuttamattomana 4 momentiksi.

15 d §. *Rajaturvallisuusavun pyytäminen ja antaminen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa.* Pykälä on uusi. Pykälä tulisi sovellettavaksi yhteisvastuulausekkeen mukaisissa tilanteissa, jos unioni ei voisi ottaa käyttöön niitä mekanismeja, joita sillä on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Näistä mekanismeista on säädetty rajaturvallisuusvirastoasetuksessa sekä nopeita rajainterventioryhmiä koskevassa asetuksessa (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 863/2007 nopeiden rajainterventioryhmien perustamista koskevan mekanismin käyttöön ottamisesta ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta mainitun mekanismin sekä vierailevien virkamiesten tehtävien ja toimivallan osalta). Todennäköisesti yhteisvastuulausekkeen soveltamistilanteessa unioni aktivoisi sen käyttöön asetetut mekanismit ja käynnistäisi Frontexin koordinoiman operaation rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Jos kuitenkin Frontexin voimavarat olisivat jo sidottu muille alueille maahantulopaineiden hallitsemiseksi, eikä Frontexin koordinoimaa operaatiota voitaisi käynnistää, tulisi olla mahdollista antaa kansallisilla voimavaroilla rajavartiolaitoksen apua toiselle Euroopan unionin jäsenmaalle rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi ja toisaalta pyytää tällaista apua Suomelle. Toisin kuin Frontex-operaatioissa, rajaturvallisuusapua voitaisiin pyytää esimerkiksi vain yhdeltä jäsenvaltiolta.

Suomessa rajatarkastuksia voivat suorittaa Rajavartiolaitos, poliisi ja Tulli. Avun pyytäminen olisi varsin poikkeuksellista, ja tulisi harkittavaksi vain silloin, kun kansalliset voimavarat eivät riittäisi. Avun pyytäminen perustuisi Rajavartiolaitoksen tekemään riskianalyysiin ja arviointiin kansallisten resurssien riittävyydestä. Vieraillevien virkamiesten toiminta organisoitaisiin Rajavartiolaitoksen antamalla toimintakäskyllä.

Rajavartiolaitoksen henkilöstöstä määrättäisiin rajaturvallisuusavun antamiseen ulkomaille lähtökohtaisesti niitä rajavartiomiehiä, jotka ovat ilmoittaneet halukkuuteensa kansainvälisiin tehtäviin hakeutumalla Rajavartiolaitoksen kansainväliseen valmiusjoukkoon. Sen jäsenet on ilmoitettu myös Frontexin hallinnoimiin Euroopan rajavartijaryhmiin (EBGT-pooli). Rajaturvallisuusapua antamaan lähetetyt virkamiehet olisivat tehtävässään ulkomailla virkasuhteessa Rajavartiolaitokseen ja palvelussuhteen ehdot määräytyisivät Rajavartiolaitoksen virkaehtosopimusjärjestelmän mukaisesti. Rajaturvallisuusavun antamiseen liittyvät tehtävät ovat kansainväliseen valmiusjoukkoon hakeutuneiden rajavartiomiesten virkatehtäviä ja ne suoritetaan virkamatkaperustaisesti.

Pykälän 3 momentissa viitattaisiin kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annettuun lakiin. Sitä sovelletaan Suomen päätöksentekoon kansainvälisen avun antamisesta toiselle valtiolle, Euroopan unionille tai kansainväliselle järjestölle sekä kansainvälisen avun pyytämisestä niiltä, jos kyse on muun muassa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan nojalla annettavasta avusta.

28 §. *Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet.* Pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohdassa muutettaisiin Schengenin rajasäännösten artiklaviittaukset vastaamaan kodifioitua säännöstä.

33 §. *Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä.* Pykälän 1 momentissa säädetään rajavartiomiehen toimivaltuuksista muun muassa 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi. Rajavartiomiehellä on tällöin poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetty toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita. Momenttiin lisättäisiin poliisimiehelle kuuluvat poliisilain 2 ja 3 luvun mukaiset toimivaltuudet myös poliisilain 9 luvun 9 a §:n mukaisessa Prüm- ja Atlas -yhteistyössä. Päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja voisi rajoittaa sanottuja toimivaltuuksia.

Pykälän 2 momentti säilyisi ennallaan.

35 e §. *Rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen.* Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin 15 d §:n tarkoittamassa yhteisvastuulausekkeen soveltamistilanteessa Suomeen rajaturvallisuusapua antavan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuuksista ja oikeudesta käyttää voimakeinoja tehtäviä suorittaessaan. Toimivaltuuksista ja voimakeinojen käyttöoikeuksista ehdotetaan säädettäväksi mahdollisimman yhdenmukaisesti rajaturvallisuusvirastoasetuksen 10 artiklan ja sitä täydentävän 35 a §:n kanssa. Perusteena yhdenmukaiselle sääntelylle on se, että yhteisvastuulausekkeen mukaisena avunantotilanteena alkanut tehtävä saattaa myöhemmin muuttua Frontexin koordinoimaksi operaatioksi. Tällöin on perusteltua, että virkamiesten toimivaltuudet ovat mahdollisimman yhtenevät.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomeen rajaturvallisuusapua antamaan saapuva toisen jäsenvaltion virkamies olisi toimivaltainen suorittamaan Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä lukuun ottamatta 14 artiklan mukaista päätöstä evätä maahan pääsy, josta voi päättää vain kansallisen lainsäädännön mukaan toimivaltainen viranomainen. Schengenin rajasäännösten 16 artiklan nojalla rajavalvonnan toimivaltuuksia voivat käyttää rajavartijat asetuksen

säännösten ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Schengenin rajasäännöstön ulkorajoja koskevia säännöksiä sovelletaan myös tilanteessa, jossa sisäraja- ja valvonta on palautettu. Virkamies voisi suorittaa tehtäviä ainoastaan suomalaisen virkamiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti. Virkamiehellä olisi 35 §:n 1 momentissa säädetty oikeus suomalaisen toimivaltaisen virkamiehen läsnä ollessa voimakeinojen käyttämiseen, jos hänen kotijäsenvaltionsa on antanut siihen suostumuksen eikä oikeutta voimakeinojen käyttöön ole rajoitettu Suomen avunpyynnössä. Säännös vastaa pääosin lain 35 a §:ää, jossa säädetään Frontex-operaatioihin osallistuvien virkamiesten toimivaltuuksista. Oikeutta voimakeinojen käyttöön voitaisiin kuitenkin rajoittaa laajemmin kuin mitä rajaturvallisuusvirastoasetukseen perustuvan 35 a §:n nojalla voidaan tehdä.

Virkamiehet voisivat tehtäviään suorittaessaan ja toimivaltaansa käyttäessään kantaa virka-aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita siten kuin heidän kotijäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä säädetään. Sallitut virka-aseet, ammukset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet määriteltäisiin Suomen tekemässä avunpyynnössä. Aseiden ja muiden voimankäyttövälineiden käyttämisessä noudatettaisiin 35 §:n 1 momentissa säädettyä. Lisäksi niiden käyttö olisi sallittua rikoslain 4 luvun 4 §:n mukaisessa hätävarjelutilanteessa.

35 f §. *Rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen muut oikeudet ja velvollisuudet.* Pykälässä säädettäisiin 15 d §:ssä tarkoitettua yhteisvastuulausekkeen mukaisista rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen muista oikeuksista ja velvollisuuksista. Pykälän 1 momentin mukaan sisäministeriö antaisi yhteisvastuulausekkeen nojalla avun antamiseen Suomessa osallistuvalla Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle määräaikaisen valtuuskirjan, joka sisältäisi virkamiehen nimen, kansalaisuuden, virka-aseman ja valokuvan. Valtuuskirja mahdollistaisi virkamiehen yksilöinnin ja osoittaisi hänellä olevan toimivallan suorittaa avunpyynnön mukaisia tehtäviä. Virkamiehellä olisi velvollisuus pitää valtuuskirja mukanaan ja esittää se pyydettyä. Valtuuskirja olisi palautettava sisäministeriölle avun antamisen päätyttyä. Sääntely vastaisi Frontexin koordinoimia operaatioita koskevia rajaturvallisuusvirastoasetuksen säännöksiä sekä asiallisesti lain 8 a §:ää, jossa säädetään rajavartiomiehen aseman ilmaisemisesta ja rajavartiomiehen yksilöimisestä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin virkamiehen velvollisuudesta käyttää apua antaessaan omaa virkapukuaan, jollei toimivaltainen suomalainen virkamies toisin määräisi. Lähtökohtana olisi, että virkapukua olisi aina käytettävä silloin, kun suomalainenkin rajavartiomies on sitä velvollinen käyttämään.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin virkamiehen siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuusta. Virkamies rinnastettaisiin tekemiensä rikosten, häneen kohdistuvien rikosten sekä aiheuttamiensa vahinkojen osalta suomalaisiin virkamiehiin. Jos virkamiehen aiheuttama vahinko johtuisi vakavasta laiminlyönnistä taikka tahallisuudesta, virkamiehen kotijäsenvaltiota voitaisiin vaatia korvaamaan kokonaan tai osittain vahingon perusteella maksetut vahingonkorvaukset. Virkamies olisi myös kotijäsenvaltiossaan sovellettavan kurinpito- ja virkasuhdelainsäädännön alainen. Sääntely vastaa vakiintunutta käytäntöä EU-lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Kun kyse on epäillystä virkarikoksesta, vieraan valtion virkamiesten toiminta Suomessa kuuluu oikeusasiamiehen valvontavaltaan.

Rajavartiolaitos voisi antaa apua antaville virkamiehille oikeuden käyttää sellaisia Rajavartiolaitoksen henkilökäsitteitä, jotka ovat tarpeellisia rajatarkastuksissa ja -valvonnassa. Pykälän 4 momenttiin otettaisiin informatiivinen viittaus, jonka mukaan asiasta säädettäisiin tarkemmin henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005).

35 g §. *Rajavartiomiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen rajaturvallisuusapua annettaessa.* Pykälässä säädettäisiin rajavartiomiehen toimivaltuuksista ja oikeudesta voimakeinojen käyttöön tämän antaessa 15 d §:ssä tarkoitettua yhteisvastuulausekkeen mukaisia rajaturvallisuusapua. Pykälän mukaan rajavartiomiehellä olisi rajavartiolaissa säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä apua vastaanottavan jäsenvaltion pyynnöstä. Toimivaltuudet eivät kuitenkaan voisi ylittää niitä toimivaltuuksia, joita apua vastaanottava jäsenvaltio hänelle antaa.

Pykälän 2 momentin mukaan rajavartiomiehellä olisi tehtäviä suorittaessaan ja toimivaltaa käyttäessään 35 §:n 1 ja 4 momentissa ja rajavartiolain nojalla annetuissa säännöksissä säädetty oikeus käyttää sellaisia tehtävän kannalta tarpeellisia ja puolustettavia voimakeinoja, jotka ovat apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisia. Käytettävät voimakeinot eivät voisi apua vastaanottavan jäsenmaan salliessakaan ylittää sitä, mitä niistä on Suomen laissa säädetty. Toisaalta käytettävät voimakeinot eivät voisi ylittää sitä, mikä on apua vastaanottavassa maassa sallittua.

Toimivaltaa ja niiden edellyttämiä voimakeinoja käyttäessään Rajavartiolaitoksen virkamies olisi muun muassa virkamieslaissa, rajavartiolaissa ja rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa annettujen säännösten alainen. Apua toisessa maassa antava Rajavartiolaitoksen virkamies olisi myös sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014) säädettyjen kurinpitosäädösten ja virkamieslaissa säädettyjen virkamiesoikeudellisten menettelyjen alainen. Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Apua antavaan Rajavartiolaitoksen virkamiehen Suomen ulkopuolella tekemiin rikoslain 40 luvun mukaisiin virkarikoksiin sovellettaisiin Suomen lakia. Rajavartiolaitoksen kansainvälisiin tehtäviin osallistuvat rajavartiomiehet palvelevat lähes poikkeuksetta Rajavartiolaitoksen sotilasvirassa. Tällöin heidän Suomen ulkopuolella tekemiin rikoslain 45 luvun mukaisiin sotilasrikoksiin sovellettaisiin Suomen lakia.

35 h §. *Rajavartiomiehen oikeudellinen asema Suomen alueen ulkopuolella.* Pykälässä säädettäisiin selvyyden vuoksi rajavartiomiehen virkavelvollisuuksista ja virkamiesasemasta johtuvista etuuksista hänen toimiessaan Suomen ulkopuolella Rajaturvallisuusviraston nopean interventoryhmän jäsenenä, yhteisessä operaatiossa ja kokeiluhankkeessa, yhteisvastuulausekkeen mukaisessa rajaturvallisuusaputehtävissä ja muussa Rajavartiolaitoksen kansainvälisessä tehtävässä. Näissä tilanteissa rajavartiomiehille annetaan matkamääräys ja he ovat virkamatkalla.

Virkavelvollisuuksiin ja oikeuksiin sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä. Viittaussäännöksen kautta sovellettavaksi tulisivat esimerkiksi vahingonkorvauslain säännökset virkamiehen korvausvastuusta ja valtion korvausvastuusta virkamiehen aiheuttaman vahingon johdosta, eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annetun lain säännökset virkamiehen oikeudesta avustajaan ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Sovellettavaksi voisi kuitenkin tulla esimerkiksi rajaturvallisuusvirastoasetuksen 10 b artiklan mukaiset siviilioikeudellista vastuuta koskevat säännökset. Palvelussuhteen ehdot määräytyvät valtion virka- ja työehtojen sekä Rajavartiolaitoksen hallinnonalan tarkentavien virkaehtosopimusten mukaisesti.

77 §. *Rajavartiolaitoksen antama virka-apu ja tuki.* Pykälän 2 momenttia täydennettäisiin siten, että Rajavartiolaitos voisi antaa pelastusviranomaiselle, poliisille ja Tullille tukea myös Suomen alueen ulkopuolella niiden toimialaan kuuluvassa tehtävässä. Puolustusvoimista annetussa laissa ei säädetä puolustusvoimien oikeudesta pyytää muiden Suomen viranomaisten tukea kansainvälisen avun antamisessa.

Koska virka-apukäsité kattaa vain toiminnan Suomen alueella, pykälässä käytettäisiin tältä osin termiä tuki. Tuki voisi olla Rajavartiolaitokselle kuuluvan kaluston, henkilövoimavarojen tai erityisasiantuntijapalvelujen käyttöä. Lisäys mahdollistaisi Rajavartiolaitoksen antaman tuen edellä mainituille viranomaisille muun muassa yhteisvastuulausekkeen mukaisissa avunantotilanteissa, joissa mainitut viranomaiset olisivat Suomen lain mukaan toimivaltaisia viranomaisia. Myös Suomen alueen ulkopuolella annettavan tuen edellytyksenä olisi, että se voisi tapahtua vaarantamatta Rajavartiolaitokselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Pykälän 3 momenttia täydennettäisiin siten, että ulkomaille suuntautuvan tuen antamisesta päättäisi Rajavartiolaitoksen päällikkö. Sisäisen turvallisuuden kannalta erityisen merkittävää tuesta Suomen alueen ulkopuolella päättäisi sisäministeriö. Yhteistyöllä voisi olla erityistä merkitystä sisäisen turvallisuuden kannalta jos Suomesta lähetettäisiin erittäin suuri määrä virkamiehiä antamaan apua toiseen valtioon ja yhteistyöhön osallistumisella olisi siten merkittävä vaikutus Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseen kotimaassa. Päätöksenteossa tulisi tällöin arvioitavaksi virkamiesten lähettämisen vaikutus valmiuteen taata Rajavartiolaitoksen toimintakyky Suomessa sekä vaikutukset muiden viranomaisten toimintaan.

Asia voisi tulla ratkaistavaksi myös kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain mukaisessa järjestyksessä etenkin, jos kyse olisi moniviranomaistoimintaa edellyttävästä avusta laajakantoisessa avunantotilanteessa tai muussa kyseessä olevan lain soveltamistilanteessa.

77 a §. *Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisille merialueella.* Voimassa olevan pykälän mukaan poliisilla on oikeus saada Rajavartiolaitokselta merellisessä erityistilanteessa sotilaallisten voimakeinojen käyttämistä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun terroriteon estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Sotilaallisella voimakeinolla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Virkamiehen henkilökohtaista aseistusta, kuten rynnäkkökivääriä, voimakkaammalla aseistuksella tarkoitetaan esimerkiksi ilmatorjuntakonekivääriä tai kranaatinheitintä. Virka-aputilanteessa sotilaallisella voimakeinolla tarkoitetaan tässä yhteydessä sotavarusteilla varustetun aluksen mutta ei ilma-alusten aseistuksen käyttöä. Rajavartiolaitoksen ilma-aluksissa ei ole sotilaallisen voimankäytön aseistusta.

Sotilaallisia voimakeinoja sisältävä Rajavartiolaitoksen virka-apu rajoittuu Suomen merialueelle ja Suomen talousvyöhykkeelle. Tämä on katsottu perustelluksi sen vuoksi, että Rajavartiolaitoksella on erityistä toimintakykyä merialueella aluevalvontatehtävään liittyen sekä korkea ympärivuotinen toimintavalmius meripelastusvalmiuden ylläpitämiseksi.

Yhteisvastuulausekkeeseen tai muuhun EU-lainsäädäntöön sekä Suomen kansainvälisiin sopimuksiin perustuvien veloitteiden täyttämiseksi pykälän soveltamisalaa olisi tarkoituksenmukaista laajentaa myös Suomen alueen ulkopuolelle toisen EU-jäsenmaan merialueelle ja talousvyöhykkeelle.

Pykälään esitetään tehtäväksi sanamuodon muutos. Pykälässä säädettäisiin sotilaallisten voimakeinojen käyttöä edellyttävän virka-avun sijasta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävästä virka-avusta. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaista aseis-

tusta voimakkaampaa, sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Tällä muutoksella tehdään ero puolustusvoimista annetun lain 4 §:ssä säädettyyn puolustusvoimien sotilaallisten voimakeinojen käytön määritelmään, joka tarkoittaa sotilaan henkilökohtaisen aseisen sekä sitä voimakkaamman aseisen käyttöä. Muutoksella ei ole vaikutusta annettavan virka-avun sisältöön.

Rajavartiolaitoksen pinta-aluksissa on sotavarusteeksi hankittua aseistusta, jota Rajavartiolaitos voi käyttää aluevalvontatehtäviin, sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin sekä antaakseen virka-apua tai tukea poliisille terroriteon estämiseksi tai keskeyttämiseksi tämän pykälän nojalla. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella ei tarkoitettaisi rajaturvallisuuden ylläpitoa varten hankittua voimankäyttövälineistöä, kuten esimerkiksi välinettä, jonka voimankäyttövaikutus perustuu ääneen, valoon tai lamauttaviin aineisiin. Rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi hankittua voimankäyttövälineistöä voidaan käyttää myös lain 22 §:n mukaisessa terrorismin torjunnassa ja muissa erityistilanteissa, joissa Rajavartiolaitos voi antaa poliisin käyttöön kalustoa, henkilöitä ja erityisasiantuntijapalveluja tietyin edellytyksin. Rajavartiomiehen toimivaltuuksista 22 §:n mukaisissa tilanteissa säädetään lain 33 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa korvattaisiin sotilaallisten voimakeinojen termi sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaksi voimakeinojen käytöksi.

Pykälän 2 momentin mukaan jatkossa poliisilla olisi oikeus saada Rajavartiolaitokselta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää tukea terrorismirikoksen torjunnassa myös toisen Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella tai talousvyöhykkeellä silloin, kun poliisin siellä suorittama tehtävä perustuu Euroopan unionin lainsäädännössä tai kansainvälisessä Suomea sitovassa sopimuksessa määriteltyjen terrorististen tekojen estämiseen tai keskeyttämiseen.

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää tukea toisen Euroopan unionin jäsenmaan merialueella tai talousvyöhykkeellä tarvittaisiin silloin, kun poliisi antaisi yhteisvastuulausekkeen nojalla apua toiselle Euroopan unionin jäsenmaalle terrori-iskun uhan tai tällaisen iskun tapahtuessa. Täytäntöönpanopäätöksen 2 artiklan mukaan päätöstä sovelletaan muun muassa jäsenvaltioiden maa-alueella, aluevesillä ja ilmatilassa. EU-jäsenmaan talousvyöhykkeellä täytäntöönpanopäätöstä sovelletaan silloin, kun kyseessä on talousvyöhykkeellä sijaitseva infrastruktuuri kuten öljynporauslaitteisto. Toisen EU-jäsenmaan merialueella tai talousvyöhykkeellä toimiminen voisi olla Atlas-päätöksen nojalla toteutettavaa toimintaa. Se voisi myös johtua kansainväliseen sopimukseen perustuvasta Suomen toimintavelvollisuudesta, esimerkkinä ns. SUA-yleissopimus (merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskeva yleissopimus, SopS 11/1999).

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää tukea voitaisiin antaa silloin, kun terroristisia tekoja toteuttavat henkilöt olisivat varustautuneet vahvoihin tai tehokkain suoja- ja hyökkäysvälinein, joiden torjumiseksi ja niiltä suojautumiseksi tarvittaisiin mainittuja voimakeinoja. Tällaisia voimakeinoja voitaisiin tarvita myös silloin, kun on pysäytettävä kaapattu alus. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvan asevoiman käyttäminen edellyttäisi toisen jäsenvaltion nimenomaista pyyntöä ja voimakeinojen olisi oltava vastaanottavan jäsenmaan kansallisen lainsäädännön mukaisia. Käytettävät voimakeinot eivät voisi apua vastaanottavan jäsenmaan salliessakaan ylittää sitä, mitä niistä on Suomen laissa säädetty.

Rajavartiolaitoksen poliisille antamaan tukeen sovellettaisiin 77 b—77 d §:n säännöksiä virka-avun päätöksenteosta, tilanteen johtamisesta sekä kustannuksista. Lain 77 b §:ssä säädetään päätöksenteosta poliisille annettavasta virka-avusta, 77 c §:ssä virka-aputilanteen johtamisesta

HE 107/2016 vp

ja 77 d §:ssä virka-avun kustannuksista. Rajavartiolain 77 b §:n 1 momentin mukaista kiireellisyysmenettelyä voitaisiin soveltaa myös päätettäessä toiselle EU-jäsenvaltiolle annettavasta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvasta voimakeinojen käytöstä. Kiireellisyysmenettelyssä päätöksen tekee sisäministeriö. Kiireellinen päätöksenteko on perusteltua toisen EU-jäsenvaltion esittämään välittömän avun pyyntöön reagoimiseksi terrorismirikoksen yhteydessä.

Rajavartiolaitoksen poliisille antama sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttöä sisältävä tuki ei ole esityksessä laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta tarkoitettua sotilaallista voimakeinoapua (HE 72/2016 vp).

Pykälän nykyinen 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi ja siinä muutettaisiin sotilaallisten voimakeinojen termi vastaamaan 1 momentin sanamuotoja.

Pykälän nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi ja siinä määriteltäisiin sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö. Sillä tarkoitettaisiin virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa, sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

Pykälän nykyiset 4 ja 5 momentit siirtyisivät 5 ja 6 momentiksi ja ne säilyisivät ennallaan. Pykälän 6 momenttiin lisättäisiin viittaus rikoslain 4 luvun 7 §:ään.

79 a §. *Puolustusvoimien tuki rajavartiolaitokselle kansainvälistä apua annettaessa.* Pykälä olisi uusi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin puolustusvoimien Rajavartiolaitokselle sen tehtävän suorittamiseksi antamasta tuesta toisen valtion alueella 15 b ja 15 d §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa eli Frontex-operaatioissa ja yhteisvastuulausekkeen mukaisessa rajaturvallisuusavussa. Koska virka-apukäsite kattaa vain toiminnan Suomen alueella, pykälässä käytettäisiin termiä tuki. Puolustusvoimat voisi antaa Rajavartiolaitokselle tukena lähinnä kalustoa, materiaalia tai asiantuntija-apua. Tukeen eivät kuuluisi puolustusvoimista annetun lain 4 §:n mukaiset sotilaalliset voimakeinot.

Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan sotilaan henkilökohtaisen aseensa ja sitä voimakkaampaa aseensa käyttöä.

Puolustusvoimien henkilöstöllä ei olisi tukea antaessaan rajavartiolain mukaisia rajavartiomiehen toimivaltuuksia, vaan tuki rinnastuisi virka-apuun, jota kukin viranomainen antaa omilla toimivaltuuksillaan.

Tarvittava tuki voisi olla esimerkiksi panssaroituja miehistönkuljetusajoneuvoja, ilma- tai pinta-aluksia, henkilövoimavaroja henkilön etsintään tai muuta puolustusvoimilla olevaa erityisasiantuntemusta, joista säädetään 79 §:n 1 momentin 1–4 kohdassa. Frontex-operaatioissa tuki voisi käsittää ainoastaan rajaturvallisuusviranomaisten toimenpiteitä palvelevat pääasiassa logistiset tukitehtävät. Kyseeseen voisi tulla käytännössä vain kalusto- tai rajaturvallisuusviranomaisten ydintehtäviä palveleva henkilöstötuki, koska operaatioihin on mahdollista lähettää ainoastaan rajavartiomiehiä. Rajaturvallisuusoperaatioihin osallistuvien vieraillevien virkamiesten on voitava suorittaa kaikkia Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä ja käyttää kaikkea sen mukaista rajatarkastuksia ja -valvontaa varten tarvittavaa toimivaltaa, joka on tarpeen mainitun asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Frontexin koordinoimien rajaturvallisuusoperaatioiden pääasiallisena tavoitteena on tukea rajatilanteen hallintaa ja EU:n sisäistä turvallisuutta. Operaatioita johdetaan operaatiota isännöi-

vän maan rajaturvallisuudesta vastaavien viranomaisten toimesta. Rajatilanteen hallinnalla pyritään havaitsemaan ja estämään EU:n alueelle suuntautuva laiton maahanmuutto. Tilannetietoisuutta ylläpitämällä havaitut laittomat maahantulijat pyritään saattamaan ohjastusti operaatiota johtavan isänmaan viranomaistoimenpiteiden kohteeksi. Operaation isäntämaata tuetaan tilannekuvan luomisen ja laittomien maahantulijoiden kiinniottojen lisäksi viranomaistoimivaltuuksin toteutettavissa laittomien maahantulijoiden rekisteröinnissä, sormenjälkien ottamisessa ja haastatteluissa, joilla pyritään edesauttamaan palautusoperaatioiden toimeenpanemiseksi tarvittavan tiedon hankintaa.

Rajaturvallisuusoperaatioihin osallistuvat rajaturvallisuusviranomaiset tekevät viranomaistoimivaltuuksin havaintoja ja kiinniottoja sekä keräävät todistusaineistoa rajat ylittävän rikollisuuden paljastamiseksi ja rikoksista epäiltyjen saattamiseksi syytteeseen. Kaikki jäsenvaltioiden rajavartijat ja muu henkilöstö, jotka osallistuvat EU:n rajaturvallisuusvirasto Frontexin koordinoimiin rajaturvallisuusoperaatioihin ovat ennen operatiivisiin toimiin osallistumistaan saaneet koulutusta asianomaisesta Euroopan unionin ja kansainvälisestä oikeudesta, myös perusoikeuksista, sekä kansainvälisen suojelun saatavuudesta. Lisäksi rajavartijoille annetaan ennen operaatioita ohjeet siitä, miten tunnistaa suojelua hakevat henkilöt ja ohjataan nämä kääntymään asiaankuuluvien tahojen puoleen. Eurooppalaisen rajavartijakoulutuksen yhteiset koulutusvaatimukset on laadittu Frontexin toimesta. Frontex kehittää näitä koulutusvaatimuksia edelleen ja tarjoaa jäsenvaltioiden kansallisten rajavartijoiden kouluttajille EU- tason koulutusta, jossa käsitellään myös rajaturvallisuusoperaatioiden kannalta merkityksellistä merioikeutta ja kansainvälisen suojelun saatavuutta. Edellä mainitut toimet voisivat tulla kyseeseen myös Suomen antaessa rajaturvallisuusapua yhteisvastuulausekkeen nojalla.

Tuen antamiseen osallistuva puolustusvoimien henkilöstö saisi kantaa virka-aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita vastaavasti kuin Frontex-operaation tai 15 d §:n mukaisen rajaturvallisuusavun antamiseen osallistuva rajavartiomies eli Frontex-operaation sääntöjen tai rajaturvallisuusapua pyytäneen EU-jäsenvaltion asettamien ehtojen mukaisesti. Puolustusvoimien henkilöstö voi kuitenkin käyttää kantamaansa virka-asetta ja muita voimankäyttövälineitä vain rajavartiolain 35 §:n 2 momentin nojalla tai jokaiselle kuuluvan hätävarjelu-oikeuden perusteella. Lain 35 §:n 2 momentin mukaan sillä, joka rajavartiomiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella tilapäisesti avustaa rajavartiomiestä tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun erittäin tärkeän ja kiireellisen Rajavartiolaitoksen tehtävän suorittamisessa, on oikeus rajavartiomiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin rajavartiomies toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa. Momentissa viitattaisiin rikoslain 4 luvun 4 §:n säännöksiin oikeudesta hätävarjeluun ja hätävarjeluun liioittelusta sekä rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentin ja 7 §:n säännöksiin voimakeinojen käytön liioittelusta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tuen pyytämisestä ja antamisesta päättämisestä. Silloin, kun kyse olisi merkitykseltään tai taloudelliselta arvoltaan vähäisestä kalustosta, kuten esimerkiksi lämpökameroista, päätöksentekomenettelyyn noudatettaisiin vastaavaa sääntelyä kuin 79 §:n mukaisen virka-avun pyytämisessä. Jos kyse olisi yhteisvastuulausekkeen mukaisesta tilanteesta taikka taloudellisesti erityisen merkittävästä avusta, tuen pyytämisestä puolustusvoimilta päättäisi sisäministeriö. Tällaisen tuen antamiseen liittyvään päätöksentekoon sovellettaisiin, mitä siitä säädetään puolustusvoimista annetun lain 12 §:n 2 momentissa. Asia voisi tulla ratkaistavaksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain mukaisessa menettelyssä, jos kyse olisi avusta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan nojalla, Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 42 artiklan 7 kohdan nojalla, siihen sisältyisi merkittäviä sotilaallisia voimavaroja, siihen voisi sisältyä sotilaallisten voimakeinojen käyttöä, joka olisi ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittävä, tai joka olisi laajakantoista ja periaatteellisesti tärkeää.

1.8 Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa

39 §. *Tietojen muu luovuttaminen ulkomaille.* Rajavartiolaitokseen ehdotetaan lisättäväksi uusi 15 d § rajaturvallisuusavun pyytamisestä ja antamisesta toiselta Euroopan unionin jäsenvaltiolta. Pykälä tulisi sovellettavaksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen yhteisvastuuta koskevan lausekkeen mukaisissa tilanteissa (SEUT 222). Tämän vuoksi pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 8 kohta, jonka mukaan Rajavartiolaitos voisi antaa rajavartiolaitain 15 d §:ssä tarkoitettua apua rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi antaville virkamiehille oikeuden käyttää sellaisia Rajavartiolaitoksen henkilökäistereitä, jotka ovat tarpeen Suomen esittämän avunpyynnön edellyttämien toimenpiteiden suorittamista varten. Käytännössä kyse olisi niistä henkilökäistereistä, jotka ovat tarpeen rajatarkastuksissa ja -valvonnassa. Virkamiehille annettaisiin käyttöoikeus vain sellaisiin tietoihin, jotka ovat tarpeen heille annettujen tehtävien suorittamiseksi. Sääntely vastaa pykälän 1 momentin 3 kohtaa, jossa säädetään oikeudesta luovuttaa tietoja Frontexin koordinoimiin operaatioihin osallistuville virkamiehille.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian samanaikaisesti hallituksen esitykseen laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta ja hallituksen esitykseen laeiksi puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta sisältyvien lakiehdotusten kanssa.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

3.1 Sotavarustein tapahtuvaa asevoiman käyttöä sisältävä tuki poliisille

Esityksessä ehdotetaan sääntelyä, jonka mukaan poliisilla olisi oikeus saada virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa, sotavarustein tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoiman käyttöä sisältävää tukea puolustusvoimilta poliisiin antaessa kansainvälistä apua terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi. Poliisilla olisi lisäksi oikeus saada rajavartiolaitain 77 a §:n mukaista sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua vastaavaa tukea Rajavartiolaitokselta toisen EU-jäsenvaltion merialueella tai talousvyöhykkeellä terroristisessa tarkoituksessa tehtyjen rikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi. Rajavartiolaitain sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinolla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa, sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

Näillä muutoksilla on tarkoitus toteuttaa Lissabonin sopimuksella vahvistettua EU-maiden solidaarisuutta erityisesti terrorismin torjunnassa. Terroritekojen vaikutukset ovat luonteeltaan rajat ylittäviä ja terrorismin torjunta on kaikkien valtioiden velvollisuus. Vakavimmat terroriteot saatetaan toteuttaa käyttämällä sellaisia välineitä, joiden torjumiseksi voidaan tarvita sotilaallisten voimakeinojen käyttöä. Ehdotus mahdollistaisi toisen EU-jäsenvaltion auttamisen terrorististen tekojen estämiseksi ja keskeyttämiseksi.

Ehdotetun sääntelyn mukaan Rajavartiolaitoksen sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö edellyttäisi toisen EU-jäsenvaltion nimenomaista pyyntöä. Puolustusvoimien sotavarustein tapahtuva voimakeinojen käyttö tapahtuisi apua pyytävän valtion suostumuksella. Tällaisten voimakeinojen käytön edellytyksenä olisi, että se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

HE 107/2016 vp

Rajavartiolaitoksen sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvan tuen antamiseen, päätöksentekoon ja muihin menettelyihin sovellettaisiin rajavartiolain 77 a—77 d §:ää. Puolustusvoimien sotavarusteiden tapahtuvan tuen antamiseen ja muihin menettelyihin sovellettaisiin poliisilain ehdotettua 9 luvun 2 a §:ää sekä hallituksen esityksessä (HE 94/2016 vp) ehdotettua puolustusvoimista annetun lain 12 ja 12 a §:ää.

Ehdotettu sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella ja sotavarusteella tapahtuva voimakeinojen käyttö merkitsee osin tuntuvaakin puuttumista perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 15 §:n 1 momentissa tarkoitettuun omaisuudensuojaan sekä 9 §:ssä tarkoitettuun liikkumisvapauteen. Ehdotetulla sääntelyllä on vaikutusta erityisesti seuraaviin Euroopan perusoikeuskirjassa määriteltyihin perusoikeuksiin: ihmisarvo (1 artikla), oikeus elämään (2 artikla), oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen (3 artikla) ja oikeus vapauteen ja turvallisuuteen (6 artikla). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

Rajavartiolain voimassa olevat säännökset Rajavartiolaitoksen sotilaallisia voimakeinoja sisältävästä virka-apusta poliisille terrorististen tekojen yhteydessä on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Perustuslakivaliokunta on myös arvioinut sotilaallisten voimakeinojen käyttöä puolustusvoimien poliisille antamana virka-apuna terrorististen rikosten yhteydessä. Perustuslakivaliokunta on todennut, että terrorismissa on kysymys yhteiskunnan perustoimintoja, oikeusjärjestystä sekä ihmisten henkeä, terveyttä ja turvallisuutta hyvin vakavasti vaarantavasta rikollisuudesta, jonka estämiselle ja keskeyttämiselle on perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävät ja hyvin painavat perusteet. Toiminnan poikkeuksellisen vakava luonne on otettava huomioon myös arvioitaessa sitä vastaan käytettävien keinojen oikeasuhtaisuutta. Terrorististen tekojen laatu voi ääritapauksessa puoltaa poikkeuksellisten voimakeinojen käyttämistä (PeVL 9/2014 vp, s. 2/II ja 3/I, PeVL 23/2005 vp, s. 2/I ja PeVL 10/2005 vp, s. 2/I).

Ehdotettu sääntely kokonaisuudessaan sisältää säännökset siitä, mitä sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tai sotavarusteiden tapahtuvalla voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan, kuka saa käyttää sitä ja millä edellytyksillä. Perusoikeuksien rajoituksen olennainen sisältö ilmenee suoraan laista. Sääntely täyttää siten lailla säätämisen ja tarkkarajaisuuden vaatimukset.

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella ja sotavarusteiden tapahtuva asevoiman käyttö on rajattu tarkoin määriteltyjen terrorismirikosten estämiseen ja keskeyttämiseen. Suhteellisuusvaatimuksen kannalta on olennaista, että tällaisten voimakeinojen käyttö on rajattu tilanteisiin, joissa se on välttämätöntä suuren ihmismäärän hengen tai terveyden suojaamiseksi välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta.

Ehdotettujen perusoikeusrajoitusten syyt ovat perusoikeuksien muodostaman kokonaisuuden kannalta hyväksyttävät. Ehdotetulla sääntelyllä suojataan toisia perusoikeuksia, ja sääntelyyn on terrorismin rajat ylittävien vaikutusten perusteella painava yhteiskunnallinen intressi eli terrorismirikosten estäminen ja keskeyttäminen.

Kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annettavan lain 4 §:n (HE 72/2016 vp) mukaisessa kiireellisyysmenettelyssä päätettävä kansainvälinen apu voisi sisältää sotilaallisten voimakeinojen käyttöä sellaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa se

on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan terrori-iskun torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Kyse olisi ennakollisesta avusta, jolla pyritään estämään vaikutuksiltaan laajamittaisen ja vakavan terrori-iskun toteutuminen. Kiireellisyysmenettely soveltuisi esityksen mukaan tilanteisiin, joissa on kyse avun antamisesta Suomen ja Euroopan unionin tai sen muiden jäsenvaltioiden kesken taikka Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.

Ehdotetun rajavartiolain 77 a §:n mukaan rajavartiolain 77 b §:n 1 momentin mukaista kiireellisyysmenettelyä voitaisiin soveltaa myös päätettäessä toiselle EU-jäsenvaltiolle annettavasta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvasta voimakeinojen käytöstä. Lain 77 b §:n 1 momentin mukaan kiireellisyysmenettelyssä päätöksen tekee sisäministeriö. Rajavartiolaitoksen poliisille antama sanottu tuki ei ole esityksessä laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta tarkoitettua sotilaallista voimakeinoapua (HE 72/2016 vp, s. 58). Kiireellisyysmenettelyn käyttäminen toisen EU-jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä annettavaan sanottuun asevoiman käyttöön on perusteltua ottaen huomioon perustuslain 1 §:n 3 momentin säännös Suomen jäsenyydestä Euroopan unionissa.

Edellä esitetyn perusteella ehdotusta ei ole hallituksen käsityksen mukaan pidettävä ongelmallisena perustuslain kannalta.

3.2 Täysivaltaisuus

Johdanto

Rajavartiolakiin ehdotetaan sisällytettäväksi uusi 35 e § ja 35 f §, joissa säänneltäisiin EU:n yhteisvastuulausekkeen perusteella Suomelle rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuuksista Suomen alueella. Poliisilain 9 luvun uuteen 9 c §:ään ehdotetaan siirrettäväksi Prüm-päätöksen täytäntöönpanolaista toisen EU-jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuuksia koskeva 2 §, johon tehtäisiin tarvittavat tarkennukset. Pykälässä säädettäisiin myös toisen EU-jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuuksista silloin, kun hän osallistuu Atlas-päätöksen nojalla toteutettavaan toimintaan. Lisäksi poliisilakiin otettaisiin säännökset vieraan valtion virkamiehen asemasta muussa kansainvälisessä yhteistyössä. Uuden 9 luvun 9 d §:n mukaan vieraan valtion virkamiehen osallistuessa uuden 9 b §:n nojalla käynnistettyyn avunantoon, eli muuhun kuin Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön, hänen toimivaltuuksiinsa sovellettaisiin uuden 9 c §:n säännöksiä.

Arvioinnin lähtökohdat

Vieraan valtion virkamiehen toimivaltuuksia Suomessa koskevat sääntelyehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 1 §:ssä ilmaistun Suomen täysivaltaisuuden kannalta. Täysivaltaisuusnäköksiä tulkittaessa lähtökohtana on ollut, että on otettava huomioon Suomen jäsenyys useissa kansainvälisissä järjestöissä ja erityisesti Euroopan unionissa (HE 1/1998 vp, s. 71—72, PeVL 36/2006 vp, s. 4/II ja PeVL 56/2006 vp, s. 2/II). Sellaiset kansainväliset velvoitteet, jotka ovat tavanomaisia nykyaikaisessa kansainvälisessä yhteistoiminnassa, ja jotka vain vähäisessä määrin vaikuttavat valtion täysivaltaisuuteen, eivät sellaisenaan ole ristiriidassa perustuslain täysivaltaisuutta koskevien säännösten kanssa (HE 1/1998 vp, s. 73/II - PeVL 38/2001 vp, s. 5/I).

Perustuslakivaliokunta on aiemmassa käytännössään katsonut, että esimerkiksi ulkorajojen valvonnan ja rajatarkastusten suorittamisen siirtäminen ylikansalliselle rajavartiolaitokselle merkitsee helposti puuttumista valtion täysivaltaisuuteen (PeVL 28/2002 vp, s. 2/I). Viimeaikaisessa käytännössään valiokunta on todennut, että arvioinnin perusteet ovat jossain määrin

HE 107/2016 vp

muuttuneet viime vuosina (PeVL 3/2016 vp). Valiokunnan mukaan ensinnäkin on otettava huomioon, että Lissabonin sopimus tuli voimaan 1.12.2009. Lissabonin sopimuksella poistettiin entisiin perussopimuksiin sisältynyt ns. pilarirakenne. Tämän mukaisesti ns. III pilarin muodostaneet poliisiyhteistyö ja oikeudellinen yhteistyö rikosoikeuden alalla siirtyivät selkeästi unionin toimivaltaan. Nykyisin vapauden turvallisuuden ja oikeuden aluetta (SEUT V osasto) koskevaa lainsäädäntöä annetaan unionilla olevan toimivallan perusteella. Lisäksi perustuslain 1 §:n 3 momenttiin on lisätty vuonna 2012 voimaan tulleella muutoksella nimenomainen maininta Suomen jäsenyydestä Euroopan unionissa (PeVL 3/2016 vp, s. 5). Lisäksi on huomattava, että perustuslain 94 ja 95 §:n säännöksiä täsmennettiin muun muassa sillä, mikä on Suomen täysivaltaisuuden kannalta merkittävää toimivallan siirtoa Euroopan unionille. Muutosta käsitellessään perustuslakivaliokunta huomautti, että toimivallan siirron merkittävyyttä tarkasteltaessa on otettava huomioon valiokunnan uudempi tulkintakäytäntö, jonka mukaan toimivaltajärjestelyjen vaikutusta on arvioitava aiempaa joustavammin ja väljemmin etenkin antamalla muodollisten seikkojen asemasta enemmän painoa siirrettävän toimivallan aineelliselle merkitykselle (PeVM 9/2010 vp).

Rajavartiolaki

Ehdotettu sääntely vastaisi rajavartiolain 35 a §:n mukaisia rajaturvallisuusvirastoasetuksen mukaisiin Frontexin koordinoimiin hankkeisiin ja kokeiluhankkeisiin Suomessa osallistuvan virkamiehen toimivaltuuksia. Toisin kuin Frontexin koordinoimissa operaatioissa, toimivaltuuksilla ei olisi perustaa unionilainsäädännössä, vaan toisen jäsenvaltion virkamiehen oikeudet ja velvollisuudet olisivat Suomen kansallisesti asettamia toiminnan ehtoja. Toisen jäsenvaltion virkamies voisi suorittaa tehtäviä ja käyttää toimivaltuuksia toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen ohjeiden mukaisesti. Voimakeinoja virkamies voisi käyttää vain toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa.

Nyt ehdotettu järjestely ei merkitse rajavalvontatehtävien siirtoa, eikä sitä muutoinkaan voida luonnehtia merkitykseltään huomattavaksi. Nyt ehdotettu järjestely toisen EU-jäsenvaltion virkamiehen toiminnasta Suomessa perustuisi Suomen tekemään avunpyyntöön ja olisi luonteelta tilapäistä. Ehdotettu järjestely ei tarkoita itsenäisesti käytettävien rajavalvonnan toimivaltuuksien antamista EU:lle tai toisen EU-jäsenvaltion virkamiehille Suomessa.

Toisen EU-jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuudet olisivat rajoitetut Schengenin rajasäännösten mukaisiin tehtäviin toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen ohjeiden mukaisesti. Voimakeinojen käyttäminen voisi tapahtua rajavartiolain mukaisesti ja vain toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa, edellyttäen, että virkamiehen kotijäsenvaltio on antanut siihen suostumuksen eikä oikeutta ole rajoitettu Suomen tekemässä avunpyynnössä.

Tällainen järjestely ei mahdollista itsenäisesti käytettävien toimivaltuuksien siirtämistä ulkomaisille rajavartioujoukoille. Näillä perusteilla hallitus katsoo, että järjestely olisi tavanomainen nykyaikaisessa kansainvälisessä yhteistoiminnassa ja vaikuttaisi vain vähäisessä määrin valtion täysivaltaisuuteen eikä näin ollen olisi sellaisenaan ristiriidassa perustuslain 1 §:n täysivaltaisuutta koskevien säännösten kanssa.

Poliisilaki

Poliisilakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan vieraan valtion virkamiehen osallistuessa muuhun kuin Prüm- tai Atlas-yhteistyöhön Suomen alueella, hänen toimivaltuuksiinsa sovelletaan sitä, mitä toimivaltuuksista on säädetty Prüm- ja Atlas-yhteistyön osalta. Lisäksi muuhun kuin Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön Suomessa osallistuva vieraan valtion virkamies rinnas-

tettaisiin tekemiensä rikosten tai häneen kohdistuvien rikosten suhteen suomalaisiin virkamiehiin.

Ehdotetun sääntelyn mukaan Prüm- ja Atlas-yhteistyöhön osallistuvalla vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä olisi Suomen alueella oikeus suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia toimivaltuuksia, jotka suomalainen poliisimies hänelle toimivaltansa nojalla osoittaa. Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä olisi oikeus suomalaisen poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia voimakeinoja, joita poliisimies toimivaltansa nojalla hänelle osoittaa. Toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voitaisiin antaa lähettävän valtion suostumuksella oikeus kantaa Suomen alueella aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita.

Sääntelyn tarkoituksena on panna täytäntöön Atlas-päätös. Päätöksen 3 artiklan mukaan apua antavan erityistoimintayksikön virkamiehet oikeutetaan toimimaan tukitehtävissä pyynnön esittävän jäsenvaltion alueella ja toteuttamaan kaikkia tarpeellisia toimia pyydetyn avun antamiseksi edellyttäen, että he toimivat pyynnön esittävän jäsenvaltion vastuulla, määräysvallassa ja johdolla sekä pyynnön esittävän jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti; sekä toimivat oman kansallisen lainsäädäntönsä mukaisten toimivaltuuksien rajoissa. Siviili- ja rikosoikeudellisten vastuukysymysten osalta noudatetaan Prümin sopimusta koskevan päätöksen 21 artiklan 4 ja 5 kohtien sekä 22 artiklan säännöksiä.

Atlas-päätöksen, ehdotetun täytäntöönpanosääntelyn sekä muita kansainvälisiä avun tilanteita koskevien säännösehdotusten nojalla vieraan valtion viranomaiset voisivat toimia myös Suomen alueella ja osin samalla tavalla kuin kansalliset viranomaiset päätöksen tarkoittamissa asioissa sekä käyttää tällöin Suomen oikeudenkäyttöpiiriin ja siellä oleskeleviin kohdistuvaa julkista valtaa. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että tällaistakin toimivaltaa voidaan tietyin edellytyksin antaa ulkomaan viranomaiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Oleellista on, että kyse on tilapäisestä viranomaisavusta, joka toteutetaan Suomen pyynnöstä. Edelleen oleellista on, että suomalainen poliisimies osoittaa vieraan valtion virkamiehelle toimivaltuudet ja voimankäyttöoikeudet, joita kaikkia hänen on käytettävä suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti. Myös voimankäyttövälineitä virkamies saa kantaa vain koitavaltionsa suostumuksella ja päällystöön kuuluvan poliisimiehen luvalla. Hän saa käyttää voimankäyttövälineitä vain tilanteissa, joissa suomalainen poliisimies toimivaltansa rajoissa yksittäistapauksessa hänet valtuuttaa.

Edellä mainittua toimintaa on hallituksen käsityksen mukaan pidettävä tavanomaisena ja myös kannatettavana kansainvälisenä yhteistyömuotona, joka vain vähäisessä määrin vaikuttaa valtion täysivaltaisuuteen.

3.3 Johtopäätökset

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esitys liittyy kiinteästi hallituksen esitykseen laiksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta sekä esitykseen puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta. Siksi hallituksen käsityksen mukaan on aiheellista, että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

poliisilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 2 luvun 17 §:n 4 momentti ja 9 luvun 10 §:n 1 momentin 4 kohta, sellaisena kuin niistä on ensin mainittu laissa 753/2014, sekä lisätään 9 lukuun uusi 2 a ja 9 a—9 h § sekä 9 luvun 10 §:n 1 momenttiin uusi 5 ja 6 kohta seuraavasti:

2 luku

Yleiset toimivaltuudet

17 §

Voimakeinojen käyttö

Poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella käyttää virkamiehen henkilökohtaisen aseensa käyttöä voimakkaampaa, sotavarustein tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoimaa terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi noudattaen puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettua lakia (781/1980) ja puolustusvoimista annettua lakia (551/2007). Poliisilla on oikeus rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää rajavartiolaitoksen (578/2005) 77 a §:ssä tarkoitettuja voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi noudattaen mainitun lain 77 a—77 d §:ää.

9 luku

Erinäiset säännökset

2 a §

Toisen viranomaisen tuki poliisille kansainvälistä apua annettaessa

Viranomainen voi antaa sisäministeriön pyynnöstä ja apua pyytävän valtion suostumuksella poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi kansainvälistä apua annettaessa poliisille sellaista tukea, johon asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Tukea voidaan pyytää vain, jos poliisin voimavarat ovat riittämättömät kansainvälisen avunantotehtävän suorittamiseen tai jos siihen tarvitaan poliisilta puuttuvaa erityishenkilöstöä tai -välineistöä.

Tukea antavan virkamiehen tulee toimia tehtävän suorittamista johtavan poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaan ja niiden toimivaltuuksien puitteissa, joihin poliisimies hänet 9 e §:n mukaisesti valtuuttaa. Tukea antavalla virkamiehellä on erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeel-

lisiä voimakeinoja, joihin poliisimies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Tuki voi sisältää virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa, sotavarusteiden tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoiman käyttöä tai rajavartiolaiton 77 a §:ssä tarkoitettua voimakeinojen käyttöä rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Tukea antavan virkamiehen siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen sovelletaan 9 f §:ää.

Poliisi vastaa tukitilanteen turvallisen suorittamisen kannalta tarpeellisesta yleisjohdosta ja osapuolten välisten toimintojen yhteensovittamisesta sekä työturvallisuusjärjestelyistä.

Sisäministeriö voi erityisestä syystä, apua pyytävän valtion suostumuksella, pyytää toista viranomasta antamaan poliisille tukea poliisitehtävän suorittamiseksi kansainvälisessä avunantotilanteessa ilman suomalaisen poliisimiehen läsnäoloa. Tällöin tuki ei voi sisältää voimakeinojen käyttöä. Tukea antavan virkamiehen tulee noudattaa tehtävän suorittamista johtavan vastaanottavan valtion virkamiesten määräyksiä ja ohjeita. Vieraan valtion alueella tukea antavan virkamiehen toimivaltuuksiin ja siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen sovelletaan, mitä 9 e ja 9 f §:ssä säädetään poliisin toimivaltuuksista sekä siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuusta.

Sisäministeriö päättää 1 ja 4 momentissa tarkoitettua tuen pyytämistä toiselta viranomaiselta. Tuen antamista koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

9 a §

Päätöksenteko Prüm- ja Atlas-yhteistyössä

Poliisihallitus päättää:

1) rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi annetun neuvoston päätöksen 2008/615/YOS, jäljempänä *Prüm-päätös*, 5 luvussa tarkoitettua yhteistyön (*Prüm-yhteistyö*) käynnistämistä Suomen alueella ja osallistumisesta vieraan valtion pyynnöstä tämän alueella tapahtuvaan yhteistyöhön;

2) yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin erityistoimintayksiköiden välillä annetussa neuvoston päätöksessä 2008/617/YOS, jäljempänä *Atlas-päätös*, tarkoitettua erityistoimintayksikön avun antamisesta toiselle jäsenvaltiolle tai avun pyytämistä toiselta jäsenvaltiolta.

Poliisihallituksen on viipymättä ilmoitettava 1 momentissa tarkoitettua yhteistyön vireilletulosta ja päätöksestä käynnistää yhteistyö sisäministeriölle. Sisäministeriö voi päättää aloitetun yhteistyön tai avun jatkamisesta tai lopettamisesta.

Päätöksen Prüm-yhteistyön käynnistämisestä tai Atlas-päätöksessä tarkoitettua avun antamisesta tai pyytämistä tekee sisäministeriö, jos asialla on erityistä merkitystä Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta.

Mitä 1—3 momentissa säädetään päätöksenteosta, sovelletaan myös Belgian kuningaskunnan, Saksan liittotasavallan, Espanjan kuningaskunnan, Ranskan tasavallan, Luxemburgin suurherttuakunnan, Alankomaiden kuningaskunnan ja Itävallan tasavallan välillä rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin, rajat ylittävän rikollisuuden ja laittoman muuttoliikkeen torjumiseksi tehdyn sopimuksen (SopS 53 ja 54/2007), jäljempänä *Prüm-sopimus*, 17, 25 ja 27 artiklan nojalla tapahtuvan yhteistyön käynnistämiseen.

Sen lisäksi, mitä päätöksenteosta 1—4 momentissa säädetään, päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

9 b §

Kansainvälisen avun antaminen tai vastaanottaminen muissa tilanteissa

Poliisi on vastuuviranomainen poliisin toimialaan kuuluvassa kansainvälisen avun antamisessa ja vastaanottamisessa.

Jollei muusta laista, Euroopan unionin lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu, sisäministeriö voi vieraan valtion pyynnöstä päättää muusta kuin 9 a §:ssä säädetystä poliisin toimialaan kuuluvasta avun antamisesta apua pyytävälle valtiolle. Sisäministeriö voi vastaavasti pyytää poliisin toimialaan kuuluvaa apua vieraalta valtiolta. Päätöksessä on määriteltävä avun sisältö, virkamiesten toimivaltuudet sekä virkamiehille sallitut aseet, ammuksiset, voimankäyttövälaineet ja muut varusteet. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä päätöksen sisällöstä.

Poliisin toimialaan kuuluvaa 2 momentissa tarkoitettua apua voidaan antaa tai pyytää, jos siinä on kyse yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä, rikosten torjumisesta, terrorismin uhan torjumisesta tai ihmisen henkeen taikka terveyteen kohdistuvan välittömän vaaran torjumisesta taikka jos avun antaminen tai pyytäminen on Suomen, apua pyytävän valtion tai Euroopan unionin sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan uhan vuoksi perusteltua.

Sen lisäksi, mitä päätöksenteosta 2 momentissa säädetään, päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

9 c §

Vieraan valtion virkamiehen toimivaltuudet Prüm- ja Atlas-yhteistyössä Suomen alueella

Prüm-päätöksen 17 ja 18 artiklassa, Prüm-sopimuksen 17, 25 ja 27 artiklassa sekä Atlas-päätöksen 3 artiklassa tarkoitettuun toimintaan osallistuessaan vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on Suomen alueella oikeus suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia toimivaltuuksia, joita suomalainen poliisimies hänelle toimivaltansa nojalla osoittaa. Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus suomalaisen poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia voimakeinoja, joita poliisimies toimivaltansa nojalla hänelle osoittaa.

Mitä 1 momentissa säädetään suomalaisesta poliisimiehestä, sovelletaan myös suomalaiseen rajavartiomieheen tai tullimieheen, joka johtaa momentissa tarkoitettua Prüm-päätöksen nojalla tapahtuvaa toimintaa.

Vieraan valtion 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan tai tehtävään osallistuvalla toimivaltaisella virkamiehelle voidaan antaa lähettävän valtion suostumuksella oikeus kantaa Suomen alueella aseita, ammuksia ja muita voimankäyttövälaineita ja varusteita.

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus käyttää voimankäyttövälainettä vain jos suomalainen poliisimies tai Prüm-päätöksessä tarkoitettun toiminnan osalta myös rajavartiomies tai tullimies toimivaltansa rajoissa yksittäistapauksessa hänet siihen valtuuttaa.

Vieraan valtion toimivaltaiseen virkamieheen, joka käyttää suomalaisen virkamiehen valtuuttamana voimakeinoja tai turvautuu hätävarjeluuun, sovelletaan 2 luvun 17 §:n 1 ja 2 momenttia. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä sekä hätävarjelen liioittelusta 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä.

9 d §

Vieraan valtion virkamiehen asema muissa tilanteissa Suomen alueella

Vieraan valtion virkamiehen osallistuessa 9 b §:n nojalla käynnistettyyn avunantoon Suomen alueella, hänen toimivaltuuksiin sovelletaan 9 c §:ää.

Vieraan valtion virkamiehelle voidaan lähettävän valtion suostumuksella antaa oikeus käyttää apua antaessaan kansallista virkapukuaan.

Vieraan valtion virkamies, joka antaa Suomen pyynnöstä Suomen alueella poliisille apua, rinnastetaan tekemiensä rikosten tai häneen kohdistuvien rikosten osalta suomalaisiin virkamiehiin ja on omassa valtiossaan sovellettavan virkasuhdelainsäädännön alainen.

Mitä laissa säädetään valtion velvollisuudesta korvata virkamiehen aiheuttama vahinko, sovelletaan myös vieraan valtion viranomaisen Suomen pyynnöstä Suomen alueella poliisille antaman avun yhteydessä aiheuttamaan vahinkoon.

Edellä 1—4 momenttia sovelletaan, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu.

9 e §

Poliisimiehen toimivaltuudet kansainvälistä apua annettaessa

Poliisimiehen suorittaessa tässä laissa tarkoitettua virkatehtävää Suomen alueen ulkopuolella hänen toimivaltuuksiinsa sovelletaan Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä sovellettavia säännöksiä. Poliisimiehen toimivaltuudet eivät ylittä niitä toimivaltuuksia, jotka apua vastaanottava valtio hänelle antaa.

Poliisimiehen suorittaessa tehtävää Suomen alueen ulkopuolella siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain (1287/2004) nojalla hänen toimivaltuuksiinsa sovelletaan mainittua lakia.

9 f §

Poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellinen vastuu kansainvälistä apua annettaessa

Poliisimieheen, joka suorittaa Suomen alueen ulkopuolella tässä laissa tarkoitettua virkatehtävää, sovelletaan poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu.

9 g §

Poliisimiehen oikeudellinen asema kansainvälistä apua annettaessa

Poliisimiehen virkavelvollisuuksiin ja oikeuksiin hänen suorittaessaan tässä laissa tarkoitettua virkatehtävää Suomen alueen ulkopuolella sovelletaan samoja säännöksiä ja määräyksiä kuin Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä. Virkamiesasemaan kuuluvista eduista säädetään virkaehtosopimuksissa.

9 h §

Valtuuskirja

Poliisihallitus antaa 9 a ja 9 b §:ssä tarkoitettuun avun antamiseen Suomessa osallistuvalla vieraan valtion virkamiehelle määräaikaisen valtuuskirjan, josta ilmenee virkamiehen toimivalta. Valtuuskirjassa tulee lisäksi olla virkamiehen nimi, kansalaisuus, virka-asema ja valokuva. Virkamiehen on pidettävä valtuuskirja mukanaan ja esitettävä se pyydettyä. Valtuuskirja on palautettava Poliisihallitukselle avun antamisen päätyttyä.

10 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää:

-
- 4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä;
 - 5) Prüm-päätöksen ja Prüm-sopimuksen tarkoittamista toimivaltaisista viranomaisista ja virkamiehistä sekä kansallisista yhteys- ja koordinaatiopisteistä;
 - 6) Atlas-päätöksen 1 artiklan täytäntöönpanojärjestelyiden sisällöstä.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

Rajatyöttävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatyöttävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta annetun lain 2 ja 4 §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan Rajatyöttävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatyöttävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta annetun lain (1207/2011) 2 ja 4 §.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

poliisin hallinnosta annetun lain 15 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 873/2011 ja 1165/2013, siitä lailla 1165/2013 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti seuraavasti:

15 a §

Poliisivaltuudet

Poliisimiehellä on kansainvälisiä tehtäviä suorittaessaan poliisilaissa tai muussa laissa säädettyt valtuudet.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 4 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 522/2005, ja
muutetaan 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 522/2005 seuraavasti:

4 §

Virka-apu voi sisältää virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoiman käyttöä, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

ampuma-ase lain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ampuma-ase lain (1/1998) 17 §:n 2 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1209/2011, sekä
lisätään 17 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 1209/2011, uusi 4—6 kohta seuraavasti:

17 §

Soveltamisalaa koskevat poikkeukset

Tämä laki ei myöskään koske:

3) rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi annetun neuvoston päätöksen 2008/615/YOS 17 ja 19 artiklan nojalla Suomen alueella toimiville toisen jäsenvaltion toimivaltaisille virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa;

4) yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välillä annetun neuvoston päätöksen 2008/617/YOS 3 artiklan perusteella Suomen alueella toimiville jäsenvaltioiden virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa;

5) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan perusteella käynnistetyn yhteistyön johdosta Suomen alueella toimiville jäsenvaltioiden virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa;

6) poliisilain (872/2011) 9 b §:n nojalla käynnistetyn kansainvälisen yhteistyön johdosta Suomen alueella toimiville vieraiden valtioiden virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

pelastuslain 38 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pelastuslain (379/2011) 38 § seuraavasti:

38 §

Kansainvälinen pelastustoiminta

Sen lisäksi, mitä valtioiden välillä on sovittu, sisäministeriö voi Euroopan unionin, toisen valtion tai kansainvälisen järjestön esittämän pyynnön perusteella päättää pelastustoimeen kuuluvan avun antamisesta ulkomaille, jos avun antaminen ihmisten, ympäristön tai omaisuuden turvaamiseksi on perusteltua. Sisäministeriö voi myös pyytää tarvittaessa pelastustoimeen kuuluvaa kansainvälistä apua Euroopan unionilta, toiselta valtiolta tai kansainväliseltä järjestöltä.

Sen lisäksi, mitä päätöksenteosta 1 momentissa säädetään, päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

Ulkomaille annettavalla pelastustoimeen kuuluvalla avulla tarkoitetaan 32 §:ssä tarkoitettuisa pelastustoimintaan kuuluvissa tehtävissä avustamista sekä asiantuntijoiden, muodostelmien ja materiaaliavun toimittamista ihmisen tai luonnon aiheuttamissa katastrofitilanteissa sekä unionin pelastuspalvelumekanismista annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksessä (1313/2013/EU) tarkoitettuja toimia.

Suomeen vastaanotettavalla pelastustoimeen kuuluvalla avulla tarkoitetaan materiaaliapua ja kansainvälisten pelastustoimen asiantuntijoiden ja muodostelmien antamaa apua suomalaiselle toimivaltaiselle pelastusviranomaiselle 32 §:n mukaisissa pelastustoimintaan kuuluvissa tehtävissä. Suomeen vastaanotettavan pelastustoimeen kuuluvan avun osalta noudatetaan lisäksi, mitä Suomen ja apua antavan valtion välillä on valtiosopimuksin sovittu ja unionin pelastuspalvelumekanismista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöstä (1313/2013/EU).

Pelastustoimeen kuuluvan avun antamiseen osallistuvan suomalaisen henkilöstön palvelusuhteesta ja henkilöstön asemasta avustustoiminnassa säädetään siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa (1287/2004).

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

7.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolain (578/2005) 1 §:n 3 momentti, 4 §, 12 §:n 2 momentti, 15 c §, 28 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohta, 33 §, 77 §:n otsikko sekä 2 ja 3 momentti ja 77 a §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 3 momentti, 4 §, 12 §:n 2 momentti, 15 c § ja 28 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohta laissa 478/2010 ja 33 §, 77 §:n otsikko sekä 2 ja 3 momentti ja 77 a § laissa 749/2014, sekä lisätään lakiin uusi 15 d, 35 e—35 h ja 79 a § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Sisärajasta, ulkorajasta, rajanylityspaikasta, rajavalvonnasta, rajojen valvonnasta ja rajatar-
kastuksesta säädetään henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä
(Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU)
2016/399, jäljempänä *Schengenin rajasäännöstö*. Tässä laissa säädetään mainitun asetuksen
edellyttämistä kansallisista tehtävistä ja toimivaltuuksista sekä päätöksentekojärjestyksestä ra-
javartiolaitoksessa.

4 §

Rajavartiolaitoksen toiminnan alueellinen kohdentuminen

Rajavartiolaitos toimii siellä, missä se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämi-
seksi, rajavalvonnan suorittamiseksi taikka rajavartiolaitokselle säädettyjen sotilaallisen
maanpuolustuksen tehtävien suorittamiseksi perusteltua, sekä merialueella ja Suomen talous-
vyöhykkeestä annetussa laissa (1058/2004) tarkoitetulla talousvyöhykkeellä. Muualla rajavar-
tiolaitos toimii vain, jos se on tarpeen sen lakisääteisen tehtävän loppuun saattamiseksi, virka-
avun antamiseksi taikka tuen antamiseksi toiselle suomalaiselle viranomaiselle.

Rajavartiolaitos osallistuu rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja
rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi annetun neuvoston päätöksen 2008/615/YOS 5 luvun
mukaiseen yhteistyöhön (*Prüm-yhteistyö*) ja yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroo-
pan unionin jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välillä annetun neuvoston päätöksen
2008/617/YOS mukaiseen yhteistyöhön (*Atlas-yhteistyö*).

12 §

Rajanylityspaikat

Sisäministeriö huolehtii Schengenin rajasäännöstön 5 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa
ja 39 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetun rajanylityspaikkaluettelon toimittamisesta
Euroopan komissiolle.

15 c §

Rajavartiolaitoksen osallistuminen kansainväliseen tehtävään sekä teknisen tai operatiivisen avun pyytäminen

Rajavartiolaitos päättää osallistumisesta muuhun kuin 15 b §:ssä tarkoitettuun Rajaturvallisuusviraston koordinoimaan tehtävään, näihin tehtäviin liittyvän teknisen avun antamisesta, rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 artiklassa tarkoitetun lisäavun pyytamisestä sekä osallistumisesta muuhun kuin 15 d §:ssä tarkoitettuun kansainväliseen tehtävään.

Rajavartiolaitoksen päällikkö päättää rajavartiolaitoksen osallistumisesta Prüm- ja Atlas -yhteistyöhön.

Päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisesta ja pyytämisestä säädetään lisäksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

Rajavartiolaitoksen kansainvälisessä tehtävässä antamasta teknisestä tai operatiivisesta avusta voidaan periä valtion maksuperustelaisissa (150/1992) tarkoitettua omakustannusarvoa alhaisempi maksu, joka vastaa avun antamisesta rajavartiolaitokselle aiheutuneita lisäkustannuksia.

15 d §

Rajaturvallisuusavun pyytäminen ja antaminen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklassa tarkoitettussa tilanteessa

Rajavartiolaitos on vastuuviranomainen Suomen vastaanottaessa apua rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi (rajaturvallisuusapu) osana Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa ei tulisi sovellettavaksi rajaturvallisuusvirastoasetuksen mukaiset toimet.

Rajavartiolaitos voi antaa rajaturvallisuusapua Euroopan unionin jäsenvaltiolle osana Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa ei tulisi sovellettavaksi rajaturvallisuusvirastoasetuksen mukaiset toimet.

Päätöksenteosta rajaturvallisuusavun pyytämisestä tai antamisesta säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

28 §

Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitettujen rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

3) suorittaa Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 2 kohdassa mainitut vähimmäistarkastukseen kuuluvat toimenpiteet;

4) suorittaa kolmansien maiden kansalaisille Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 3 kohdassa mainitut perusteelliseen maahantulotarkastukseen ja perusteelliseen maastalähtötarkastukseen sekä perusteelliseen lisätarkastukseen kuuluvat toimenpiteet;

33 §

Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä, 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi

HE 107/2016 vp

ja erityistilanteiden hoitamiseksi, Prüm- ja Atlas -yhteistyössä sekä merenkulun turvatoimilaissa tarkoitettua rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetty toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 6 §:n 3 momentissa ja 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

35 e §

Rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen

Schengenin rajasäännösten perusteella toimivaltaisella Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehellä on hänen antaessaan 15 d §:n 1 momentissa tarkoitettua rajaturvallisuusapua rajavartiolaitokselle sen vastuulla olevassa tehtävässä tässä laissa rajavartiomiehelle säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti lukuun ottamatta 14 artiklan mukaista päätöstä evätä maahanpääsyä. Mainitulla virkamiehellä on 35 §:n 1 ja 4 momentissa säädetty oikeus voimakeinojen käyttämiseen toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa, jos hänen kotijäsenvaltionsa on antanut siihen suostumuksen eikä oikeutta ole rajoitettu Suomen tekemässä avunpyynnössä. Hätävarjelun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Virkamiehellä on kotijäsenvaltionsa suostumuksella oikeus kantaa Suomen alueella virka-aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita. Sallitut virka-aseet, ammukset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet on ilmoitettava Suomen tekemässä avunpyynnössä.

35 f §

Rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen muut oikeudet ja velvollisuudet

Sisäministeriö antaa 15 d §:n 1 momentissa tarkoitetun rajaturvallisuusavun antamiseen Suomessa osallistuvalla Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle määräaikaisen valtuuskirjan, josta ilmenee virkamiehen toimivalta. Valtuuskirjassa tulee lisäksi olla virkamiehen nimi, kansalaisuus, virka-asema ja valokuva. Virkamiehen on pidettävä valtuuskirja mukanaan ja esitettävä se pyydettyä. Valtuuskirja on palautettava sisäministeriölle avun antamisen päätyttyä.

Virkamiehen on käytettävä tehtäviä suorittaessaan omaa virkapukuaan, jollei toimivaltainen suomalainen virkamies toisin määrää.

Virkamies rinnastetaan tekemiensä rikosten, häneen kohdistuvien rikosten sekä aiheuttamiensa vahinkojen osalta suomalaisiin virkamiehiin. Jos virkamiehen aiheuttama vahinko johtuu vakavasta laiminlyönnistä taikka tahallisuudesta, virkamiehen kotijäsenvaltiota voidaan vaatia korvaamaan kokonaan tai osittain vahingon perusteella maksetut vahingonkorvaukset. Virkamies on kotijäsenvaltiossaan sovellettavan kurinpito- ja virkasuhdelainsäädännön alainen.

Virkamiehen oikeudesta käyttää rajavartiolaitoksen henkilörekistereitä säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

35 g §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen rajaturvallisuusapua annettaessa

Rajavartiomiehellä on antaessaan rajaturvallisuusapua tässä laissa säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion pyynnöstä. Toimivaltuudet eivät ylittäviä niitä toimivaltuuksia, mitä apua vastaanottava jäsenvaltio hänelle antaa.

Lisäksi rajavartiomiehellä on 35 §:n 1 ja 4 momentissa ja tämän lain nojalla annetuissa säännöksissä säädetty oikeus käyttää sellaisia tehtävän kannalta tarpeellisia ja puolustettavia voimakeinoja, jotka ovat apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisia, jollei vastaanottava jäsenvaltio rajoita niitä.

Rajavartiomiehellä on oikeus käyttää apua antaessaan omaa virkapukuaan sekä kantaa mukanaan virka-aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita, jollei vastaanottava jäsenvaltio toisin määrää.

35 h §

Rajavartiomiehen oikeudellinen asema Suomen alueen ulkopuolella

Rajavartiomiehen virkavelvollisuuksiin ja oikeuksiin hänen toimiessaan 15 b—15 d §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä Suomen alueen ulkopuolella sovelletaan samoja säännöksiä ja määräyksiä kuin Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä, jollei vastaanottava valtio rajoita oikeuksia Euroopan unionin tai kansainvälisen sopimuksen perusteella. Virkamiesasemaan kuuluvista eduista säädetään virkaehtosopimuksissa.

77 §

Rajavartiolaitoksen antama virka-apu ja tuki

Rajavartiolaitos on velvollinen antamaan pelastusviranomaiselle, poliisille, Tullille ja puolustusvoimille virka-apua, joka edellyttää sellaisen rajavartiolaitokselle kuuluvan kaluston, henkilövoimavarojen tai erityisasiantuntijapalvelujen käyttöä, jota mainituilla viranomaisilla ei sillä hetkellä ole käytettävissään. Rajavartiolaitos voi antaa pelastusviranomaiselle, poliisille ja Tullille sisällöltään virka-apua vastaavaa tukea Suomen alueen ulkopuolella niiden toimialaan kuuluvassa tehtävässä. Virka-avun ja tuen antamisen edellytyksenä on, että se ei vaaranna rajavartiolaitokselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Virka-avun antamisesta päättää hallintoyksikön päällikkö tai hallintoyksikössä tähän tehtävään kirjallisesti määrätty vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Esitutkintaa tai pakkokeinoja koskevan virka-avun antamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Suomen alueen ulkopuolella annettavasta tuesta päättää rajavartiolaitoksen päällikkö. Jos kyse on sisäisen turvallisuuden kannalta erityisen merkittävästä tuesta Suomen alueen ulkopuolella, asiasta päättää sisäministeriö. Päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisesä säädetään lisäksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

77 a §

Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisille merialueella

Poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitokselta Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Poliisilla on oikeus saada sisällöltään 1 momentissa tarkoitettua virka-apua vastaavaa tukea toimiessaan Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä jäsenvaltion pyynnöstä sellaisessa poliisin toimialaan kuuluvassa tehtävässä, joka perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen, Euroopan unionin lainsäädännössä tai Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa määriteltujen terrorististen tekojen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö edellyttää, että se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Voimakeinojen on oltava apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja pyynnön mukaisia. Tukeen sovelletaan, mitä tässä pykälässä ja 77 b—77 d §:ssä säädetään virka-avusta.

Rajavartiolaitoksella on poliisin johdolla oikeus sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvien voimakeinojen käyttöön rajavartiolaitoksen avustaessa poliisia terrorismirikoksen estämisessä tai keskeyttämisessä 1 ja 2 momentin mukaisissa tilanteissa.

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

Voimakeinojen on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen, käytettävissä oleviin voimavaroihin sekä muihin tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttaviin seikkoihin. Erityisesti on otettava huomioon sivullisten oikeudet ja heidän turvallisuutensa. Ennen voimakeinojen käyttöä on niiden käytöstä mahdollisuuksien mukaan varoitettava.

Poliisi päättää tässä pykälässä tarkoitettujen voimakeinojen käyttämisestä ja johtaa niiden käyttöä. Voimakeinoja saa käyttää vain rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palveleva rajavartiomies. Voimakeinojen käytöstä säädetään poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momentissa. Hätävarjeluun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

79 a §

Puolustusvoimien tuki rajavartiolaitokselle kansainvälistä apua annettaessa

Puolustusvoimat voi antaa rajavartiolaitokselle sen tehtävän suorittamiseksi virka-apua vastaavaa tukea toisen valtion alueella 15 b ja 15 d §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Tukeen eivät kuulu sotilaalliset voimakeinot eivätkä rajavartiomiehen toimivaltuudet. Sivullisen oikeudesta välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen rajavartiomiehen ohjauksessa säädetään 35 §:n 2 momentissa ja oikeudesta hätävarjeluun rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Hätävarjeluun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä sekä voimakeinojen käytön liioittelusta 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Tuen pyytämisestä puolustusvoimilta säädetään 79 §:n 3 momentissa. Jos kyse on 15 d §:n mukaiseen rajaturvallisuusapuun liittyvästä tuesta taikka taloudellisesti erityisen merkittävästä tuesta, tuen pyytämisestä puolustusvoimilta päättää kuitenkin sisäministeriö. Sisäministeriön

HE 107/2016 vp

pyytämän tuen antamisesta päätetään noudattaen puolustusvoimista annetun lain 12 §:n 2 momentissa säädettyä menettelyä. Päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään lisäksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 39 §:n 1 momentin 7 kohta ja
lisätään 39 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1182/2013, uusi 8 kohta seuraavasti:

39 §

Tietojen muu luovuttaminen ulkomaille

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilökäsiteltyjä tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona:

7) yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyssä yleis-sopimuksessa määrätyt edellytykset täyttävän valtion rajavalvontaa ja rajatarkastuksia suorittaville viranomaisille rajavalvonnan ja rajatarkastusten suorittamista varten;

8) rajavartiolaiton 15 d §:n 1 momentissa tarkoitettua rajaturvallisuusapua antavalle Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle Suomen esittämän avunpyynnön edellyttämien toimenpiteiden suorittamista varten.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____ .

Helsingissä 22 päivänä kesäkuuta 2016

Pääministeri

Juha Sipilä

Sisäministeri Petteri Orpo

1.

Laki**poliisilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 2 luvun 17 §:n 4 momentti ja 9 luvun 10 §:n 1 momentin 4 kohta, sellaisena kuin niistä on ensin mainittu laissa 753/2014, sekä
lisätään 9 lukuun uusi 2 a ja 9 a—9 h § sekä 9 luvun 10 §:n 1 momenttiin uusi 5 ja 6 kohta seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 luku

2 luku

Yleiset toimivaltuudet**Yleiset toimivaltuudet**

17 §

17 §

*Voimakeinojen käyttö**Voimakeinojen käyttö*

Poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella sekä Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980) ja rajavartiolaitain (578/2005) 77 a—77 d §:ssä säädetään.

Poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella käyttää virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa, sotaväesteen tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoimaa terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi noudattaen puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettua lakia (781/1980) ja puolustusvoimista annettua lakia (551/2007). Poliisilla on oikeus rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää rajavartiolaitain (578/2005) 77 a §:ssä tarkoitettuja voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi noudattaen mainitun lain 77 a—77 d §:ää.

9 luku

9 luku

Erinäiset säännökset**Erinäiset säännökset**

2 a §

Toisen viranomaisen tuki poliisille kansain-

välistä apua annettaessa

Viranomainen voi antaa sisäministeriön pyynnöstä ja apua pyytävän valtion suostumuksella poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi kansainvälistä apua annettaessa poliisille sellaista tukea, johon asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Tukea voidaan pyytää vain, jos poliisin voimavarat ovat riittämättömät kansainvälisen avunanto-tehtävän suorittamiseen tai jos siihen tarvitaan poliisilta puuttuvaa erityishenkilöstöä tai -välineistöä.

Tukea antavan virkamiehen tulee toimia tehtävän suorittamista johtavan poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaan ja niiden toimivaltuuksien puitteissa, joihin poliisimies hänet 9 e §:n mukaisesti valtuuttaa. Tukea antavalla virkamiehellä on erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin poliisimies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Tuki voi sisältää virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa, sotavarusteiden tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuva asevoiman käyttöä tai rajavartiolain 77 a §:ssä tarkoitettua voimakeinojen käyttöä rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettujen rikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmällä keinoilla. Tukea antavan virkamiehen siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen sovelletaan 9 f §:ää.

Poliisi vastaa tukitilanteen turvallisen suorittamisen kannalta tarpeellisesta yleisjohdosta ja osapuolten välisten toimintojen yhteensovittamisesta sekä työturvallisuusjärjestelyistä.

Sisäministeriö voi erityisestä syystä, apua pyytävän valtion suostumuksella, pyytää toista viranomaista antamaan poliisille tukea poliisitehtävän suorittamiseksi kansainvälisessä avunantotilanteessa ilman suomalaisen poliisimiehen läsnäoloa. Tällöin tuki ei voi sisäl-

tää voimakeinojen käyttöä. Tukea antavan virkamiehen tulee noudattaa tehtävän suorittamista johtavan vastaanottavan valtion virkamiesten määräyksiä ja ohjeita. Vieraan valtion alueella tukea antavan virkamiehen toimivaltuuksiin ja siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen sovelletaan, mitä 9 e ja 9 f §:ssä säädetään poliisin toimivaltuuksista sekä siviili- ja rikosoikeudellisesta vastuusta.

Sisäministeriö päättää 1 ja 4 momentissa tarkoitetun tuen pyytämisestä toiselta viranomaiselta. Tuen antamista koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

9 a §

Päätöksenteko Prüm- ja Atlas-yhteistyössä

Poliisihallitus päättää:

1) rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi annetun neuvoston päätöksen 2008/615/YOS, jäljempänä Prüm-päätös, 5 luvussa tarkoitetun yhteistyön (Prüm-yhteistyö) käynnistämisestä Suomen alueella ja osallistumisesta vieraan valtion pyynnöstä tämän alueella tapahtuvaan yhteistyöhön;

2) yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin erityistoimintayksiköiden välillä annetussa neuvoston päätöksessä 2008/617/YOS, jäljempänä Atlas-päätös tarkoitetun erityistoimintayksikön avun antamisesta toiselle jäsenvaltiolle tai avun pyytämisestä toiselta jäsenvaltiolta.

Poliisihallituksen on viipymättä ilmoitettava 1 momentissa tarkoitetun yhteistyön vireilletulosta ja päätöksestä käynnistää yhteistyö sisäministeriölle. Sisäministeriö voi päättää aloitetun yhteistyön tai avun jatkamisesta tai lopettamisesta.

Päätöksen Prüm-yhteistyön käynnistämisestä tai Atlas-päätöksessä tarkoitetun avun antamisesta tai pyytämisestä tekee sisäministeriö, jos asialla on erityistä merkitystä Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta.

Mitä 1—3 momentissa säädetään päätöksenteosta, sovelletaan myös Belgian kuningaskunnan, Saksan liittotasavallan, Espanjan kuningaskunnan, Ranskan tasavallan, Lu-

xemburgin suurherttuakunnan, Alankomaiden kuningaskunnan ja Itävallan tasavallan välillä rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin, rajat ylittävän rikollisuuden ja laittoman muuttoliikkeen torjumiseksi tehdyn sopimuksen (SopS 53 ja 54/2007), jäljempänä Prüm-sopimus, 17, 25 ja 27 artiklan nojalla tapahtuvan yhteistyön käynnistämiseen.

Sen lisäksi, mitä päätöksenteosta 1—4 momentissa säädetään, päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

9 b §

Kansainvälisen avun antaminen tai vastaanottaminen muissa tilanteissa

Poliisi on vastuuviranomainen poliisin toimialaan kuuluvassa kansainvälisen avun antamisessa ja vastaanottamisessa.

Jollei muusta laista, Euroopan unionin lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu, sisäministeriö voi vieraan valtion pyynnöstä päättää muusta kuin 9 a §:ssä säädetystä poliisin toimialaan kuuluvasta avun antamisesta apua pyytävälle valtiolle. Sisäministeriö voi vastaavasti pyytää poliisin toimialaan kuuluvaa apua vieraalta valtiolta. Päätöksessä on määriteltävä avun sisältö, virkamiesten toimivaltuudet sekä virkamiehille sallitut aseet, ammukset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä päätöksen sisällöstä.

Poliisin toimialaan kuuluvaa 2 momentissa tarkoitettua apua voidaan antaa tai pyytää, jos siinä on kyse yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä, rikosten torjumisesta, terrorismin uhan torjumisesta tai ihmisen henkeen taikka terveyteen kohdistuvan välittömän vaaran torjumisesta taikka jos avun antaminen tai pyytäminen on Suomen, apua pyytävän valtion tai Euroopan unionin sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan uhan vuoksi perusteltua.

Sen lisäksi, mitä päätöksenteosta 2 momentissa säädetään, päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

9 c §

Vieraan valtion virkamiehen toimivaltuudet Prüm- ja Atlas-yhteistyössä Suomen alueella

Prüm-päätöksen 17 ja 18 artiklassa, Prüm-sopimuksen 17, 25 ja 27 artiklassa sekä Atlas-päätöksen 3 artiklassa tarkoitettuun toimintaan osallistuessaan vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on Suomen alueella oikeus suomalaisen poliisimiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia toimivaltuuksia, joita suomalainen poliisimies hänelle toimivaltansa nojalla osoittaa. Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus suomalaisen poliisimiehen ohjauksessa käyttää sellaisia voimakeinoja, joita poliisimies toimivaltansa nojalla hänelle osoittaa.

Mitä 1 momentissa säädetään suomalaisesta poliisimiehestä, sovelletaan myös suomalaiseen rajavartiomieheen tai tullimieheen, joka johtaa momentissa tarkoitettua Prüm-päätöksen nojalla tapahtuvaa toimintaa.

Vieraan valtion 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan tai tehtävään osallistuvalla toimivaltaisella virkamiehelle voidaan antaa lähettävän valtion suostumuksella oikeus kantaa Suomen alueella aseita, ammuksia ja muita voimankäyttövälineitä ja varusteita.

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus käyttää voimankäyttövälineitä vain jos suomalainen poliisimies tai Prüm-päätöksessä tarkoitettun toiminnan osalta myös rajavartiomies tai tullimies toimivaltansa rajoissa yksittäistapauksessa hänet siihen valtuuttaa.

Vieraan valtion toimivaltaiseen virkamieheen, joka käyttää suomalaisen virkamiehen valtuuttamana voimakeinoja tai turvautuu hätävarjeluun, sovelletaan 2 luvun 17 §:n 1 ja 2 momenttia. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3

momentissa ja 7 §:ssä sekä hätävarjelun liioittelusta 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä.

9 d §

Vieraan valtion virkamiehen asema muissa tilanteissa Suomen alueella

Vieraan valtion virkamiehen osallistuessa 9 b §:n nojalla käynnistettyyn avunantoon Suomen alueella, hänen toimivaltuuksiin sovelletaan 9 c §:ää.

Vieraan valtion virkamiehelle voidaan lähettävän valtion suostumuksella antaa oikeus käyttää apua antaessaan kansallista virkapukuaan.

Vieraan valtion virkamies, joka antaa Suomen pyynnöstä Suomen alueella poliisille apua, rinnastetaan tekemiensä rikosten tai häneen kohdistuvien rikosten osalta suomalaisiin virkamiehiin ja on omassa valtiossaan sovellettavan virkasuhdelainsäädännön alainen.

Mitä laissa säädetään valtion velvollisuudesta korvata virkamiehen aiheuttama vahinko, sovelletaan myös vieraan valtion viranomaisen Suomen pyynnöstä Suomen alueella poliisille antaman avun yhteydessä aiheuttamaan vahinkoon.

Edellä 1—4 momenttia sovelletaan, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu.

9 e §

Poliisimiehen toimivaltuudet kansainvälistä apua annettaessa

Poliisimiehen suorittaessa tässä laissa tarkoitettua virkatehtävää Suomen alueen ulkopuolella hänen toimivaltuuksiinsa sovelletaan Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä sovellettavia säännöksiä. Poliisimiehen toimivaltuudet eivät kuitenkaan voi ylittää niitä toimivaltuuksia, jotka apua vastaanotettava valtio hänelle antaa.

Poliisimiehen suorittaessa tehtävää Suomen alueen ulkopuolella siviilihenkilöstön

Voimassa oleva laki

Ehdotus

osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain (1287/2004) nojalla hänen toimivaltuuksiinsa sovelletaan mainittua lakia.

9 f §

Poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellinen vastuu kansainvälistä apua annettaessa

Poliisimieheen, joka suorittaa Suomen alueen ulkopuolella tässä laissa tarkoitettua virkatehtävää, sovelletaan poliisimiehen siviili- ja rikosoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä, jollei Suomea sitovasta kansainvälistä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu.

9 g §

Poliisimiehen oikeudellinen asema kansainvälistä apua annettaessa

Poliisimiehen virkavelvollisuuksiin ja oikeuksiin hänen suorittaessaan tässä laissa tarkoitettua virkatehtävää Suomen alueen ulkopuolella sovelletaan samoja säännöksiä ja määräyksiä kuin Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä. Virkamiesasemaan kuuluvista eduista säädetään virkaehtosopimuksissa.

9 h §

Valtuuskirja

Poliisihallitus antaa 9 a ja 9 b §:ssä tarkoitettuun avun antamiseen Suomessa osallistuvalla vieraan valtion virkamiehelle määräaikaisen valtuuskirjan, josta ilmenee virkamiehen toimivalta. Valtuuskirjassa tulee lisäksi olla virkamiehen nimi, kansalaisuus, virka-asema ja valokuva. Virkamiehen on pidettävä valtuuskirja mukanaan ja esitettävä se pyydettyessä. Valtuuskirja on palautettava Poliisihallitukselle avun antamisen päätyttyä.

10 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan sää-

10 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan sää-

HE 107/2016 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tää:

4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä.

tää:

4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä;

5) *Prüm-päätöksen ja Prüm-sopimuksen tarkoittamista toimivaltaisista viranomaisista ja virkamiehistä sekä kansallisista yhteys- ja koordinaatiopisteistä;*

6) *Atlas-päätöksen 1 artiklan täytäntöönpanojärjestelyiden sisällöstä.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

poliisin hallinnosta annetun lain 15 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 873/2011 ja 1165/2013, siitä lailla 1165/2013 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 a §

15 a §

Poliisivaltuudet

Poliisivaltuudet

Poliisimiehellä on kansainvälisiä tehtäviä suorittaessaan poliisilaissa tai muussa laissa säädetyt valtuudet.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki**puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 4 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 522/2005, ja
muutetaan 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 522/2005 seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 §

4 §

Virka-apu voi sisältää sotilaallisten voimakeinojen käyttöä, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Virka-apu voi sisältää virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa ja poliisitehtävän suorittamiseen soveltuvaa asevoiman käyttöä, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

(3 mom. kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

5.

Laki**ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ampuma-aselain (1/1998) 17 §:n 2 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1209/2011, sekä
lisätään 17 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 1209/2011, uusi 4—6 kohta seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

17 §

17 §

*Soveltamisalaa koskevat poikkeukset**Soveltamisalaa koskevat poikkeukset*

Tämä laki ei myöskään koske:

Tämä laki ei myöskään koske:

3) rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen 2008/615/YOS 17 ja 19 artiklan nojalla Suomen alueella toimiville toisen jäsenvaltion toimivaltaisille virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta ja hallussapitoa.

3) rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi annetun neuvoston päätöksen 2008/615/YOS 17 ja 19 artiklan nojalla Suomen alueella toimiville toisen jäsenvaltion toimivaltaisille virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta *eikä niiden hallussapitoa*;

4) yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välillä annetun neuvoston päätöksen 2008/617/YOS 3 artiklan perusteella Suomen alueella toimiville jäsenvaltioiden virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta *eikä niiden hallussapitoa*;

5) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan perusteella käynnistetyyn yhteistyön johdosta Suomen alueella toimiville jäsenvaltioiden virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta *eikä niiden hallussapitoa*;

6) poliisilain (872/2011) 9 b §:n nojalla käynnistetyn kansainvälisen yhteistyön joh-

HE 107/2016 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

dosta Suomen alueella toimiville vieraiden valtioiden virkamiehille kuuluvien ampumaseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**pelastuslain 38 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pelastuslain (379/2011) 38 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

38 §

38 §

*Kansainvälinen pelastustoiminta**Kansainvälinen pelastustoiminta*

Sen lisäksi, mitä valtioiden välillä on sovit-
tu, sisäasiainministeriö voi Euroopan unionin,
toisen valtion tai kansainvälisen järjestön
esittämän pyynnön perusteella päättää pelastus-
toimeen kuuluvan avun antamisesta ulko-
maille, milloin avun antaminen ihmisten,
ympäristön tai omaisuuden turvaamiseksi on
perusteltua. Sisäasiainministeriö voi myös
pyytää tarvittaessa pelastustoimeen kuuluvaa
kansainvälistä apua Euroopan unionilta, toi-
selta valtiolta tai kansainväliseltä järjestöltä.

Sen lisäksi, mitä valtioiden välillä on sovit-
tu, *sisäministeriö* voi Euroopan unionin, toi-
sen valtion tai kansainvälisen järjestön esit-
tämän pyynnön perusteella päättää pelastus-
toimeen kuuluvan avun antamisesta ulko-
maille, jos avun antaminen ihmisten, ympä-
ristön tai omaisuuden turvaamiseksi on pe-
rusteltua. *Sisäministeriö* voi myös pyytää
tarvittaessa pelastustoimeen kuuluvaa kan-
sainvälistä apua Euroopan unionilta, toiselta
valtiolta tai kansainväliseltä järjestöltä.

*Sen lisäksi, mitä päätöksenteosta 1 momen-
tissa säädetään, päätöksenteosta kansainvä-
lisen avun antamisessa ja pyytämisessä sää-
detään kansainvälisen avun antamista ja pyy-
tämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa
laissa.*

*Ulkomaille annettavalla pelastustoimeen
kuuluvalla avulla tarkoitetaan 32 §:ssä tar-
koitetuissa pelastustoimintaan kuuluvissa
tehtävissä avustamista sekä asiantuntijoiden,
muodostelmien ja materiaaliavun toimitta-
mista ihmisen tai luonnon aiheuttamissa ka-
tastrofitilanteissa sekä unionin pelastuspal-
velumekanismista annetussa Euroopan par-
lamentin ja neuvoston päätöksessä
(1313/2013/EU) tarkoitettuja toimia.*

*Suomeen vastaanotettavalla pelastustoi-
meen kuuluvalla avulla tarkoitetaan materi-
aaliapua ja kansainvälisten pelastustoimen
asiantuntijoiden ja muodostelmien antamaa
apua suomalaiselle toimivaltaiselle pelastus-
viranomaiselle 32 §:n mukaisissa pelastus-
toimintaan kuuluvissa tehtävissä. Suomeen*

HE 107/2016 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vastaanotettavan pelastustoimeen kuuluvan avun osalta noudatetaan lisäksi, mitä Suomen ja apua antavan valtion välillä on valtiopöytäkirjoilla sovittu ja unionin pelastuspalvelumekanismista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöstä (1313/2013/EU).

Pelastustoimeen kuuluvan avun antamiseen osallistuvan suomalaisen henkilöstön palvelussuhteesta ja henkilöstön asemasta avustustoiminnassa säädetään siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetussa laissa (1287/2004).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki**rajavartiolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolain (578/2005) 1 §:n 3 momentti, 4 §, 12 §:n 2 momentti, 15 c §, 28 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohta, 33 §, 77 §:n otsikko sekä 2 ja 3 momentti ja 77 a §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 3 momentti, 4 §, 12 §:n 2 momentti, 15 c § ja 28 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohta laissa 478/2010 ja 33 §, 77 §:n otsikko sekä 2 ja 3 momentti ja 77 a § laissa 749/2014, sekä
lisätään lakiin uusi 15 d, 35 e—35 h ja 79 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §	1 §
<i>Soveltamisala</i>	<i>Soveltamisala</i>
<p>Sisäraajasta, ulkorajasta, rajanylityspaikasta, rajavalvonnasta, rajojen valvonnasta ja rajatarkastuksesta säädetään henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 562/2006, jäljempänä <i>Schengenin rajasäännöstö</i>. Tässä laissa säädetään mainitun asetuksen edellyttämistä kansallisista tehtävistä ja toimivaltuuksista sekä päätöksentekojärjestyksestä rajavartiolaitoksessa.</p> <p style="text-align: center;">4 §</p> <p style="text-align: center;"><i>Rajavartiolaitoksen toiminnan alueellinen kohdentuminen</i></p> <p>Rajavartiolaitos toimii siellä, missä se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, rajavalvonnan suorittamiseksi taikka rajavartiolaitokselle säädettyjen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien suorittamiseksi perusteltua, sekä merialueella ja Suomen talousvyöhykkeestä annetussa laissa (1058/2004) tarkoitetulla talousvyöhykkeellä. Muualla rajavartiolaitos toimii vain, jos se on tarpeen sen lakisääteisen tehtävän loppuun saattamiseksi tai virka-avun antamiseksi.</p>	<p>Sisäraajasta, ulkorajasta, rajanylityspaikasta, rajavalvonnasta, rajojen valvonnasta ja rajatarkastuksesta säädetään henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/399, jäljempänä <i>Schengenin rajasäännöstö</i>. Tässä laissa säädetään mainitun asetuksen edellyttämistä kansallisista tehtävistä ja toimivaltuuksista sekä päätöksentekojärjestyksestä rajavartiolaitoksessa.</p> <p style="text-align: center;">4 §</p> <p style="text-align: center;"><i>Rajavartiolaitoksen toiminnan alueellinen kohdentuminen</i></p> <p>Rajavartiolaitos toimii siellä, missä se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, rajavalvonnan suorittamiseksi taikka rajavartiolaitokselle säädettyjen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien suorittamiseksi perusteltua, sekä merialueella ja Suomen talousvyöhykkeestä annetussa laissa (1058/2004) tarkoitetulla talousvyöhykkeellä. Muualla rajavartiolaitos toimii vain, jos se on tarpeen sen lakisääteisen tehtävän loppuun saattamiseksi, virka-avun antamiseksi taikka <i>tuen antamiseksi toiselle suomalaiselle viran-</i></p>

Voimassa oleva laki

Ehdotus

	<p>omaiselle.</p> <p><i>Rajavartiolaitos osallistuu rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi annetun neuvoston päätöksen 2008/615/YOS 5 luvun mukaiseen yhteistyöhön (Prüm-yhteistyö) ja yhteistyön parantamisesta kriisitilanteissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden erityistoimintayksiköiden välillä annetun neuvoston päätöksen 2008/617/YOS mukaiseen yhteistyöhön (Atlas-yhteistyö).</i></p>
<p>12 §</p> <p><i>Rajanylityspaikat</i></p>	<p>12 §</p> <p><i>Rajanylityspaikat</i></p>
<p>Sisäministeriö huolehtii Schengenin raja-säännösten 4 artiklan 1 kohdan 2 alakohdassa ja 34 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetun rajanylityspaikkaluettelon toimittamisesta komissiolle.</p>	<p>Sisäministeriö huolehtii Schengenin raja-säännösten 5 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa ja 39 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetun rajanylityspaikkaluettelon toimittamisesta Euroopan komissiolle.</p>
<p>15 c §</p> <p><i>Rajavartiolaitoksen osallistuminen kansainväliseen tehtävään sekä teknisen tai operatiivisen avun pyytäminen</i></p>	<p>15 c §</p> <p><i>Rajavartiolaitoksen osallistuminen kansainväliseen tehtävään sekä teknisen tai operatiivisen avun pyytäminen</i></p>
<p><i>Osallistumisesta muuhun kuin edellä 15 b §:ssä tarkoitettuun kansainväliseen tehtävään sekä rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 artiklassa tarkoitetun lisäavun pyytämisestä päättää rajavartiolaitos.</i></p> <p>Rajavartiolaitoksen kansainvälisessä tehtävässä antamasta teknisestä tai operatiivisesta avusta voidaan periä valtion maksuperusteissa (150/1992) tarkoitettua omakustannusarvoa alhaisempi maksu, joka vastaa</p>	<p><i>Rajavartiolaitos päättää osallistumisesta muuhun kuin 15 b §:ssä tarkoitettuun Rajaturvallisuusviraston koordinoimaan tehtävään, näihin tehtäviin liittyvän teknisen avun antamisesta, rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 artiklassa tarkoitetun lisäavun pyytämisestä sekä osallistumisesta muuhun kuin 15 d §:ssä tarkoitettuun kansainväliseen tehtävään.</i></p> <p><i>Rajavartiolaitoksen päällikkö päättää rajavartiolaitoksen osallistumisesta Prüm- ja Atlas -yhteistyöhön.</i></p> <p><i>Päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään lisäksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.</i></p> <p>Rajavartiolaitoksen kansainvälisessä tehtävässä antamasta teknisestä tai operatiivisesta avusta voidaan periä valtion maksuperusteissa (150/1992) tarkoitettua omakustannusarvoa alhaisempi maksu, joka vastaa avun</p>

Voimassa oleva laki

Ehdotus

avun antamisesta rajavartiolaitokselle aiheutuneita lisäkustannuksia.

antamisesta rajavartiolaitokselle aiheutuneita lisäkustannuksia.

15 d §

Rajaturvallisuusavun pyytäminen ja antaminen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklassa tarkoitetussa tilanteessa

Rajavartiolaitos on vastuuviranomainen Suomen vastaanottaessa apua rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi (rajaturvallisuusapu) osana Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa ei tulisi sovellettavaksi rajaturvallisuusvirastoasetuksen mukaiset toimet.

Rajavartiolaitos voi antaa rajaturvallisuusapua Euroopan unionin jäsenvaltiolle osana Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklan täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa ei tulisi sovellettavaksi rajaturvallisuusvirastoasetuksen mukaiset toimet.

Päätöksenteosta rajaturvallisuusavun pyytämässä tai antamisessa säädetään kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

28 §

Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

3) suorittaa Schengenin rajasäännöstön 7 artiklan 2 kohdassa mainitut vähimmäistarkastukseen kuuluvat toimenpiteet;

4) suorittaa kolmansien maiden kansalaisille Schengenin rajasäännöstön 7 artiklan 3 kohdassa mainitut perusteelliseen maahantulotarkastukseen ja perusteelliseen maastalähtötarkastukseen sekä perusteelliseen lisätarkastukseen kuuluvat toimenpiteet;

33 §

28 §

Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

3) suorittaa Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 2 kohdassa mainitut vähimmäistarkastukseen kuuluvat toimenpiteet;

4) suorittaa kolmansien maiden kansalaisille Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 3 kohdassa mainitut perusteelliseen maahantulotarkastukseen ja perusteelliseen maastalähtötarkastukseen sekä perusteelliseen lisätarkastukseen kuuluvat toimenpiteet;

33 §

Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä sekä 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi sekä merenkulun turvatoimilaissa tarkoitettua rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetyt toimivaltuudet, jollei päällystään kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 2 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 2 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystään kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä, 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi, *Prüm- ja Atlas -yhteistyössä* sekä merenkulun turvatoimilaissa tarkoitettua rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetyt toimivaltuudet, jollei päällystään kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 6 §:n 3 momentissa ja 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystään kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

35 e §

Rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen

Schengenin rajasäännösten perusteella toimivaltaisella Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehellä on hänen antaessaan 15 d §:n 1 momentissa tarkoitettua rajaturvallisuusapua rajavartiolaitokselle sen vastuulla olevassa tehtävässä tässä laissa rajavartiomiehelle säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen määräysten ja ohjeiden mukaisesti lukuun ottamatta 14 artiklan mukaista päätöstä evätä maahanpääsy. Mainitulla virkamiehellä on 35 §:n 1 ja 4 momentissa säädetty oikeus voimakeinojen käyttämiseen toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa, jos hänen kotijäsenvaltionsa on antanut siihen suostumuksen eikä oikeutta ole rajoitettu Suomen tekemässä avunpyynnössä. Hätävarjelun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Virkamiehellä on kotijäsenvaltionsa suos-

tumuksella oikeus kantaa Suomen alueella virka-aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita. Sallitut virka-aseet, ammuksiset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet on ilmoitettava Suomen tekemässä avunpyynnössä.

35 f §

Rajaturvallisuusapua antavan Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen muut oikeudet ja velvollisuudet

Sisäministeriö antaa 15 d §:n 1 momentissa tarkoitetun rajaturvallisuusavun antamiseen Suomessa osallistuvalla Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle määräaikaisen valtuuskirjan, josta ilmenee virkamiehen toimivalta. Valtuuskirjassa tulee lisäksi olla virkamiehen nimi, kansalaisuus, virka-asema ja valokuva. Virkamiehen on pidettävä valtuuskirja mukanaan ja esitettävä se pyydettyä. Valtuuskirja on palautettava sisäministeriölle avun antamisen päätyttyä.

Virkamiehen on käytettävä tehtäviä suorittaessaan omaa virkapukuaan, jollei toimivaltainen suomalainen virkamies toisin määrää.

Virkamies rinnastetaan tekemiensä rikosten, häneen kohdistuvien rikosten sekä aiheuttamiensa vahinkojen osalta suomalaisiin virkamiehiin. Jos virkamiehen aiheuttama vahinko johtuu vakavasta laiminlyönnistä taikka tahallisuudesta, virkamiehen kotijäsenvaltiota voidaan vaatia korvaamaan kokonaan tai osittain vahingon perusteella maksetut vahingonkorvaukset. Virkamies on kotijäsenvaltiossaan sovellettavan kurinpitaja virkasuhdelainsäädännön alainen.

Virkamiehen oikeudesta käyttää rajavartiolaitoksen henkilörekistereitä säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

35 g §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen rajaturvallisuusapua annettaessa

Rajavartiomiehellä on antaessaan rajatur-

vallisuusapua tässä laissa säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion pyynnöstä. Toimivaltuudet eivät kuitenkaan voi ylittää niitä toimivaltuuksia, mitä apua vastaanottava jäsenvaltio hänelle antaa.

Lisäksi rajavartiomiehellä on 35 §:n 1 ja 4 momentissa ja tämän lain nojalla annetuissa säännöksissä säädetty oikeus käyttää sellaisia tehtävän kannalta tarpeellisia ja puolustettavia voimakeinoja, jotka ovat apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisia, jollei vastaanottava jäsenvaltio rajoita niitä.

Rajavartiomiehellä on oikeus käyttää apua antaessaan omaa virkapukuaan sekä kantaa mukanaan virka-aseita, ammuksia, voimankäyttövälineitä ja muita varusteita, jollei vastaanottava jäsenvaltio toisin määrää.

35 h §

Rajavartiomiehen oikeudellinen asema Suomen alueen ulkopuolella

Rajavartiomiehen virkavelvollisuuksiin ja oikeuksiin hänen toimiessaan 15 b–15 d §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä Suomen alueen ulkopuolella sovelletaan samoja säännöksiä ja määräyksiä kuin Suomessa toteutettavassa virkatehtävässä, jollei vastaanottava valtio rajoita oikeuksia Euroopan unionin tai kansainvälisen sopimuksen perusteella. Virkamiesasemaan kuuluvista eduista säädetään virkaehtosopimuksissa.

77 §

Rajavartiolaitoksen antama virka-apu

Rajavartiolaitos on velvollinen antamaan pelastusviranomaiselle, poliisille, Tullille ja puolustusvoimille virka-apua, joka edellyttää sellaisen rajavartiolaitokselle kuuluvan kaluston, henkilövoimavarojen tai erityisasiantuntijapalvelujen käyttöä, jota mainituilla viranomaisilla ei sillä hetkellä ole käytettävissään. Virka-avun antamisen edellytyksenä

77 §

Rajavartiolaitoksen antama virka-apu ja tuki

Rajavartiolaitos on velvollinen antamaan pelastusviranomaiselle, poliisille, Tullille ja puolustusvoimille virka-apua, joka edellyttää sellaisen rajavartiolaitokselle kuuluvan kaluston, henkilövoimavarojen tai erityisasiantuntijapalvelujen käyttöä, jota mainituilla viranomaisilla ei sillä hetkellä ole käytettävissään. Rajavartiolaitos voi antaa pelastusviran-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

on, että se voi tapahtua vaarantamatta rajavartiolaitokselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Virka-avun antamisesta päättää hallintoyksikön päällikkö tai hallintoyksikössä tähän tehtävään kirjallisesti määrätty vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Esitutkintaa tai pakkokeinoja koskevan virka-avun antamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

77 a §

Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisille merialueella

Poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitokselta Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä sotilaallisten voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

omaiselle, poliisille ja Tullille sisällöltään virka-apua vastaavaa tukea Suomen alueen ulkopuolella niiden toimialaan kuuluvassa tehtävässä. Virka-avun ja tuen antamisen edellytyksenä on, että se ei vaaranna rajavartiolaitokselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Virka-avun antamisesta päättää hallintoyksikön päällikkö tai hallintoyksikössä tähän tehtävään kirjallisesti määrätty vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Esitutkintaa tai pakkokeinoja koskevan virka-avun antamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. *Suomen alueen ulkopuolella annettavasta tuesta päättää rajavartiolaitoksen päällikkö. Jos kyse on sisäisen turvallisuuden kannalta erityisen merkittävästä tuesta Suomen alueen ulkopuolella, asiasta päättää sisäministeriö. Päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytämisessä säädetään lisäksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.*

77 a §

Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisille merialueella

Poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitokselta Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä *sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa* voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun *terroristisessa tarkoituksessa tehdyn* rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Poliisilla on oikeus saada sisällöltään 1 momentissa tarkoitettua virka-apua vastaavaa tukea toimiessaan Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä jäsenvaltion pyynnöstä sellaisessa poliisin toimialaan kuuluvassa tehtävässä, joka perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen, Euroopan unionin lainsäädännössä tai

Rajavartiolaitoksella on oikeus poliisin johdolla käyttää sotilaallisia voimakeinoja rajavartiolaitoksen avustaessa poliisia terrorismirikoksen estämisessä tai keskeyttämisessä 1 momentin mukaisissa tilanteissa.

Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

Voimakeinojen on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen, käytettävissä oleviin voimavaroihin sekä muihin tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttaviin seikkoihin. Erityisesti on otettava huomioon sivullisten oikeudet ja heidän turvallisuutensa. Ennen voimakeinojen käyttöä on niiden käytöstä mahdollisuuksien mukaan varoitettava.

Poliisi päättää tässä pykälässä tarkoitettujen voimakeinojen käyttämisestä ja johtaa niiden käyttöä. Voimakeinoja saa käyttää vain rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palveleva rajavartiomies. Voimakeinojen käytöstä säädetään poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momentissa. Hätävarjelun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa määriteltyjen terrorististen tekojen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö edellyttää, että se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Voimakeinojen on oltava apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja pyynnön mukaisia. Tukeen sovelletaan, mitä tässä pykälässä ja 77 b — 77 d §:ssä säädetään virka-avusta.

Rajavartiolaitoksella on poliisin johdolla oikeus sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvien voimakeinojen käyttöön rajavartiolaitoksen avustaessa poliisia terrorismirikoksen estämisessä tai keskeyttämisessä 1 ja 2 momentin mukaisissa tilanteissa.

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen.

Voimakeinojen on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen, käytettävissä oleviin voimavaroihin sekä muihin tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttaviin seikkoihin. Erityisesti on otettava huomioon sivullisten oikeudet ja heidän turvallisuutensa. Ennen voimakeinojen käyttöä on niiden käytöstä mahdollisuuksien mukaan varoitettava.

Poliisi päättää tässä pykälässä tarkoitettujen voimakeinojen käyttämisestä ja johtaa niiden käyttöä. Voimakeinoja saa käyttää vain rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palveleva rajavartiomies. Voimakeinojen käytöstä säädetään poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momentissa. Hätävarjelun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Puolustusvoimien tuki rajavartiolaitokselle kansainvälistä apua annettaessa

Puolustusvoimat voi antaa rajavartiolaitokselle sen tehtävän suorittamiseksi virka-apua vastaavaa tukea toisen valtion alueella 15 b ja 15 d §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Tukeen eivät kuulu sotilaalliset voimakeinot eivätkä rajavartiomiehen toimivaltuudet. Sivullisen oikeudesta välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen rajavartiomiehen ohjauksessa säädetään 35 §:n 2 momentissa ja oikeudesta hätävarjeluun rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Hätävarjeluun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä sekä voimakeinojen käytön liioittelusta 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Tuen pyytamisestä puolustusvoimilta säädetään 79 §:n 3 momentissa. Jos kyse on 15 d §:n mukaiseen rajaturvallisuusapuun liittyvästä tuesta taikka taloudellisesti erityisen merkittävästä tuesta, tuen pyytamisestä puolustusvoimilta päättää kuitenkin sisäministeriö. Sisäministeriön pyytämän tuen antamisesta päätetään noudattaen puolustusvoimista annetun lain 12 §:n 2 momentissa säädettyä menettelyä. Päätöksenteosta kansainvälisen avun antamisessa ja pyytamisessä säädetään lisäksi kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetussa laissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 39 §:n 1 momentin 7 kohta ja
lisätään 39 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1182/2013, uusi 8 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

39 §

39 §

Tietojen muu luovuttaminen ulkomaille

Tietojen muu luovuttaminen ulkomaille

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilökäsitelinsä tieto- ja teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona:

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilökäsitelinsä tieto- ja teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona:

7) yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyssä yleissopimuksessa määrätty edellytykset täyttävän valtion rajavalvontaa ja rajatarkastuksia suorittaville viranomaisille rajavalvonnan ja rajatarkastusten suorittamista varten.

7) yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyssä yleissopimuksessa määrätty edellytykset täyttävän valtion rajavalvontaa ja rajatarkastuksia suorittaville viranomaisille rajavalvonnan ja rajatarkastusten suorittamista varten;

8) rajavartiolaitain 15 d §:n 1 momentissa tarkoitettua rajaturvallisuusapua antavalle Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle Suomen esittämän avunpyynnön edellyttämien toimenpiteiden suorittamista varten.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .